KAMENI SPOMENICI HRVATSKE

XIII—XIX STOLJEĆA

50

MIRKO VALENTIĆ

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
ZAGREB

KATALOG MUZEJSKIH ZBIRKI
II

Urednik
Dr LELJA DOBRONIĆ

MIRKO VALENTIĆ

KAMENI SPOMENICI HRVATSKE

XIII - XIX STOLJEĆA

ZAGREB
1969

Fotografije
BRANKO BALIĆ

Tisak: »ZRINSKI« štamparsko-izdavački zavod — Čakovec

UVOD

Ovdje obrađeni kameni spomenici Povijesnog muzeja Hrvatske, od XIII do XIX st., potječu uglavnom sa tri šira područja, Zagreba i njegove okolice, Slavonije i Hrvatskog primorja. Muzej ne posjeduje kamene spomenike Dalmacije izuzev jednog s otoka Hvara. Iako bez Dalmacije i Istre tj. bez jednog većeg dijela hrvatskog nacionalnog prostora, ipak obrađena zbirka predstavlja značajnu cjelinu izvora naše kulturne i političke povijesti.

Ova se zbirka počinje formirati 1870-ih godina kada su u Muzej počeli pristizati prvi kameni spomenici. Ipak veliki broj kamenih spomenika dolazi u Muzej 1905. godine i to iz Zagreba, kao poklon Kaptola, i Senja. Godine 1912. franjevački samostan u Iloku poklonio je Muzeju veći broj gotičkih kapitela i konzola, dok su ostali spomenici uglavnom dar pojedinaca. Posljednja veća grupa kamenih spomenika, ovaj put iz porušenog Susedgrada, nalazila se zapuštena i pod otvorenim nebom kraj Osnovne škole u Podsusedu odakle smo je 1968. god. dopremili u Muzej.

Prema vrstama materijala može se ova zbirka podijeliti u: nadgrobne ploče, među kojima se posebno ističe renesansna nadgrobna ploča zagrebačkog biskupa Luke Baratina (+ 1510), djelo Ivana Duknovića; natpisi, od kojih treba svakako izdvojiti grupu glagoljskih natpisa a između ovim svakako ulomak druge baščanske ploče. Zanimljiva je također i grupa grbova, građevnih ulomaka te ostataka arhitektonske plastike između kojih posebno ističem glavu hrvatsko-ugarskog kralja Ladislava, XIII st. i iločke kapitele — radove poznate Parlerove radionice.

U katalošku obradi zbirke proveden je, obzirom na raspored, princip lokaliteta tako da ovaj katalog počinje s materijalima iz Zagreba, koji se pretežno odnose na prvostolnu crkvu, zatim lokaliteti oko Zagreba, Slavonije i Hrvatskog primorja.

Vrijedno je također istaći da je kamene spomenike koji su dospjeli u Muzej do 1910. god. obradio Josip Brunšmid, Kameni spomenici hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu, Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, NS XII, 1912, te mi je njegov rad služio kao podloga na koju sam nadovezao svoju obradu i interpretaciju.

Nadamo se da će u ovom Katalogu objavljeni kameni spomenici Povijesnog muzeja Hrvatske ispuniti jednu od praznina u važnom kamenom arhivu naše prošlosti. Imajući na umu upravo ovu činjenicu nastojao sam za svaki pojedini spomenik, odnosno ličnost koja se na njemu spominje, odrediti njegovo kulturno-historijsko značenje. Da bi tekst koji je namijenjen kako stručnoj tako i široj publici učinili što cjelovitijim odlučili smo se na prijevode latinskih i turskih natpisa a ujedno i na razrješavanje skraćenica. Razrješene skraćenice stavili smo u oble zagrade a dio teksta, ili pojedina slova za koja pretpostavljamo da nedostaju kontekstu jedne riječi ili više njih označavali smo uglatim zagradama.

Stručne nazive vrste kamena svakog pojedinog kamenog spomenika sastavio je Anto Milan, viši kustos Geološko-paleontološkog muzeja u Zagrebu. Grupu iločkih kapitela, ulomke arhitekture, koji vjerojatno potječu iz Topuskog, te grupu spomenika iz Susedgrada i renesansni portal, vjerojatno, iz Italije, obradio je Ivo Lentić, kustos Povijesnog muzeja Hrvatske. Turske natpise preveo je Fedor Moačanin, viši kustos Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu a prekontrolirao prof. Sulejman Bajraktarević. Svima njima izražavam svoju zahvalnost.

ZAGREB
Stolna crkva sv. Stjepana

1. GLAVA KIPA SV. STJEPANA, MAĐARSKOG KRALJA, XIII ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Visina 25 cm

Ovaj spomenik ide u red najljepših sačuvanih primjeraka gotičke plastike u sjevernoj Hrvatskoj. On je za nas naročito dragocjen, jer je jedini sačuvani kameni spomenik iz vremena Timotejeve posttatarske katedrale. Naime, zahvaljujući podacima Ivana Tkalčića Timotejev glavni oltar, koji je već 1269. bio dovršen, ukrašavala su dva kamena kipa visine jedan metar, i to sv. Stjepana i sv. Emerika[1]. Za nas je važno da je ove kipove vidio sam I. Tkalčić. Prema njemu oni su se, poslije potresa 1880., nalazili u ruševinama prvostolne crkve. Dapače, I. Tkalčić je prema klesarskoj radnji zaključio da pripadaju kraju XIII stoljeća. Doduše, Timotejev je oltar uništen krajem XV st. te je biskup Osvald u drugoj polovici XV st. podigao novi glavni oltar. Ova činjenica ne znači da su kipovi dvojice vladara — svetaca također uništeni. Bit će da su oni u vrijeme kada je nastradao Timotejev glavni oltar ostali pošteđeni te su se od tada nalazili na nekom drugom mjestu u katedrali. Može se postaviti i pitanje nije li ovo, možda, glava sv. Emerika? Odgovor na ovo pitanje ne bi bio težak obzirom na mogućnost komparacije. Naime, na sačuvanim slikama sv. Emerika on se uvijek nalazi golobrad, dok naš sv. Stjepan ima bradu[2]. Osim toga i proporcije ove glave odgovaraju kipu veličine jednog metra. Kraljevskom krunom ovjenčana glava sv. Stjepana, mađarskog kralja iz Timotijeve post-tatarske katedrale, predstavlja umjetnički visokokvalitetan i stilski veoma zanimljiv rad zrelog ranogotičkog umjetnika iz XIII stoljeća.

Danas više nije moguće utvrditi što se dogodilo s kipom sv. Emerika i kamo je nestao ostatak kipa sv. Stjepana. Vjerojatno je on u Bolleovoj restauraciji katedrale potpuno uništen, te na žalost moramo biti sretni da se bar ovoliko spasilo.

1. Prvostolna crkva zagrebačka nekoć i sada, Zagreb 1885., str. 51—52. Dalje samo Prvostolna . . .
2. Usp. slike na zidu sakristije prvostolne crkve u Zagrebu.

Do sada nam nije uspjelo tačno utvrditi kada je ovaj spomenik predan muzeju. Prema korespondenciji uprave Muzeja i Kaptola zagrebačke prvostolne crkve može se zaključiti da je ova glava kao i drugi kameni spomenici s rednim brojem od 1 do 10, te 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 38, 40, 45, 46, 47, 48, 49, 151-156. predata Muzeju poslije 1924. godine. Naime, 1924. god. Kaptol je svojim dopisom izvjestio Muzej da će predati navedene spomenike Muzeju obzirom da se odustalo od gradnje kaptolske biblioteke u koju se, prema predviđanju Kaptola namjeravalo ugraditi navedene spomenike bilo kao građevni ili ukrasni materijal. Pretpostavljam da je posebno rad na izložbi povodom 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. kada je izložena i ova glava za koju su priređivači izložbe pretpostavili da je glava nekog svetačkog kipa iz stare katedrale — aktualizirao potrebu, da se navedeni spomenici prvostolne crkve kao značajni povijesni izvori pohrane u muzeju i tako trajno sačuvaju. Na žalost, to ne znači da je Muzej dobio sav, još tada, pristupačan spomenički materijal iz prvostolne crkve, tako zanimljivog i značajnog objekta Hrvatske. Prema provjerenim podacima u nadbiskupskom vrtu pokraj »lurdske špilje« nalazi se nekoliko gotičkih kapitela i drugih, s aspekta povijesti umjetnosti a posebno povijesti same prvostolne crkve, zanimljivih građevnih ulomaka. Navodno je i spomenuta »špilja« građena od kamena prvostolne crkve. Zbog zanimljivosti ove skulpture iznosimo i mišljenje dra Željka Jiroušeka: »U lapidariju Povijesnog muzeja Hrvatske u Zagrebu među kamenim spomenicima XIII do XIX stoljeća nalazi se i jedna okrunjena glava starijeg bradatog muškarca sa na pô spuštenim gornjim kapcima očiju i sa otučenim nosom, koja je obzirom na svoje dimenzije izvorno mogla pripadati jednom cca 1 m visokom kamenom kipu. Ona nosi muzejski inv. broj 6766 i vremensku oznaku: XV stoljeće. Prema jednom ranijem oskudnom podatku u Katalogu kulturno-historijske izložbe grada Zagreba prigodom 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva (Zagreb 1925, str. 93 br. 113) to bi imala biti »glava nekoga svetačkog kipa iz prvostolne crkve zagrebačke«. Po prvi put je ona reproducirana na plakatu štampanom prigodom otvorenja lapidarija Povijesnog muzeja Hrvatske u mjesecu julu 1968. godine (»Kameni spomenici od XIII do XIX stoljeća«).

Ovdje se dakle radi o dosad ikonografski neidentificiranom fragmentu jednog propalog gotičkog kamenog kipa bradatog kralja-sveca, koji stoji u tijesnoj vezi sa srednjovjekovnom zagrebačkom katedralom. Kao takav dolazi jedino u obzir ugarski kralj Stjepan kao patron zagrebačke katedrale ili ugarski kralj sv. Ladislav kao utemeljitelj zagrebačke biskupije. (Sv. Emerik otpada, jer ga kršćanska ikonografija prikazuje kao okrunjena golobrada muškarca.) Naša ikonografska konfrontacija ove gotičke okrunjene glave sa kasnijim baroknim primjerima (tj. kipovima i slikama ugarskih kraljeva) koji su se do danas sačuvali a potječu iz stare zagrebačke katedrale, daje nam pravo na zaključak, da se ovdje radi o ugarskom kralju sv. Stjepanu. U prilog ovom agnosciranju govori

prvenstveno osebujni oblik krune koju ovaj svetac nosi na glavi. Prema našem mišljenju ona predstavlja skulptorovu slobodnu modifikaciju donjeg (starijeg) dijela (tzv. »corona graeca«) poznate ugarske krune sv. Stjepana kralja o kojoj je unatrag nekoliko godina u stručnoj literaturi iznio svoje mišljenje A. Boeckler (Die »Stephanskrone«), a koja je najvjerojatnije u vrijeme kralja Bele III (1171—1196) bila preoblikovana u tip tzv. »Bügelkrone«. (Vidi J. Deér: Der Reif der »Stephanskrone« im Rahmen der byzantinischen Tradition). I doista mi vidimo, da glavu bradatog lika u lapidariju Povijesnog muzeja Hrvatske kruni jedan tipično bizantinski dijadem (Kronreif) X odnosno XI stoljeća, ukrašen biserjem i dragim kamenjem, ali bez karakterističnih pendilija. (Usporedi pojedinosti ove kamene krune sa A. Ipoly-ovom rekonstrukcijom donjeg dijela ugarske krune sv. Stjepana, koji je nastao između god. 1074 i 1077 i sa stražnjom stranom njezina kasnijeg oblika.)

Ova djelomično oštećena, gotička, dubokim ljudskim osjećajem prožeta okrunjena glava ugarskog kralja sv. Stjepana po svom izrazito realističkom tretmanu, ne samo da najviše podsjeća već i mnogo nalikuje na srodna praška djela poznatog arhitekta i skulptora Petra Parlera iz druge polovine XIV st., osobito na glave (portrete) čeških vladara (npr. na Przemysla Otokara I), pa bi smo je s obzirom na to mogli datirati u isto vrijeme i povezati sa djelatnošću Parlerove radionice u Zagrebu. U tom slučaju ostaje, međutim, otvoreno pitanje, da li je kameni kip kojemu je pripadala ova glava izvorno pripadao crkvenom namještaju (oltaru) ili se pak nalazio na gotičkom portalu zagrebačke katedrale (druga pol. XIV st.) koji je jako stradao prigodom građanskog rata 1529. godine.

Sa druge pak strane jedna vijest odnosno podatak I. Krst. Tkalčića (Prvostolna crkva zagrebačka, Zagreb 1885, str. 51/52), da se prigodom obnove zagrebačke katedrale poslije potresa od godine 1880. »naišlo u ruševinah na kamene jedan metar visoke kipove sv. Stjepana i Emerika, koji sudeć po klesarskoj radnji, spadaju u svršetak XIII vieka, te su bezdvojbeno nekoč riesili glavni (tj. Timotejev) žrtvenik« — daje nam pravo na pomisao nije li možda glava u lapidariju Povijesnog muzeja Hrvatske izvorno pripadala kipu sv. Stjepana kralja kojega je zajedno sa kipom sv. Emerika još vidio Tkalčić, a koji su kipovi kasnije netragom nestali i o njima ne nalazimo više nikakva spomena u literaturi. Dakle, postoji mogućnost i jednog znatno ranijeg datiranja spomenute okrunjene glave, naime, u drugu polovinu XIII stoljeća odnosno u vrijeme Timotejeve obnove zagrebačke katedrale. Obzirom na ovu dataciju, morali bismo ovu okrunjenu bradatu glavu po njezinoj naprednoj i vanredno profinjenoj izradbi pripisati kiparskom dlijetu jednog stranog, vjerojatno francuskog majstora, koji je mogao stajati ujedno i na čelu one kiparske i klesarske radionice u kojoj se je izrađivao arhitektonsko-plastički dekor za Timotejev novi, ranogotički (istočni, bazilikalni) građevni sklop srednjovjekovne zagrebačke katedrale, a za koji smo uspjeli dokazati da je nastao direktnim kontaktom sa Francuskom. Pripadnost skulpture u lapidariju Povijesnog muzeja Hrvatske propalom kamenom kipu sv. Stjepana kralja, koji se nekoć nalazio na Timotejevu glavnom oltaru iz godine 1269 — trebalo bi tek dokazati na temelju jedne detaljnije stilsko-kritičke analize i konfrontacije ovog fragmenta sa suvremenom srednjoevropskom a napose francuskom gotičkom skulpturom iz druge polovine XIII stoljeća, a koji bi fragment u tom slučaju predstavljao jedini do danas sačuvani materijalni ostatak spomenutog oltara.«

Izvadak iz radnje **Ž. Jirouška** »Timotejeva obnova srednjovjekovne zagrebačke katedrale u drugoj polovini XIII stoljeća«. (**Rkp.** priređen za 6. svezak Radova Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.)

Inventarni broj, 6766

2. RANOGOTIČKI KAPITEL IZ ZAGREBAČKE KATEDRALE

Litotamnijski vapnenac
Vis. 28, šir. 36, duljina 41 cm

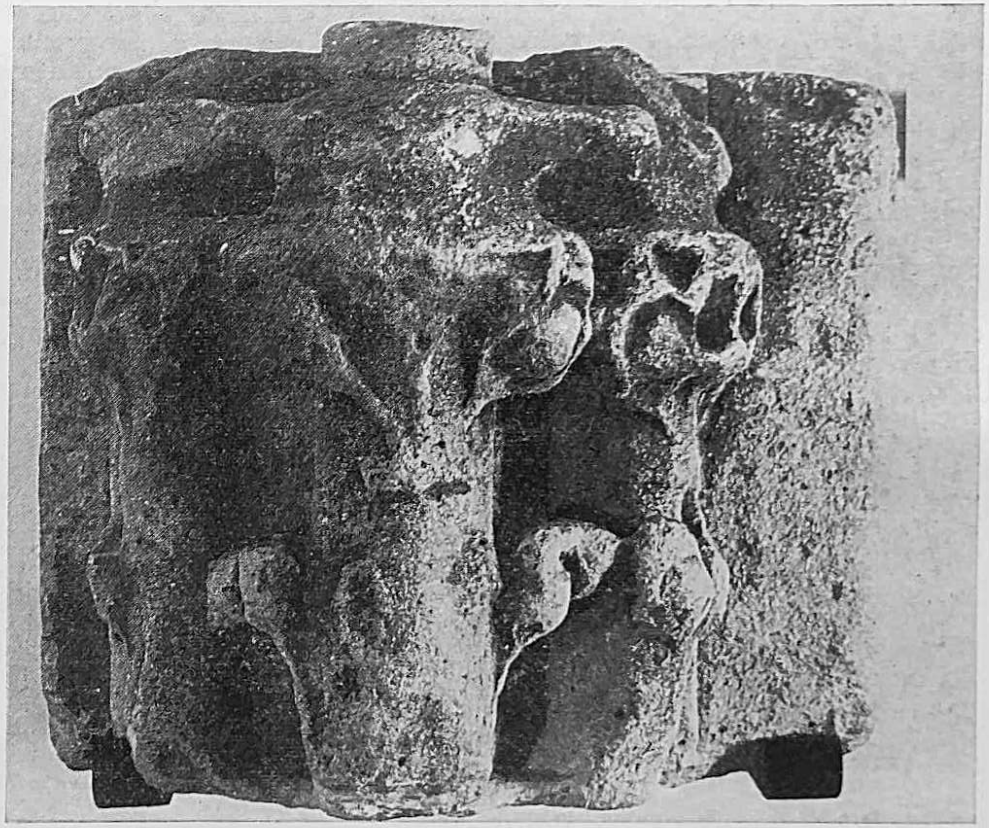

Ranogotički kapitel raščlanjen je s dva postrana uža i jednim središnjim širim deblom iz kojih izbijaju vegetabilni ukrasi u obliku pupoljaka; te ukrašen ornamentacijom izvedenom na proboj. Rad XIII st. Inventarni broj, 6722

3. GRB ZAGREBAČKOG BISKUPA LADISLAVA DE KOBOLA (1326—43)

Pješčenjak
Vis. 73, šir. 46, deblj. 22 cm

Prema informaciji, koju sam u ljetu prošle godine dobio od Tihomila Stahuljaka ovaj grb, koji se nalazio na pročelju južnog zvonika zagrebačke katedrale a ispod grba Anžuvinaca, pomaknut nešto u desno, pripadao je zagrebačkom biskupu Ladislavu de Kobolu. Ako prihvatimo ovo mišljenje, pred nama se nalazi prvi poznati grb biskupa zagrebačke biskupije. Naime, Bartol Zmajić je svoj poznati prilog crkvenoj heraldici: Grbovi zagrebačkih biskupa i nadbiskupa[3], započeo grbom zagrebačkog biskupa Augustina Kažotića (1303—22). Međutim, kako se prema konstataciji B. Zmajića nije sačuvao grb ovog zagrebačkog biskupa, autor je u svom radu biskupu Kažotiću pripisao suvremeni obiteljski grb Kažotića sačuvan na kamenu u Trogiru, pretpostavljajući s pravom da se tim grbom mogao služiti i spomenuti zagrebački biskup. Definitivno rješenje pitanja spomenutog grba Ladislava de Kobola vodi u arhive i muzeje Mađarske, osobito u Narodni muzej koji posjeduje najbogatiju zbirku starih pečata, gdje bi se, vjerojatno mogao pronaći grb Ladislava de Kobola, to više što je on 1343. god. napustio Zagreb i postao nadbiskup Kaločke nadbiskupije. Na sačuvanim poveljama koje je izdavao kao biskup zagrebačke biskupije nije se, nažalost, sačuvao niti jedan njegov pečat.

Kako je uloga Ladislava de Kobola poznata osobito u gušenju buna predijalaca na posjedima zagrebačkog Kaptola[4] to nas — osim pitanja vezanih uz gradnju zvonika prvostolne crkve i problematike vezane uz razvitak heraldike u nas, a posebno crkvene — još više obavezuje da se čim prije riješi pitanje da li je stvarno ovaj grb pripadao Ladislavu de Kobolu, premda mi se čini da u to, više, ne bi trebalo sumnjati.

Naime prethodnik Ladislava de Kobola — Jakov I de Corvo (1322—26) nije uopće došao u Zagreb te se njegov grb nije mogao ni pojaviti na pročelju zagrebačke katedrale, dok je nasljednik Ladislava de Kobola, Jakov II de Palacentia, iako je bio zagrebački biskup od 1343—48., stvarno je boravio u Zagrebu samo četiri godine, a već 1348. umro je u Budimu. Gotovo je nemoguće da je ovaj biskup za relativno kratko vrijeme mogao znatno utjecati na gradnju pročelja katedrale što je njegovim gr-

3. Kulturno Povjesni zbornik zagrebačke nadbiskuje, Zagreb 1944. god. str. 471—92. Dalje samo Zbornik.
4. Usp. Stjepan Antoljak, Bune pučana i seljaka, Zagreb 1956., str. 121—125.

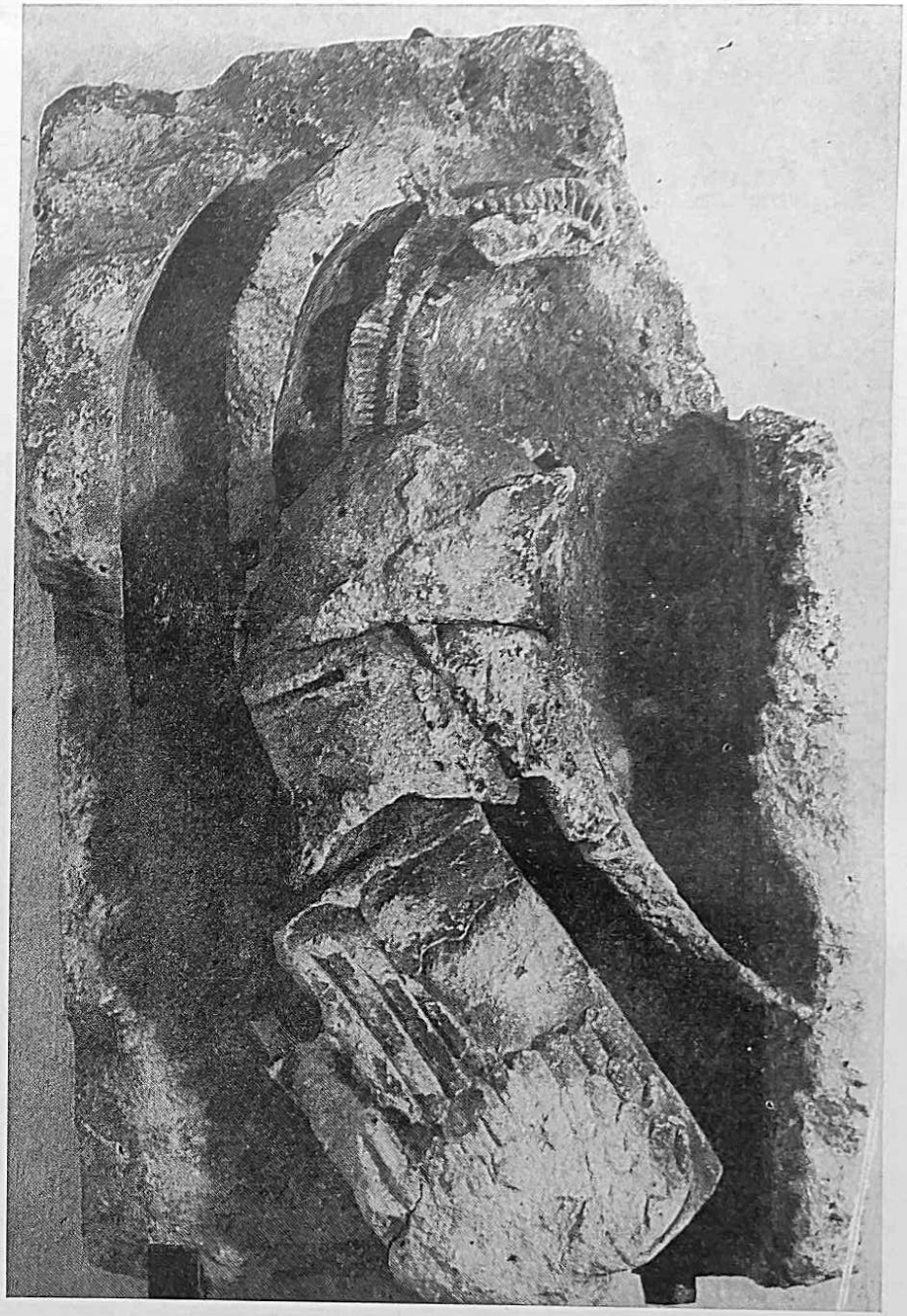

bom trebalo trajno označiti. Iz istih razloga odbacujem i mogućnost da je spomenuti grb mogao pripadati biskupima Demetriusu I (1376—8) koji je gotovo čitavo vrijeme boravio na kraljevskom dvoru, dok je poslednji biskup, kojemu nam nije poznat grb, Ioannes II (1386—?) kao protivnik kralja Žigmunda morao napustiti Zagreb već u početku svog boravka u Zagrebu.

Spomenuti grb, koji i može pripadati gotovo isključivo Ladislavu de Kobolu, znatno je oštećen, osobito na štitu, koji je prema kolcima jasno vidljivim u heraldički lijevom gornjem uglu, višestruko okomito podijeljen, s tim da se u heraldički desnom gornjem uglu vidi prazno polje. Unatoč oštećenja u podnožju štita može se predpostaviti da su vidljivi znaci na ovom dijelu štita ostaci kolaca koji su, samo, u lijevoj polovici štita išli od vrha do dna. Na štit grba naslanja se viteška kaciga s jasno vidljivim prorezom za oči iz koje u vis izrastaju dva orlova pera. Elementi grba, način njegove kompozicije kao i njegova klesarska obrada, također odgovaraju vremenu djelovanja Ladislava de Kobola.

Iako se nad štitom grba nalazi viteška kaciga, ne može se tumačiti da grb nije pripadao crkvenom dostojanstveniku. Naime, još u XIV st. biskupi zagrebačke biskupije upotrebljavaju svoje obiteljske grbove bez znakova najstarijih obilježja crkvenog dostojanstva (biskupi: štap, križ i mitru). Prema spomenutom radu B. Zmajića ovi znakovi prvi put se javljaju kod zagrebačkih biskupa tek u grbu biskupa Benedikta I de Zolia (1440—53) — križ nad štitom grba. Tumačeći ovu pojavu B. Zmajić zaključuje: »Do tog vremena na grbovima, kao i na ostalim heraldičkim spomenicima Zagrebačkih biskupa, nije poznat nijedan heraldički simbol biskupske vlasti.«[5]

Kolikogod je ovaj kameni spomenik značajan izvor za rješavanje pitanja vezanih uz gradnju posttatarske katedrale, razvitak crkvene heraldike u nas te umjetničkih prilika u Hrvatskoj, ipak njegova puna historijska i kulturno-umjetnička vrijednost nalazi se tek na drugoj strani kamena. Naime, grb Ladislava de Kobola rađen je na spoliju jednog drugog — daleko starijeg kamenog spomenika.

Unatoč oštećenja na toj strani spomenika jasno su vidljive dvije niše te lijepo rađena klupa s ljudskom figurom u bogatom kostimu koja sjedi na njoj. Nažalost ova figura sačuvana je samo fragmentarno. Pretpostavljam također da je ovaj spomenik bio dio oltarne ili možda korske pregrade.

Teško je sa sigurnošću tvrditi ali kako stilska obilježja klesarske kompozicije na primarnoj strani spolija sadržavaju sve elemente kasnoromaničkog tzv. prelaznog stila XII st., a poznato je da se upravo u to vrijeme završava gradnja naše stare, predtatarske katedrale posvećena 1217. god.,[6] zaključujem da se pred nama nalazi (jedini) sačuvani spomenik predtatarske katedrale.

5. Zbornik, str. 477.
6. Usp. Ljubo Karaman, Bilješke o staroj zagrebačkoj katedrali, Buletin 1—2, Zagreb, 1963., str. 9.

Inventarni broj: 6719

4. GRB ČLANA KRALJEVSKE KUĆE ANŽUVINACA, XIV ST.

Pješečnjak
Vis. 50, šir. 45, deblj. 30 cm

Ovaj se grb satoji od štita koji je uklesan u stilizirani četverolist. Štit je okomito raskoljen u lijevo i desno polje. U desnom polju nalazi se grb dinastije Anžuvinaca s osam liljana uklesanih u tri kosa reda. U lijevom polju nalazi se grb dinastije Arpadovića, odnosno cjeline zemalja krune sv. Stjepana: tri rijeke koje protječu između četiri vodoravne grede.

I ovaj grb nalazio se na fasadi južnog zvonika stare katedrale po prilici u sredini prvog kata, a iznad grbova biskupa Ladislava de Kobola (1326—43) i Stjepana III (oko 1356—74).[7] Teško je tvrditi za vrijeme kojeg Anžuvinca je podignut ovaj grb, što bi za nas bilo od velikog značenja, jer se njegovo prisustvo na pročelju katedrale može tumačiti kao uspomena na investitora gradnje stare katedrale. Ipak postoje samo dvije mogućnosti. Grb je mogao biti podignut za vrijeme Karla Roberta (1300—42) koji je više puta posjetio Zagreb gdje je, posebno u predstavnicima crkve, imao svoje odane pristaše. Također je moguće

7. Usp. Karlo Weiss, Der Dom zu Agram, Wien, 1860, str. 25; I. Kukuljević, Prvostolna crkva zagrebačka, Zagreb 1856., str. 4 (u daljem tekstu samo Prvostolna. . .); I. Tkalčić, Prvostolna . . . str. 12.

da je ovaj grb podignut i za vremena Karlova sina Ludvika I koji je 1371. god. podijelio zagrebačkogm Kaptolu poznati pečat. Na tom se između ostalog nalaze dva tornja što nas upućuje na zaključak da je zagrebačka katedralna crkva već tada, dakako u maketi, imala dva tornja, dok je manje značajno pitanje u kojem su obimu ovi tornjevi bili tada izgrađeni.

Ipak, treba potpuno isključiti mogućnost da je ovaj grb predstavljao hercega Slavonije, Dalmacije i Hrvatske Stjepana, mlađeg sina Karla Roberta, koji je boravio u Zagrebu i 1355. sahranjen u prvostolnoj

crkvi. Ovo mišljenje Ivana Kukuljevića[8] koje preuzima i Đuro Szabo[9] nije prihvatljivo obzirom na činjenice da se u našem grbu osim grba Anžuvinaca (koji je imao pravo upotrebljavati i hrvatski herceg Stjepan) nalazi i grb cjeline zemalja krune sv. Stjepana tj. stari grb Arpadovića koji Stjepan, kao herceg Hrvatske, nije imao pravo upotrebljavati. Prema tome grb Anžuvinaca s pročelja stare katedrale odnosio se ili na Karla Roberta ili Ludovika I.

I. Tkalčić je s pravom spomenuti grb povezao s pitanjem vremena gradnje zvonika zagrebačke katedrale te zaključio da se početak gradnje zvonika može staviti »najkašnije za Anžuvinca Karla Roberta«.[10]

Oštećenja na ovom grbu kao i grbu Ladislava de Kobola bez sumnje potječu od čestih sukoba između Kaptola i Gradeca koji nije štedio ni katedralnu crkvu.

Inventarni broj: 6717

5. NADGROBNA PLOČA NEPOZNATE OSOBE, 1333. GOD.

Pješčenjak

Vis. 84, dulj. 157, deblj. 14 cm

Ploča je znatno oštećena upravo na onim mjestima gdje je mogao biti tekst o imenu i tituli njenog vlasnika. I. Kukuljević[11] je ovu nadgrobnu ploču smatrao mensom oltara sv. Emerika u prvostolnoj crkvi, dok je F. Šaban, muzejski povjerenik iz Ogulina, u dopisu upravi Muzeja 1901. god.[12] izrazio mišljenje da se radi o mensi jednog od oltara crkve sv. Emerika. Zanimljivo je da I. Kukuljević kao ni F. Šaban — koji je 1901. god. proučavao ovu ploču, koja se tada prema Šabanu, nalazila na sjevernoj strani prvostolne crkve između radionice kamena i depozitorija crkve zajedno s brojnim drugim građevnim ulomcima, grbovima i nadgrobnim pločama koje su tokom vremena, a posebno prilikom Bolleove restauracije izbačene iz prvostolne crkve odnosno njenog korpusa — nisu primijetili da se osim centralnog teksta na ploči nalazi i rubni tekst karakterističan za nadgrobne ploče XIV st. To me je između ostalog navelo na zaključak da se radi o nadgrobnoj ploči, a ne o mensi oltara, te da je ona uz grb biskupa Ladislava de Kobola najstariji sačuvani kameni spomenik zagrebačke prvostolne crkve. Još je manje prihvatljiva tvrdnja I. Kukuljevića da se radi o »kamenoj ploči (mensi) bivšeg oltara sv. Emerika u prvostolnoj crkvi«,[13] ako nam je poznato da je oltar sv. Emerika u prvostolnoj crkvi sagradio kanonik Ladislav 1515. god.[14] neposredno nakon rušenja crkve sv. Emerika kao župne crkve Kaptola (dozvola pape da se ova crkva može srušiti izdata je 1511. uz uvjet da se župa i sva župna prava prenesu na tada zapuštenu cistercitsku crkvu

8. Usp. Prvostolna str. 4.
9. Prilozi za građevnu povijest zagrebačke Katedrale, Narodna starina XIX, str. 74.
10. Prvostolna . . . str. 13.
11. Natpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgrada i t.d. u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1891., str. 324. (u daljem tekstu samo Nadpisi. . .)
12. Arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu, fasc. Zagreb.
13. Nadpisi . . . str. 324.
14. Usp. I. Tkalčić, Prvostolna . . . str. 78.

sv. Marije koja je otada postala župna crkva Kaptola[15]), koja je postala zapreka obrambenom utvrđivanju Kaptola pred neposrednom turskom opasnošću. Prema tome ploča iz 1333. ili kako je I. Kukuljević krivo čitao 1303. god. nije mogla biti napravljena 1515. kada je u prvostolnoj crkvi sagrađen oltar sv. Emerika.

Doduše postoji mogućnost da se i nadgrobna ploča upotrebi kao menza oltara kao što je to bio slučaj s nadgrobnom pločom opata sv. Nikole u Omišlju (+1477) Stjepana Zadranina.[16] Međutim takvo preinačivanje je vidljivo već na prvi pogled radi uklesavanja kvadratičnog prostora na sredini ploče gdje su se postavljale sv. Moći što na ovoj ploči nije moguće vidjeti.

Ipak je moguće da je ova ploča nakon izvjesnog vremena dignuta s groba njenog vlasnika i upotrebljena u neke građevne svrhe prvostolne crkve, jer se na njoj mogu jasno vidjeti dva olovom zalivena željezna držača. Kako se oni nalaze na vanjskom i još k tome na samo jednom rubu, nemoguće je predpostaviti da su oni služili za njeno podizanje i namještanje.

Prilikom uređenja ove ploče za potrebe izlaganja u lapidariju Muzeja otkriven je osim već poznatog teksta u središtu i okvirni tekst koji se, do danas, nažalost sačuvao tek djelomično, a pisan gotičkim slovima.
U lijevom uglu: . . . ET DOMI . . .
U središtu: ANNO D(OMI)NI MCCCXXXIII
U hrvatskom prijevodu:
GODINE GOSPODNJE 1333.
Inventarni broj: 6741

15. Usp. Franjo Buntak, Župna crkva sv. Marije, Vijesnik hrvatskog arheološkog društva, N. S. XVII 1936. god. (u daljem tekstu VHAD).
16. Usp. Vjekoslav Štefanić, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku, Zagreb, 1937., str. 29.

6. NADGROBNA PLOČA ARHILEVITE ZAGREBAČKE PRVOSTOLNE CRKVE TOME, OKO 1322. GODINE?

Pješčenjak
Vis. 72, dulj. 200, deblj. 12 cm

I ova nadgrobna ploča je sačuvana fragmentarno. Naknadnim sastavljanjem njenih djelova (tri veća komada) uspjeli smo, zahvaljujući »Nadpisima« I. Kukuljevića i poznatoj monografiji o prvostolnoj crkvi I. Tkalčića, spojiti ploču u jednu veću cjelinu. Time je riješena još jedna nepoznanica u zbirci kamenih spomenika Muzeja. Naime, do danas je samo jedan dio ove ploče izlagan i to uvijek kao fragment nadgrobne ploče nekog Tome iz XIV stoljeća. Ploča se, prema I. Tkalčiću, nalazila u lijevj apsidi odnosno kapelici bl. djevice Marije, koju je sagradio poznati zagrebački biskup Timotej (1264—87), prvi graditelj zagrebačke posttatarske katedralne crkve, gdje se između ostalog nazalio i njegov grob, ali nam se, nažalost, nije sačuvala njegova nadgrobna ploča.

Naša nadgrobna ploča je pripadala arhileviti Tomi, koji je, prema I. Tkalčiću, umro oko 1396. godine.[17] Međutim, Ljudevit Ivančan[18] smatra da je ovaj arhilevita umro oko 1322. god. što bi više odgovaralo tipu slova na njoj. Kako su arhiđakoni obavljali važne crkvene funkcije, nadgrobna ploča jednog od njih, a posebno prije 1334. god., može biti značajan povijesni izvor obzirom na činjenicu da je prvi popis župa arhiđakonata zagrebačke biskupije sastavljen tek 1334. godine. Ovaj popis uvrstio je njegov sastavljač — gorički arhiđakon Ivan u statut zagrebačkog Kaptola. Kako se sve to zbiva u vrijeme biskupovanja Augustina Kažotića, kada su u zagrebačkoj biskupiji provedene značajne reforme, možda bi mogli zaključiti da je ova ploča posljednja, ili bar jedna od posljednjih, na kojoj se sačuvao pojam »arhilevita« kao jedan od naziva stepena crkvenog dostojanstva u sjevernoj Hrvatskoj. Značio je isto ono

17. Prvostolna. . ., str. 91.
18. Podaci o zagrebačkim kanonicima od 1193—1924, Rukopis, Državni arhiv Hrvatske, Zagreb, sv. I (u daljem tekstu samo Podaci. . .).

što i arhiđakon poslije reformi Katožića. Ovo, dakako, postavljam kao hipotezu u koliko je reformatorski rad Kažotića obuhvaćao i ovo područje, jer je, čini se, nemoguće protumačiti pojavu termina »arhilevita« pod kraj XIV st. kada je, kako misli I. Tkalčić, umro arhilevita, odnosno arhiđakon, Toma.

Teritorij zagrebačke biskupije, prema podacima goričkog arhiđakona Ivana, dijelio se u četrnaest arhiđakonata: Gora, Zagorje, Svetačje, Gušće, Zagreb, Dubica, Komarnica, Gorica, Kalnik, Vaška, Čazma, Bekšin, Varaždin i Vrbovec. Za svaki arhiđakonat biran je po jedan arhiđakon, koji je za svoj teritorij bio zamjenik-pomoćnik biskupa zagrebačkog, za što je dobivao i određeni izvor sredstava. Arhiđakonat zagrebački naziva se često puta i katedralni, arhiđakonat Gora i Zagorje imao je umjesto arhiđakona — prepozita zagrebačkog, a svetački i gušćanski — prepozita čazmanskog Kaptola.

Sve ove podatke navodim radi boljeg razumijevanja i snalaženja u tekstu drugih nadgrobnih ploča u našem Muzeju.

Tekst na ploči, koji govori o arhileviti Tomi, pisan je u pet vodoravnih crta od kojih se u prvoj polovici nalaze tri, a u drugoj dva. U sredini ploče nalaze se dvije željezne alke. Iza svake riječi uklesana je trouglasta interpunkcija da bi odijelila riječ od riječi. Kao znak za skraćenice upotrebljava se vodoravna crta, kao najčešći znak, zatim kukica na slobu »B« kao znak kraćenja za »US«.

Za razumijevanje naše transkripcije, posebno na oštećenim mjestima, upozorit ću na svako oštećenje da bi čitalac mogao lakše shvatiti rekonstrukciju teksta. U prvom retku između riječi »sub« i »petra« nalazi se slovo »H«. Vjerojatno je na oštećenom dijelu stajalo još »AC« te smo čitali »HAC«. U drugom retku iza riječi ARHILEVITE naziru se ostatci znaka križa. Riječ iza križa počinje sa slovom »C«, koje je dosta oštećeno. Prema sadržaju, odnosno tekstu koji slijedi oštećeno slovo »C« odnosit će se na prvo slovo riječi CHRISTE, to prije što su se na ploči sačuvala četiri posljednja slova ove riječi. Oštećeni dio, po svojoj veličini, također odgovara prostoru u koji bi se mogla upisati upravo dva slova (HR). U trećem redu nalazi se karakteristična skraćenica, na slovu »P«, za PRO. Riječ »NECCE« vjerovatno je pisana, što bi i bilo pravilno, sa dva C od kojih je samo jedno vidljivo i polovica slova E. Zadnja riječ u ovom retku se, gotovo sigurno, odnosi na MITE. Doduše slovo M nije vidljivo ali se zato ITE može čitati. U četvrtom retku, gdje je tekst samo djelomično sačuvan, »ETA« vjerovatno pripada riječi META. U petom retku, koji je također fragmentaran, MSIS s kraticom nad M vjerovatno je veći dio riječi IMENSIS.

Ako usporedimo čitanje I. Kukuljevića[19] i I. Tkalčića[20] možemo sa sigurnošću zaključiti da je ploča u njihovo vrijeme bila potpuna. Teško je reći da li je ona oštećena (razbijena) poslije 1880-tih godina, ali je

19. Nadpisi . . . str. 324.
20. Prvostolna. . . str. 71.

sasvim sigurno, da nam danas nedostaje jedan njen dio koji vjerojatno nije dospio u Muzej.

Neke razlike u transkripciji I. Kukuljevića i I. Tkalčića daju naslutiti da je ona i njima pričinjala znatnu poteškoću prilikom njihova čitanja. Međutim kako ne posjedujemo kompletnu ploču ne ćemo se osvrtati na razlike u čitanju ove dvojice, jer nam nedostaje cjelovit tekst te ćemo se zadovoljiti fragmentarnim čitanjem:

+GLEBA SUB H[AC] PETRA THOME
IACET ARCHILEVITE + C[HR]ISTE IHV (IESU) kraćeno prema grčkom TETRA
QVV(M) P(RO)TEGE DE NEC[C]E [M]ITE
. . . . [M]ETA QVIB(US) IPSE
. . . . M(EN)SIS CV(M) IVSTIS ZAG(RE)B(IENSIS)

U hrvatskom jeziku
POD OVIM KAMENOM LEŽI RUŽAN PRAH ARHILEVITE TOME
KOJEGA ZAŠTITI O ISUSE KRISTE BLAGOM SMRĆU . . . .
S BEZBROJNIM PRAVEDNICIMA ZAGREBAČKIM.
Inventarni broj: 6740

7. NADGROBNA PLOČA NEPOZNATOG CRKVENOG DOSTOJANSTVENIKA, XIV ST.

Pješčenjak
Vis .86, dulj. 76, deblj. 12 cm

Prema I. Tkalčiću[21] ploča je nakon potresa 1880. i Bolleove restauracije prvostolne crkve izvađena ispod popločanog poda u sjevernoj pobočnoj lađi. Vjerojatno je i ova nadgrobna ploča kao i mnoge druge dignuta s groba pokojnika početkom XVIII st. kada se pristupilo popločenju prvostolne crkve. Tom prilikom su iz prvostolne crkve izbačene ili kao podloga podu upotrebljene dotad sačuvane nadgrobne ploče.

I ova nadgrobna ploča znatno je oštećena. Ipak, unatoč njene fragmentarnosti može se na osnovi sačuvanog teksta zaključiti da se radi o crkvenom dostojanstveniku, koji je crkvi, iza svoje smrti ostavio jednu prebendu (crkveno dobro). Kako se radi o crkvenoj prebendi, koju može uživati samo crkvena osoba, zaključujemo da je ploča pripadala crkvenom dostojanstveniku koji je, prema tipu slova na njoj, živio u XIV stoljeću.

Kako je zagrebačka biskupija utemeljena u drugoj polovici XI st., sasvim je sigurno da je život klera zagrebačke katedrale bio organiziran na bazi zajedničkog života. Dapače, tvrdi se da je pored stare predtatarske katedrale podignut najprije »nonasterium« gdje je kler zagrebačkog kapitula morao provoditi »vita communis«. Tako organiziran kaptol bio

21. Isto, str. 75.

je u stvari rezultat reformatorskog rada pape Grgura VII. Prema strogim odredbama ovog pape sve donacije kaptola postale su zajedničko dobro. Ove odredbe ukinule su, između ostalog, i razlike između bogatijih i siromašnijih kanonika.

Međutim, ovaj zajednički život u kaptolu zagrebačke crkve trajao je samo do prve polovice XIV st. kada se došlo do zaključka da je nemoguće održati zajednički život kanonika kaptola, te su svi zajednički posjedi Kaptola razdijeljeni na kanoničke i druge prebende. O ovoj diobi ukupnog kaptolskog posjeda na prebende sačuvao se tekst kaptolskog statuta iz XIV stoljeća,[22] kao važan dokumenat ekonomsko-društvenih odnosa u zagrebačkoj biskupiji.

Prema tome ova nadgrobna ploča ovako uklopljena u kompleks društveno-ekonomskih odnosa zagrebačkog Kaptola u XIV st. dobiva, tek tada svoje puno značenje, jer je i ona uz tekst statuta Kaptola dokaz da je u XIV st. u zagrebačkom Kaptolu zajednička imovina podijeljena u crkvene prebende.

Uokolo ruba sačuvanog dijela ploče teče natpis u kasnogotičkim pismenima. Iza svake riječi postavljena je, u sredini između zamišljene gornje i donje crte, trouglasta interpunkcija kojoj je u ovom tekstu zadaća da dijeli riječ od riječi. Kao znak za skraćenice upotrebljava se u sačuvanom tekstu vodoravna crtica. Nadpisano slovo »I« nad slovom »V« u riječi »reliqvit« ne može se tumačiti kao nadpisana skraćenica, iako se nadpisane skraćenice često puta upotrebljavaju u vrijeme gotike. Preostaje kao jedina mogućnost da je klesar omaškom zaboravio na slovo »I« koje je naknadno uklesao iznad slova »V« što u potpunosti odgovara sadržaju i gramatici.

Zanimljivo je da se tekst ove nadgrobne ploče ne nalazi u »Nadpisima« I. Kukuljevića iako je ona u njegovo vrijeme bila pristupačna. Na njen sadržaj prvi nas je upozorio I. Tkalčić.[23] Uspoređujući njen tekst i čitanje danas s onim I. Tkalčića dolazimo do slijedećih zaključaka: a) u vrijeme čitanja I. Tkalčića na ploči su se nalazila neka slova i potpune riječi koje danas ne postoje; b) I. Tkalčić je krivo čitao riječ »ISTI« misleći da se radi o riječi »HVIC« kako ju je i pročitao. Radi potpunije usporedbe čitanja I. Tkalčića i našeg donosimo puni tekst Tkalčićevog čitanja:

...RDI QVE RELIKVIT HVIC ECCE VNAM PREBENDAM BONAM...

Naše čitanje:

...DI QVE RELIKVIT ISTI ECCLE(SIAE) VNA(M) PREB...

U hrvatskom jeziku:

I...OSTAVIO JE TOJ CRKVI JEDNU PREB(ENDU)

22. *Monumenta ecclesiae zagrabiensis*, II, str. 67.
23. *Prvostolna* ... str. 75.

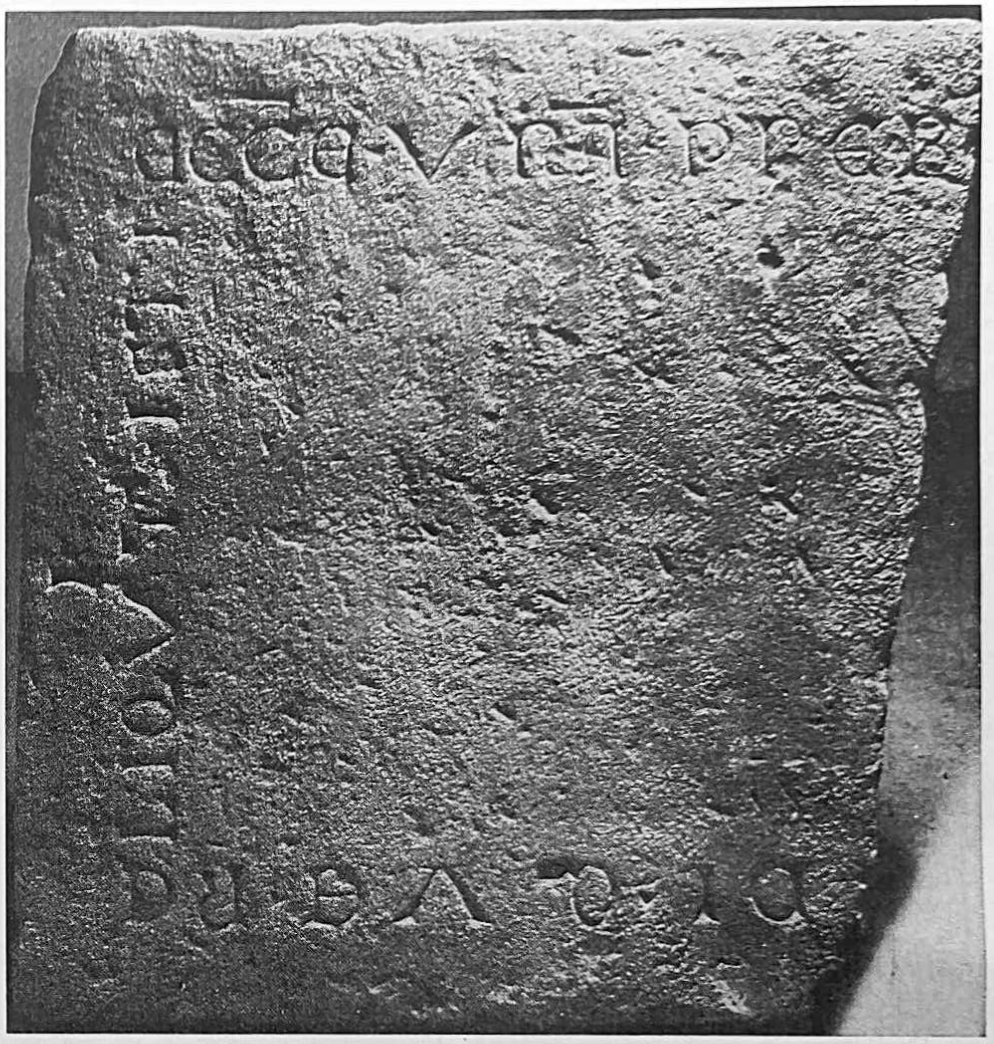

Iza veznika »i« na početku našeg prijevoda ostavio sam prazninu, jer se latinski veznik »qve« odnosi na ime onog koji je crkvi ostavio prebendu, a na ploči se to ime nije sačuvalo.
Inventarni broj: 6739

8. GOTIČKA KONZOLA S GRBOM ZAGREBAČKOG BISKUPA EBERHARDA (1397—406 i 1410—19)

Litotamnijski vapnenac
Vis. 40, dulj. 48, šir. 48 cm

Nažalost teško oštećena snažno oblikovana konzola iz poč. XV st. koja je po svoj prilici klesana; kao i slijedeći kapitel, u duhu škole praških Parlera. Na toj je konzoli isklesan štit s grbom zagrebačkog biskupa Eberharda, koji se sastoji od uspravljena i okrunjena lava. Desna i lijeva strana štita ukrašene su ornamentacijom nadutih čvorova plojki listova.

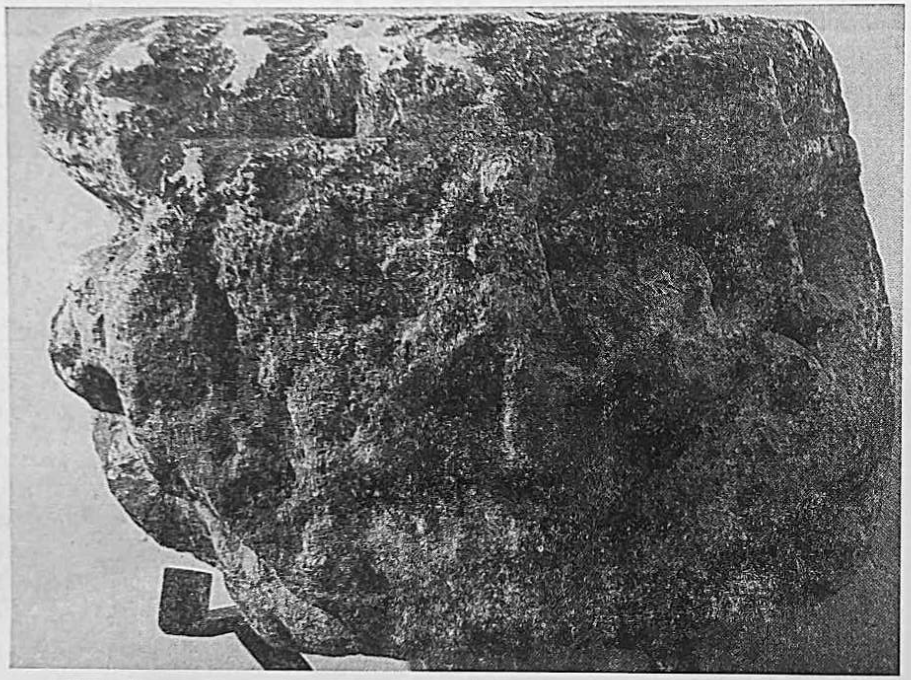

Ova konzola može nam poslužiti kao svjedočanstvo o izgradnji i dekoraciji zagrebačke katedrale koja je bila dovršena, sudeći prema grbu Eberharda na ovoj konzoli, početkom XV stoljeća. Zatim, kako se stilizacija dekora podudara s karakteristikama Parlerova kruga osobito na narednom kapitelu nalazimo još jednu potvrdu da je spomenuti biskup, kako je utvrdila Anđela Horvat,[24] pozvao majstore kamena Parlerova kruga da mu ukrase dijelove naše katedrale. Grb na ovoj konzoli pomaže nam da sa sigurnošću odredimo vrijeme njenog nastajanja.
Inventarni broj: 6738

24. Parlerov krug iz zagrebačke katedrale, Z U Z, Lavreae F. Stelè, Ljubljana 1959.

9. GOTIČKI KAPITEL IZ UNUTRAŠNJOSTI KATEDRALE, POČETAK XV STOLJEĆA

Litotamnijski vapnenac
Vis. 27, dub. 44 cm

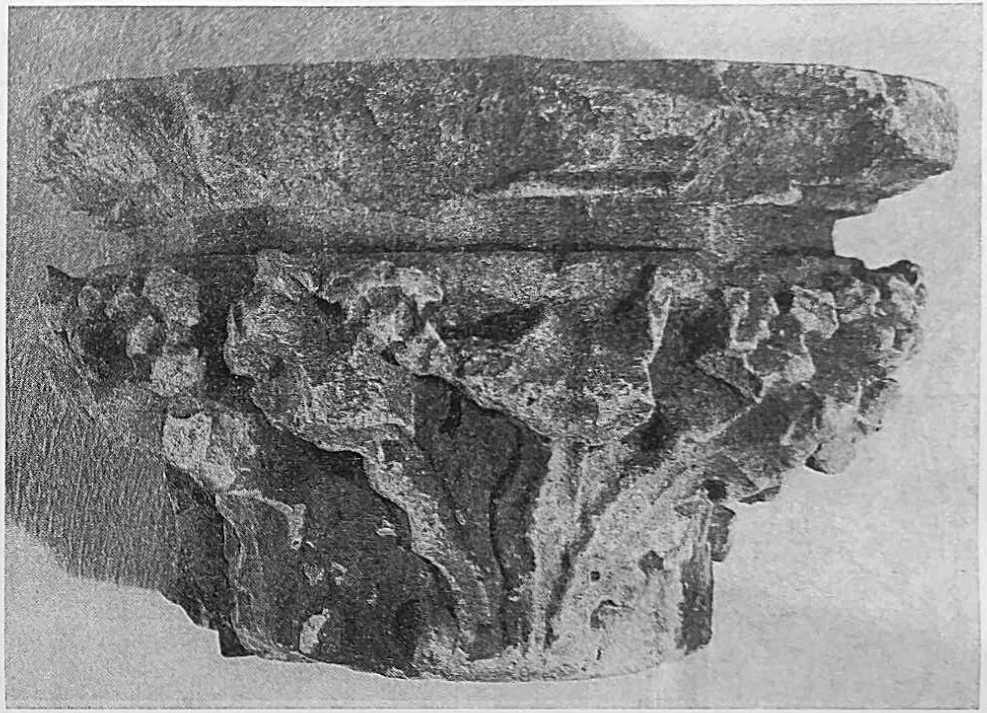

Izražajno i snažno oblikovan kapitel iz XV st. s realistično izvedenim vegetabilnim ukrasom odaje vještinom klesarske izvedbe kao i stilskim karakteristikama svoju pripadnost školi praških Parlera.

Nažalost danas je nemogućе reći gdje su stajali ovi kapiteli i konzole iz vremena Eberharda i u kakvom su bili međusobnom odnosu.
Inventarni broj: 6720

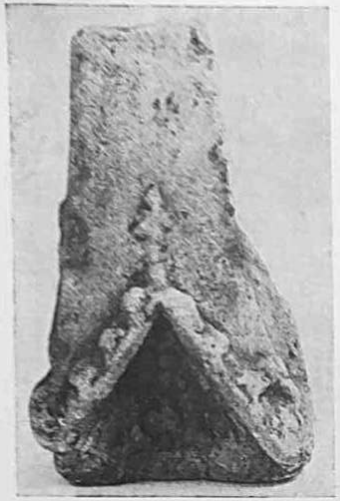

10. UKRASNI VRŠAK GOTIČKE FIALE

Pješčenjak
Vis. 40, šir. 16 cm

Ukrasni vršak gotičke fiale, kome nedostaje gornji završni dio, na donjem svome dijelu ukrašen je gotičkim trokutnim zabatom u kome je upisana niša u obliku trolista.

Ovaj je šiljak, gotovo sigurno, krunio jedan od kantrafora stare katedrale.
Inventarni broj: 6727

11. ULOMAK NADGROBNE PLOČE NEKE UGLEDNE BARBARE, OKO 1400. GOD. VJEROJATNO IZ KATEDRALE.

Kristalinični vapnenac
Vis. 16, šir. 18, deblj. 6 cm

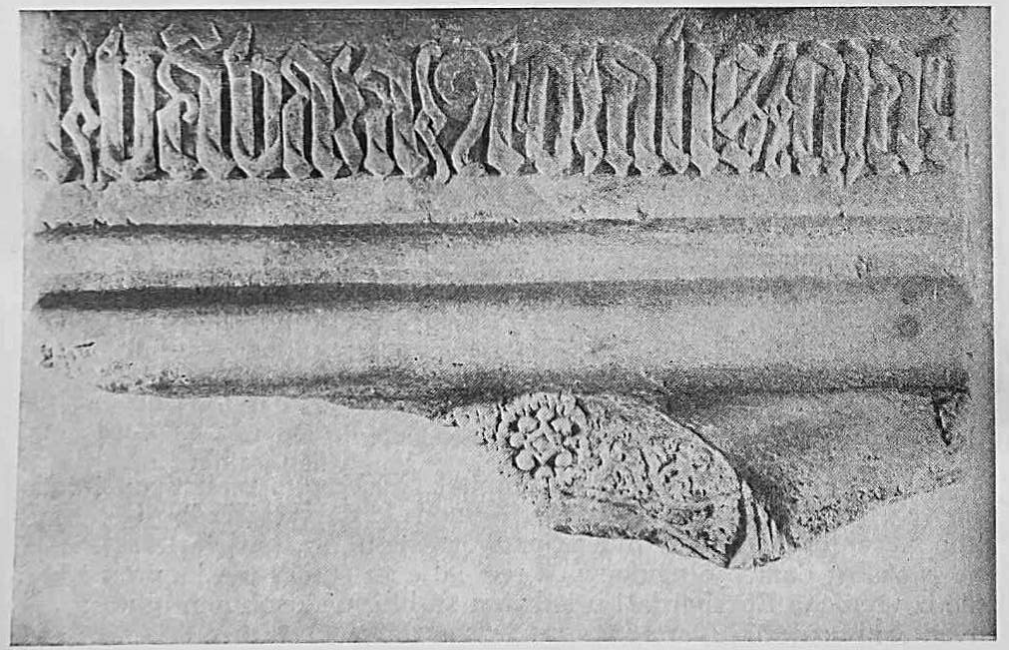

Sudeći prema sačuvanom fragmentu ploča je u reljefu prikazivala čitav lik pokojnice. Njen bi nas kostim posebno zanimao to više, što se radi o spomeniku za koji se prema ostacima natpisa, čela glave i jastuka može pretpostaviti da je bio rad izvrsnog gotičkog majstora. Prema J. Brunšmidu spomenik je potjecao iz širokog vremenskog okvira: XIV ili XV stoljeća.[25] Međutim, Ljubo Karaman je vrijeme nastanka ove ploče, prema tipu slova, pobliže označio — oko 1400. godine.[26]

Na gornjem okviru ploče nalazi se gotičkom minuskulom pisan sačuvani dio natpisa:
. . . A BA(R)BARA (CON)TORALIS MAG[NIFICI MODINI] . . .

Nad slovom »A« u imenu Barbara nalazi se znak za kraticu, jer je ispušteno slovo »R«. Dio riječi »CON«, u narednoj riječi kraćen je poznatom kraćenicom za ovaj slučaj, te riječ treba čitati »CONTORALIS«.
Inventarni broj: 6733

12. NADGROBNA PLOČA NEPOZNATOG POKOJNIKA, XV STOLJEĆE. VJEROJATNO IZ ZAGREBAČKE KATEDRALE.

Brečoliki vapnenac
Vis. 210,šir.100, deblj. 19 cm

Ova neobično teška nadgrobna ploča, prelomljena po sredini, ostat će nažalost i dalje nepoznanica našeg lapidarija. Ona se nalazila u srednjoj lađi neke crkve, možda i zagrebačke katedrale, tj. tamo gdje je frekvencija ljudi najveća. Na ovakav zaključak primorava me izlizanost njene površine. Ploča je do te mjere uglađena da je gotovo nemoguće čitanje njenog teksta.

Nadgrobna ploča nepoznata pokojnika od crvena tvrda kamena prelomljena je po sredini i teško oštećena. Izdužena je i pravokutna oblika s blago uzvišenim vanjskim rubom na kome teče jedva čitljivi natpis. Na nutarnjem dijelu ploče, koji je samo fragmentarno sačuvan, isklesan je grb, koji je danas već gotovo u potpunosti izlizan. Jedini još čitljivi ukras toga grba predstavlja raširenо orlovsko krilo što bi nas moglo upućivati na Zrinske. Sudeći po gotičkom tipu slova i načinu komponiranja grba i njegovih dijelova ploča vremenski potječe s razmeđa XV i XVI stoljeća.
Inventarni broj: 6811

25. Kameni spomenici hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu. Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, NS XII, 1912 str. 177 (u daljem tekstu samo VHAD).
26. O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji, Historijski zbornik III, 1950, str. 147. (u daljem tekstu samo O umjetnosti . . .).

13. ULOMAK NADGROBNE PLOČE, DRUGA POL. XV STOLJEĆA

Pješčenjak
Vis. 42, šir. 46, deblj. 13 cm

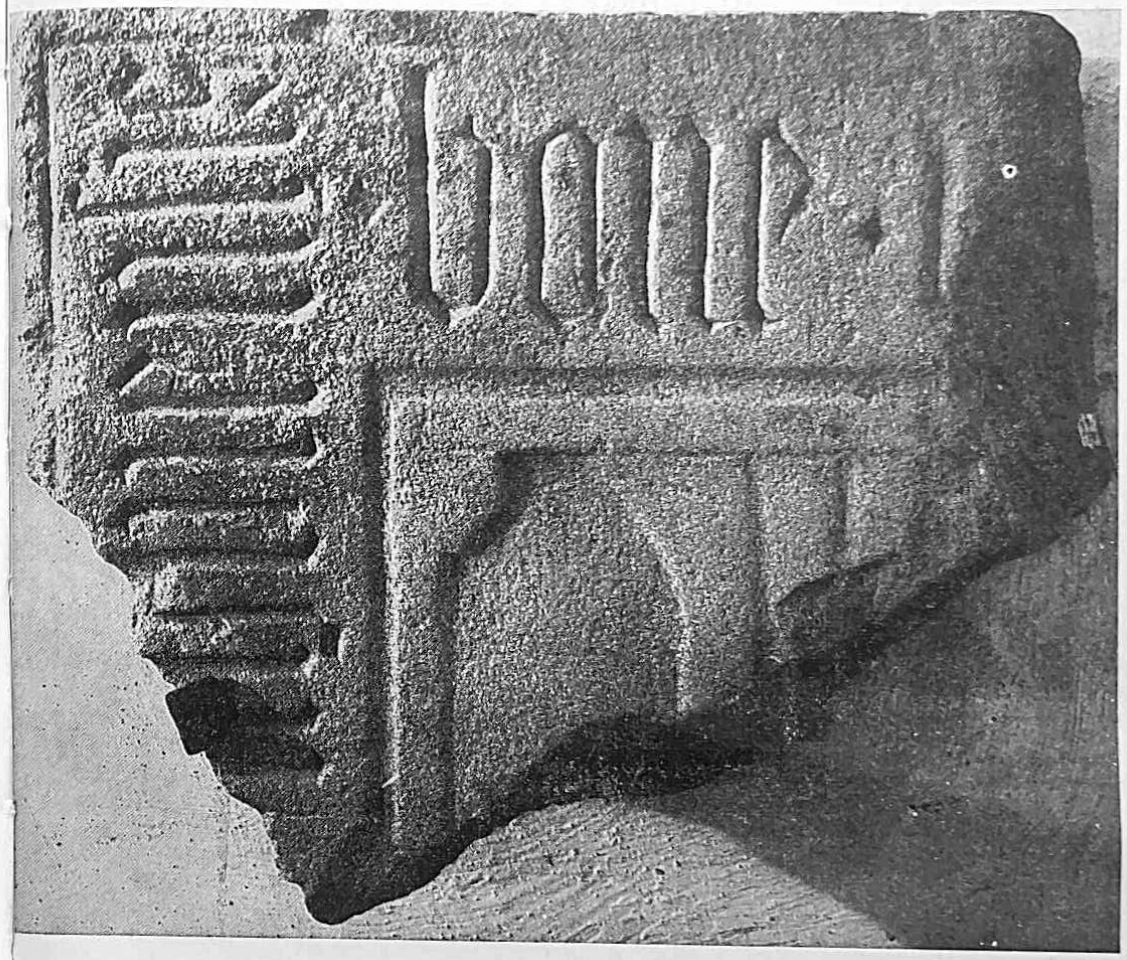

Sačuvani ulomak nadgrobne ploče predstavlja njen vanjski ugaoni dio s blago uzvišenim vanjskim rubom, koji je od nutarnjeg dijela ploče bio odijeljen užljebinom i jednostavnom profilacijom. Na tome vanjskome rubu teče sačuvani natpis:

. . . BIENSIS BONE . . .

Prema tipu slova ovaj fragment, koji nam ništa ne kazuje o svom vlasniku, vjerojatno potječe iz druge polovine XV st.

Inventarni broj: 6831

14. ULOMAK NADGROBNOG SPOMENIKA NEPOZNATOG CRKVENOG DOSTOJANSTVENIKA, XV STOLJEĆE. VJEROJATNO IZ ZAGREBAČKE KATEDRALE.

Pješčenjak
Vis. 183, šir. 23, deblj. 13 cm

Na sačuvanoj desnoj vanjskoj četvrtini nadgrobne ploče sačuvan je samo desni vanjski dio ležećeg muškog lika — nepoznatog crkvenod dostojanstvenika — odjevena u kazulu i dugačku donju halju, desne ruke savijene u laktu i ramena, koji se dotiče jastuka, na kome je počivala glava pokojnika. Figuralni prikaz izveden je u plitkom reljefu s jednostavnom i naglašenom plastikom volumena i nabora.

Sudeći prema starijem tipu kazule, koja je vidljiva na lijevom ramenu, čini se da bi ovaj spomenik mogao biti iz XV stoljeća. Na donjem desnom rubu ploče nalaze se ostaci jednog dijela natpisa. Međutim tekst je u tolikoj mjeri oštećen da bi svako čitanje bilo gotovo isključivo nagađanje.
Inventarni broj: 6796

15. DIJELOVI RENESANSNE NADGROBNE PLOČE ZAGREBAČKOG BISKUPA LUKE BARATINA (1500—10).

Vapnenačka breča
Šir. 103, deb. 13 cm

Pravokutna izdužena i masivna nadgrobna ploča razlomljena je u nekoliko fragmenata, od kojih su sačuvana samo četiri. Likovno je najinteresantniji fragmenat gornjeg dijela nadgrobne ploče sa portretnom reljefnom glavom biskupa Luke Baratina. Vanredno fino isklesana izražajna glava biskupa, smirenih i energičnih crta lica sa širokom i niskom biskupskom mitrom ukrašenom draguljima, te cizelerski inzvedene kratke i guste kose paralelnih oštro urezanih uvojaka, koji kao šljem uokviruju biskupovu glavu, što počiva na jastuku od kože s utisnutim geometrijsko-vegetabilnim ukrasom. Jastuk na uglovima ima dekorativne rese. Klesarska izvedba, kao i izvanredno snažna psihološka karakterizacija crta lica odaju visokokvalitetnog renesansnog umjetnika, koji bi po najnovijim istraživanjima naše historije umjetnosti, trebao biti sam Ivan Duknović.

U vrijeme J. Brunšmida, koji je prvi objavio i stručno obradio ovaj nadgrobni spomenik,[27] bio je poznat samo gornji desni fragment ove nadgrobne ploče, tj. glava pokojnika s jastukom. Poslije Brunšmida u muzej su dopremljena još tri fragmenta (lijevi dio jastuka te dva komada donjeg dijela ploče na kojima se nalazi i dio natpisa). J. Brunšmid je na osnovi izrazitih renesansnih obilježja tada poznatog fragmenta uspio pomoću opisa zagrebačke prvostolne crkve iz prve polovice XVII stoljeća od Rafaela Levakovića[28] i Tome Kovačevića,[29] utvrditi da je renesansni fragment dio nadgrobne ploče zagrebačkog biskupa Luke Baratina. Bez sumnje je i ovaj nadgrobni spomenik početkom XVIII st., kada se u svetohraništu katedrale polagao novi mramorni pod, uklonjen sa svog mjesta, vjerovatno razbijen i upotrebljen kao podloga novom podu. Dapače prema podacima Ive Franića[30] prilikom Bolleove restauracije katedrale izvađene fragmente nadgrobne ploče Luke Baratina, iz poda crkve podmetnuli su radnici u kaljužu oko katedrale da bi preko njih lakše gurali tačke s građevnim materijalom. Bez sumnje je i tom prilikom uništen veći dio ove nadgrobne ploče. Fragmenti nepoznati u vrijeme J. Brunšmida dospjeli su u Muzej vjerojatno poslije 1925. godine.

Gornji dio ploče satavljen je, danas, od dva fragmenta. Unatoč oštećenja i pomanjkanja jednog manjeg dijela, upravo na mjestu gdje je stajala puna signatura autora, daje ipak mogućnost potpune za nas neobično značajne stilske analize ovog nadgrobnog spomenika. Naime, ovaj dio spomenika pokazuje u visokom reljefu, glavu starijeg golobradog biskupa

27. VHAD XII, str. 183—5.
28. Historia episcopatus et dioecesis ecclesiae Zagrabiensis, Rukopis, Arhiv JAZU.
29. Catalogus praesulum Zagrabiensium, Rukopis, Arhiv JAZU.
30. Stara katedrala u Zagrebu, »Zagreb« II, br. 10.

pa koja počiva na bogato ukrašenom od kože prešanom jastuku s kitama u gornjim uglovima. Ispod jastuka vidi se kožna postava škrinje prikovana čavlima na nekoliko mjesta. Glavu biskupa posebno karakteriziraju izrazite portretne crte lica te mitra bogato ukrašena dragim kamenjem, dok se vještina majstorova umijeća vidi posebno u obradi kose, oči, nosa i usana. Od odijela vidi se na lijevom ramenu dio plašta, te lanac za križ oko vrata. Desno od glave položen je na jastuku biskupski štap. Ploča je bila uokvirena stiliziranim florealnim ornamentima, koje u sredini gornjeg dijela razdvaja iznad mitre rozeta u okruglom okviru, dok se rozete u uglovima ploče nalaze u četverokutnim okvirima. Iznad glave nalazi se ostatak natpisa, odnosno imena autora ovog spomenika. Na lijevom fragmentu čita se, bez poteškoća: IOA . . ., a na desnom: . . . S ME FECIT Na dva donja fragmenta nalazi se dio natpisa koji se pomoću R. Levakovića,[31] I. Kukuljevića[32] i I. Tkalčića[33] može ovako rekonstruirati:

[HIC SITV]S EST LV[CAS PRAESVL VENERABILIS]
ZAGRA[B]IAE T[EMPLI LVXQVE DECUSQVE SACRI]
QVI PIETATE PA[RENS NVLLI VIRTVTE SECVNDUS]
ACCEPIT M[ERITIS ASTRA PARATA SVIS]
OBIIT AN[NO MDX KALENDIS OKTOBRIS]

U hrvatskom jeziku:

OVDJE POČIVA LUKA BISKUP ČASNOG HRAMA ZAGREBAČKOG SVJETLO I UKRAS SVETIŠTA ISTIČUĆI SE U POBOŽNOSTI, U NIJEDNOJ KREPOSTI NIJE BIO DRUGI. PRIMIO JE ZBOG SVOJIH ZASLUGA PRIPRAVLJENO NEBO. UMRO JE GODINE 1510 OKTOBARSKIH KALENDA.

Zagrebački biskup Luka Baratin koji je prikazan na ovoj ploči bio je najprije bosanski biskup iza 1487. god., zatim čanadski 1493. god., a 1500. god. postao je biskup zagrebački. U Zagrebu se ističe i kao promicatelj umjetnosti. Dao je učiniti kor u sredini katedrale, klupe u desnoj apsidi, zatim orgulje, podigao četiri oltara, a u Veneciji je tiskao misal za potrebe zagrebačke crkve. Osim toga dao je radi sigurnije obrane od Turaka, obzidati katedralu i biskupski dvor zidom i kulama. U Ivaniću je utemeljio samostan franjevaca. Sahranjen je u katedrali uz oltar sv. Luke, gdje se od 1572. nalazio i spomenik hrvatskog bana Franje Frankopana Slunjskog koji nam se nije sačuvao.

Iako fragmentaran, ipak je spomenik Luke Baratina bio dosada predmet najvećeg interesa u našoj kulturnoj historiji. Polemika se vodila i još uvijek se vodi oko jedinog preostalog spornog pitanja — tko je autor ove izvanredne renesansne ploče. Još 1885. god. I. Tkalčić je vjerojatno zaveden krnjim tekstom o autoru koji se nalazio u gornjem dijelu ploče, ustvrdio da je ploču vješto isklesao »klesar Ivan«.[34] I. Tkal-

31. Isto.
32. Nadpisi . . . str. 327.
33. Prvostolna . . . 56.
34. Isto, str. 56.

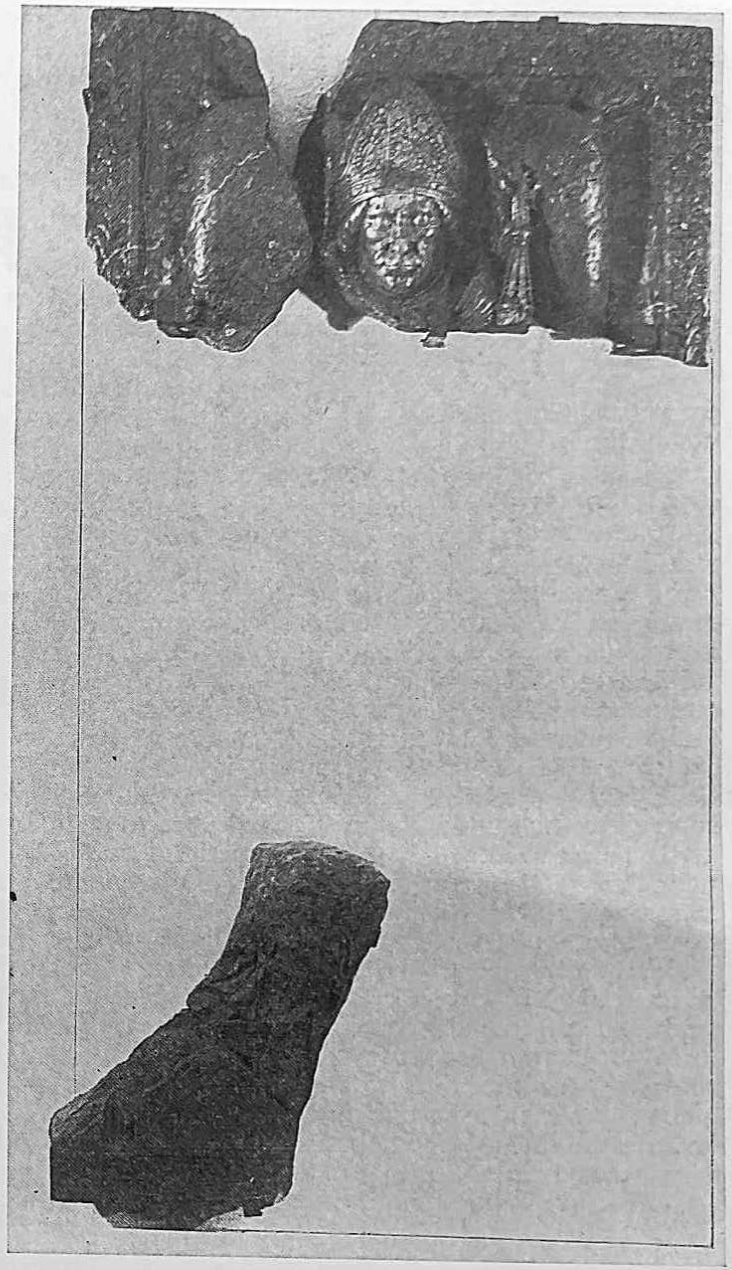

čić je vjerojatno »S« s desnog gornjeg fragmenta pribrojio — pripisao slovima na lijevom fragmentu i tako došao do svoga IOANESA. J. Brunšmid odbacuje hipotezu da bi klesar Ivan koga spominje I. Tkalčić mogao biti Duknović.

Osim I. Tkalčića i J. Brunšmida spomenik u nas spominje i reproducira Željko Jiroušek.[35] On je prvi ustvrdio, ne ulazeći u stilsku analizu reljefa, da je spomenik klesao Ivan Duknović. U istom zborniku ovaj spomenik notira i Ivan Bach,[36] ali kao djelo nepoznatog majstora Ivana. S Bachom diskusija o autoru Luke Baratina vraća se Ivanu Tkalčiću.

U diskusiju o pitanju autora ovog rensesansnog spomenika ušao je 1948. god. i 1950. god. i Ljubo Karaman, koji bez komparativne, estetske i stilske analize konstatira, kao i Ž. Jiroušek 1943. god., dakako u suprotnom smislu da je bez ikakva »opravdanja njegova nadgrobna ploča (Luke Baratina op. M. V.) pripisana renesansnom kiparu, rodom iz Trogira, Ivanu Duknoviću . . .«.[37]

Najtemeljitije je pristupio rješavanju ovog značajnog pitanja renesanse u nas kao i Duknovićeva opusa u zemlji Kruno Prijatelj 1955. god.,[38] te 1957. u monografiji o Ivanu Duknoviću. Prilozima K. Prijatelja diskusija o autoru spomenika Luke Baratina dobila je u nas prvi puta svoju pravu dimenziju zasnovanu na njegovom izvrsnom poznavanju Duknovićevog opusa u Hrvatskoj i izvan nje. Prijatelj je iznio više razloga koji bezdvojbeno upućuju da je nadgrobna ploča Luke Balatina djelo Ivana Duknovića. Kako mi se čini da su estetsko-stilske komparacije i analize najčvršći argumenti Prijatelja u dokazivanju da je ova ploča djelo Duknovića, upoznat ćemo se s ovim dijelom njegovih razloga. »I mnogi stilski razlozi idu u prilog ovoj hipotezi. Ornamenti, koji se pojednostavljeni javljaju na rubu zagrebačke ploče, nisu nepoznati u Ivanovom opusu. Pojava pokojnika,koji leži na bogatom jastuku s mitrom na glavi, javlja se na sva četiri rimska spomenika, na kojima je Ivan surađivao, samo što se tamo radi o sarkofagu s plastičnim likom pokojnika, a u Zagrebu o ploči, gdje je lik morao biti shvaćen mnogo plošnije. U liku kardinala Erolijau Grotte Vaticane, koji pripisujem čitav Duknoviću, analogije su vrlo uočljive. Premda se takva impostacija »gisanta« i inače javlja u skulpturi toga vremena, analogije ovdje prelaze granice uobičajenih šablona, te se javljaju u takvim pojedinostima, da to ne može biti slučajno. O tom nam govore identični ornamenti mitre, optočene romboidnim i ovalnim dragim kamenjem i biserima, pa neobično slični jastuci i njihove rese na uglovima, ili pak odjeća. Još je frapantnije naglašavanje na sličan način kostiju lica, pa nabora iznad usana, tretiranje nosa i usana, zatvoreni očni kapci. Neke sličnosti možemo naći i sa drugim Duknovićevim djelima. Neka stiliziranost i tvrdoća, koja se može

35. Pregled razvoja likovnih umjetnosti u banskoj Hrvatskoj, Naša domovina II, Zagreb 1943., str. 692.
36. Isto, str. 726.
37. O umjetnosti . . . str. 168.
38. Prinosi za monografiju o Ivanu Duknoviću. Anali historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, IV-V, 1955—56.

osjetiti na zagrebačkom reljefu, može biti rezultat velikog razmaka vremena između rimskih i zagrebačke skulpture.«[39]

Potvrdu mišljenja K. Prijatelja, zasnovanu na stilskoj i komparativnoj metodi, nalazimo rješavajući krnji natpis u gornjem dijelu ploče, koji se bez sumnje odnosi na autora reljefa. Pokušao sam na pravilno sastavljenom fragmentu, čitanjem natpisa, doći do imena autora. Učinio sam to na slijedeći način: postojećim slovima IOA dodao sam slova -NES i time došao do nominativa imena IOANES. Mjerenjem razmaka i veličine postojeća tri slova došao sam do zaključka da mi, ako odbijem prostor na koji sam dometnuo tri slova (NES), na preostalom prostoru, do zadnjeg slova »S« koje je sačuvano kao posljednje slovo prezimena autora, računajući i razmak između imena i prezimena na bazi razmaka između postojećih riječi ME FECIT, ostaje upravo toliko mjesta da na njega mogu upisati sedam slova. Dopisao sam, razumije se ne slučajno, slova DALMATICV i s već postojećim slovom »S« došao do autora ploče IOANES DALMATICVS.

39. Isto str. 316.

Cijeli tekst gornjeg natpisa glasi:
IOA[NES DALMATIV]S ME FECIT
U hrvatskom jeziku:
Ivan Dalmatinac mene je učinio.
Kada sam spomenik promatrao u fragmentima, ovo mi se činilo nemogućim, međutim sastavljanjem dijelova spomenika, u ovom slučaju glave, postalo je sasvim moguće.
Inventarni broj: 6732

16. SPOMEN PLOČA OSTROGONSKOG KARDINALA TOME ERDÖDYJA S NADBISKUPSKIM GRBOM I GRAĐEVNIM NATPISOM S BAKAČEVE KULE OD 1517. GODINE

Pješčenjak
Vis. 174, šir. 84, deblj. 20 cm

Ova ploča se nalazila nad vratima kule »Nebojan«[40] koja je više poznata pod imenom Bakačeva kula, a stajala je ispred pročelja katedrale. Kula je srušena 1907. godine. Sudeći prema godini na ploči s ove kule, gotovo je sigurno da ona označava vrijeme kada je kula dovršena. Od godine 1517. kroz ovu se kulu ulazilo u biskupski grad sve do vremena biskupa Maksimilijana Vrhovca, koji je zatvorio vrata kule i pokretni most, a otvorio dvoja velika vrata u bedemu sa sjeverne i južne strane iste kule.

Toma Bakač je kao ostrogonski nadbiskup i upravitelj zagrebačke biskupije u ime svog nećaka Ivana Bakača, preodređenog za zagrebačkog biskupa a koji je u vrijeme Tome bio maloljetni klerik, nastavio radove na utvrđivanju biskupskog grada sredstvima koja je za tu svrhu ostavio biskup Luka Baratin. Bilo je to vrijeme intenzivne gradnje utvrda u Hrvatskoj radi neposredne obrane od Turaka, te je ova ploča jedan od svjedočanstava te gradnje.

Nažalost je ovaj značajan povijesni izvor znatno oštećen tako da se biskupski šešir nazire tek u konturama. Oštećena je i jedna prečka križa, noge jelena te kite s resama.

U profiliranom okviru ploče nalazi se nadbiskupski grb Tome Bakača. Josip Brunšmid[41] je pogrešno tumačio ovaj grb misleći da je on kardinalski. Međutim on je isključivo biskupski odnosno nadbiskupski što se najbolje vidi po broju kita, pomoću kojih se, prema pravilima crkvene heraldike, i određuje stupanj crkvenog dostojanstva. Uostalom ovako komponiran grb odražavao je i crkveno-pravni položaj Tome Bakača u zagrebačkoj biskupiji. Naime, on je kao ostrogonski nadbiskup, kojem je do sredine XIX st. pripadala zagrebačka biskupija, upravljao i zagrebačkom biskupijom u ime maloljetnog Ivana. Ovaj grb može se ovako opisati: u štitu grba iz polovice kotača izrasta uspravljeni jelen, nad gr-

40. U muzeju se danas nalaze drvena, željeznim plohama okovana, vrata s ove kule.
41. VHAD, NS XII, str. 166—7.

bom se nalazi križ a povrh njega šešir s po deset kita koje vise sa svake strane.[42] Kod zagrebačkih biskupa tek od vremena biskupa Jurja II Branjuga (1723—47) javlja se upotreba šešira s resama i kitama.

Na donjem rubu ploče nalazi se natpis u kojem se za oznaku kratica upotrebljava savinuta crtica i to iznad OS i ON, dok je riječ CARDINALIS kraćena na slovu L koje je prekriženo i uklesano nešta kraće od ostalih slova. Iza svake riječi uklesana je tačka koja dijeli riječ od riječi.

Tekst:
THO(MA)S CAR(DINA)L(IS) STRIGIGON(IENSIS) A(NNO)
D(OMINI) 1517

U hrvatskom jeziku:
TOMA OSTROGONSKI KARDINAL GODINE GOSPODNJE 1517.

Spomenik je predan Muzeju 1907. godine.
Inventarni broj: 6726

17. NADGROBNA PLOČA LEKTORA KRISTOFORA I ARHIĐAKONA GAŠPARA GRANIJA (GRANŽE?) GODINA 1593.

Pješčenjak
Vis. 75, šir. 82, deblj. 10 cm

Nandgrobna ploča lektora Kristofora i arhiđakona Gašpara Granija iz godine 1593., oštećena je u svome donjem dijelu; predstavlja jednostavno i čisto oblikovanu nadgrobnu ploču s uklesanim naptisom, uokvirenim profiliranim rubom ukrašenim jednostavnim geometrijskim ukrasom.

Tekst na ploči glasi:
IHS M(A)R(I)A
R(EVERENDISSIMV)S D(OMINV)S CHRISTOFOROVICH
ET LECT(OR) AC CASP(AR) ARHIDIACONVS
BEXIN(ENSIS) GRANI CAN(ONICV)S ZAG(RABIENSIS)
QVOR(VM) ILLE A(NN)O 1584.
7. OCTOB(RIS) DOMI IN D(OMI)NO
OBDORMIVIT HIC V(ER)O PRO
SALVTAE PATRIAE ANNO
1593. 23 AV(GVSTI)
SCISCIAE FAMILIE SVA(E) [DI]
GNA CVM GLORIA IM(ORTALI)
RIDVS OCVBVIIT . . .
U hrvaskom jeziku:

42. Kod biskupskih grbova nalazi se po 6 resa sa svake strane, kod nadbiskupskih po 10, a kardinalskih po 15 resa.

ISUSE MARIJO! PREČASNI GOSPODIN KRISTOFOR . . . I ŠTIOC TE GAŠPAR GRANIJA ARHIĐAKON OD BEKŠINA KANONIK ZAGREBAČKI. OD KOJIH JE ONAJ UMRO U GOSPODINU KOD KUĆE 7 LISTOPADA 1584., OVAJ PAK ZA SPAS DOMOVINE U SISKU 1593. 23. KOLOVOZA NEUSTRAŠIVO POGIBE BESMRTNOM SLAVOM DOSTOJNOM SVOJE OBITELJI . . .

I. Kukuljević[43] i I. Tkalčić,[44] koji su do sada objavili ploču zastupaju mišljenje da je ona pripadala lektoru Kristoforoviću i arhiđakonu Gaš-

43. Nadpisi . . . 94.
44. Prvostolna . . . 94.

paru Graniju. Međutim, Lj. Ivančan[45] je zauzeo stanovište da je ploča pripadala Kristoforu i Gašparu Graniju, tj. da je I. Tklačić ime lektora Granija (Kristofora) pretvorio u prezime ne uzimajući mogućnost pogreške klesara. Lj. Ivančanu je rad bio otežan jer mu nije bio poznat izvor — ploča da bi mogao sravniti čitanje I. Tkalčića s originalom. Zato je Lj. Ivančan samo pretpostavljao da je tekst do tada krivo čitan. Našim čitanjem došao sam do zaključka da je I. Tkalčić riječ CHRISTOPHOROVIĆ, ovako kako je napisana čitao nepravilno, ne ulazeći u pravopis XVI stoljeća. Uvidom u spise XVI st. nemoguće je, još uvijek, naći na kraju riječi vlastitog imena slovo »C«. Ono se uvjek pisalo kao »CH« ili »CZ«. Preostaje nam jedino da povjerujemo u zabunu ili neznanje klesara, koji je iskrivio lično ime Kristofor u prezime.

Ploču je prema sadržaju teksta na njoj podigla porodica Granija (Granža), od koje je jedan njen član poginuo u bitci s Turcima 1593. u Sisku. U navođenju crkvenog čina Kristofora, čini se, da je klesar napravio još jednu pogrešku izostavljajući, ispred ET LECTOR, titulu -CANONICUS, jer bez ove riječi gubi smisao: »ET LEKT(OR)«.

Arhiđakon Gašpar Granija, koji se pominje na ovoj ploči, bio je arhiđakon arhiđakonata bekšinskog, jer se ovaj arhiđakonat u latinskim tekstovima pisao uvijek BEXIN odnosno BEXSINENSIS. Ovaj arhiđakonat nalazio se na krajnjem sjeverozapadu zagrebačke biskupije, na prostoru između Drave i Mure[46].
Inventarni broj: 6724

18. KASNOGOTIČKA KONZOLA

Vapnenački pješčenjak
Vis. 40, šir. 55, dubljina 71 cm

Poligonalna kasno gotička konzola u obliku obrnutog stošca upisana je u nepravilni šesterokut i ukrašena u svom gornjem dijelu profiliranim širokim vijencem.

45. Podaci . . .
46. Kompletnu literaturu o arhiđakonatima zagrebačke biskupije, ubikaciji župa pojedinih arhiđakonata donio je Josip Butorac u radu, Popis župa zagrebačke biskupije od 1334; Kulturno povijesni zbornik zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 1944.

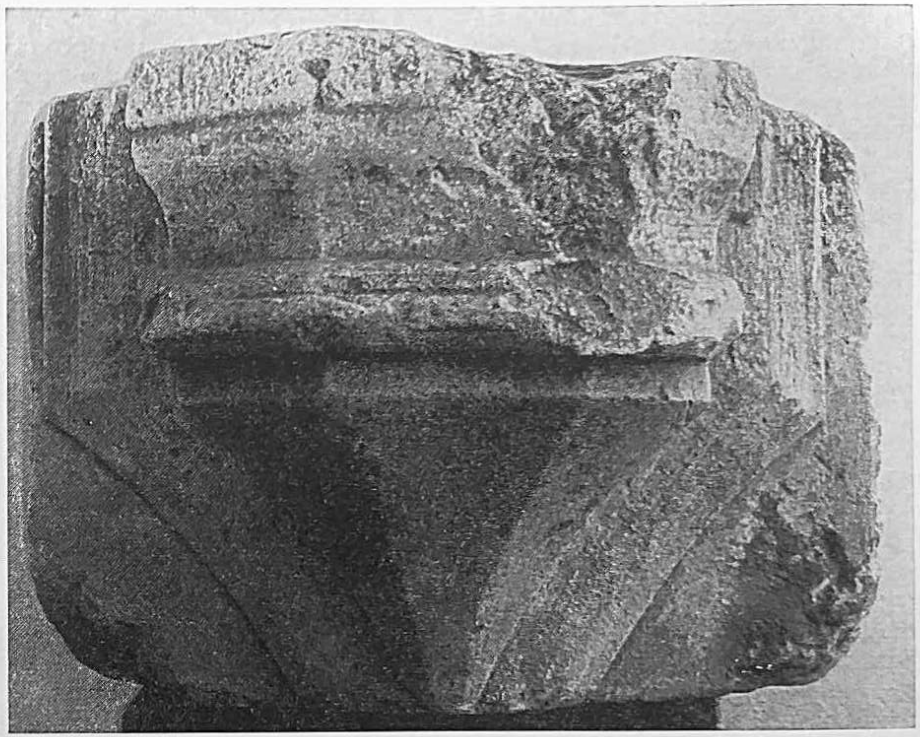

Inventarni broj: 6745

19. SPOMEN-PLOČA ZAGREBAČKOG BISKUPA ŠIMUNA BRATULIĆA 1607. GODINE

Pješčenjak
Vis. 112, šir. 137, deblj. 12 cm

Ploča je sve do početka XIX st. stajala na zapadnoj strani visećeg hodnika, koji je povezivao biskupski dvor s katedralom.[47] Ovaj hodnik je, sudeći prema našoj ploči, sagradio 1607. god. biskup Šimun Bratulić (1604—1611). Kako je u vrijeme Š. Bratulića potpuno završen rad na utvrđivanju kompleksa katedrale i biskupskog dvora, hodnik je služio, isključivo, lakšem pristupu biskupa i drugog klera iz dvora u crkvu. Sam dvor je tokom stoljeća, poslije tatarske provale, dogradnjom i nadgradnjom mijenjao svoju fizionomiju da bi ovakav kakav je danas postao tek za vrijeme biskupa Alagovića, oko 1833. god., kad je srušen hodnik Bratulića na kojem se nalazila naša ploča.

47. Usp. I. Kukuljević, Prvostolna . . . str. 65.

Kvalitetno izvedena dekorativna spomen- ploča iz godine 1607. od kamena vapnenca, isklesana je u stilu visoke renesanse sa skladno raspoređenim poljima ukrašenim figurativnim, geometrijskim i ornamentalno-vegetabilnim ukrasima i dekoracijama, koji odaju svojom preciznom i vještom izvedbom rad kvalitetnog umjetnika kasnog Cinquecenta.

Ova potpuno zaboravljena ploča osim svojih umjetničkih kvaliteta važnih za proučavanje renesansne skulpture u gornjoj Hrvatskoj i pojavi baroka u nas, također je dragocjen heraldički spomenik, posebno crkvene heraldike u nas. S tim u vezi upozorit ćemo na dva značajna momenta. Do sada je prevladavalo mišljenje da nam se u Hrvatskoj nije sačuvao ni jedan primjerak grba Šimuna Bratulića, pa se njegov grb opisivao prema jednom pečatu koji se čuva u Narodnom muzeju u Budimpešti[48]. Zatim, sačuvani grb na našoj ploči predstavlja prvi slučaj gdje zagrebački biskupi u svoje porodične grbove unose vjerske heraldičke motive u štit grba. U slučaju Bratulića to je stablo palme s golubicom koja u kljunu nosi grančicu. To su, svakako, simboli pavlinskog reda kojemu je pripadao Istranin Š. Bratulić.

U centralnom dijelu ploče nalazi se grb u medaljonu od stiliziranog lišća. Grb je razdijeljen lijevokosom gredom po kojoj trči na desno okrenut jednorog. U gornjem dijelu grba nalazi se palma prema kojoj leti golubica s grančicom u kljunu. Iz golubice izrasta biskupski štap. U središtu donjeg dijela štita nalazi se šesterokraka zvijezda. Na štitu je ukrašena mitra. Na gornjem dijelu ploče nalazi se uklesana godina 1607, a ispod nje geslo Š. Bratulića: Omnia ex alto. Kako su gesla u grbovima hrvatskih plemićkih porodica vrlo rijetka pojava obzirom da su na njih imali pravo vladari i najistaknutiji velikaši, to još više povećava naš interes za renesansnu ploču. Od spomenika iz zagrebačke katedrale jedino se još možemo susresti s geslom na grbu kod nadgrobne ploče hrvatskog bana Tome Bakača iz 1621: In Deo vici. Ovaj spomenik nalazi se još i danas u zagrebačkoj katedrali.

Zanimljivo je, također, da se grb Bratulića — jednorog na lijevokosoj gredi i stilizirani ljiljan — ne nalazi u poznatom priručniku Ivana Bojničića[49].

Tekst na ploči:

OMNIA EX ALTO 1607

U hrvatskom jeziku:

SVE DOLAZI S VISINA 1607

Prema I. Kukuljeviću[50] ispod spomen ploče se nalazio i natpis: SIMEON BRATULICH EP(ISCOPVS) ZAGREBIENSIS. Međutim, koliko je meni poznato, ovaj natpis nije sačuvan.

48. Usp. B. Zmajić, Zbornik . . . str. 482.
49. Der Adel von Kroatien und Slavonien, Nürnberg, 1899.
50. Nadpisi . . . str. 329.

Inventarni broj: 6721

20. ULOMAK NADGROBNE PLOČE IZ 1619. GODINE

Litotamnijski vapnenac
Vis. 53, šir. 36, deblj. 22 cm

Sačuvan je najgornji dio rustično izvedene nadgrobne ploče s fragmentom isklesanog grba, kao i dio vanjskog ruba, koji je ukrašen s dvije reljefno isklesane paralelne pruge. Između njih teče iskleseani i fragmentarno sačuvani natpis: . . . E[?] A(NNO) 1619 IOH(ANN)ES BORA(P?)OL . . . . .

Inventarni broj: 6816

21. BAROKNA NADGROBNA PLOČA JAGERSKOG BISKUPA IVANA ERDÖDYJA, + 1626.

Vapnenac
Vis. 161, šir. 86, deblj. 14 cm

Raskošno dekorirana i visokokvalitetna nadgrobna ploča od bijelog mramora iz prve pol. XVII st., pravokutna oblika. Jednostavno izvedeni uzdignuti vanjski rub s natpisom u harmoničnom je kontrastu s raskošno i bogato dekoriranim nutarnjim dijelom te ploče, koji je ukrašen veoma fino i vješto reljefno isklesanim grbom obitelji Erdödy. Vješto komponirani i precizno izvedeni grb ukrašen je sa svake strane ranobaroknim vegetabilnim ukrasom lišća, a u gornjem svom dijelu sa tri okrunjene i nojevim perjem ukrašene kacige, od kojih je lijeva ukrašena još rukom, što drži mač, a desna rukom koja drži barjak. Središnja okrunjena kaciga ukrašena je biskupskom mitrom i dijagonalno položenim biskupskim štapom.

Ova nadgrobna ploča[51] nalazila se u apsidi kategrale, »tik uza zid«.[52] Zahvaljujući svom položaju ona nije postala žrtva popločenja katedrale početkom XVIII st., te se sačuvala gotovo u cjelosti. Ona je doduše oštećena na gornjem desnom uglu, ali kako nam je sačuvan njen integralni tekst, ovo oštećenje ne predstavlja poteškoću u njenoj potpunoj obradi. Posebno je značajno da nam se u cjelosti sačuvao dio na kojem se nalazi grb biskupa, koji obzirom na izvedbu predstavlja dragocjen prilog proučavanju baroka u nas.

Ploču je podigao kanonik Gašpar Verbanović kojem je I. Erdödy bio rektor hrvatskog kolegija u Bolonji u vrijeme kada je Verbanović bio klerik kolegija.[53] Poslije završenih teoloških nauka Verbanović je neko vrijeme proveo u Zagrebu, a odatle je otišao u Jager, grad u današnjoj Mađarskoj, gdje se nalazio I. Erdödy kao biskup jagerski. Poslije smrti biskupa Verbanović se vraća u Zagreb gdje mu je podigao ovu nadgrobnu ploču. Ovi podaci su veoma značajni radi određivanja vremena kad je ploča nastala. Sasvim je sigurno da godina smrti — 1626. nije i godina kad je rađena ploča. Čini se, ipak, da vrijeme njezine izrade nije moglo biti znatno kasnije poslije smrti I. Erdödyja.

Grb na ovoj ploči, rađen stilom profinjenog baroka, je četverorazdijeljen sa starim grbom Erdödyja — Bakača u srcu štita. Nad ovako razdijeljenim štitom nalaze se tri kacige s nakitom, krunom i ukrasom. Kaciga koja se nalazi u sredini ukrašena je mitrom, biskupskim štapom i križićem, simbolima crkvene heraldike, koji gledaoca upozoravaju da se pred njim nalazi biskupski grb. Čitav grb je zaogrnut u divno izveden barokni plašt.

51. Tekst ploče objavili su I. Kukuljević, Nadpisi . . . str. 382; Prvostolna . . . str. 20, te I. Tkalčić, Prvostolna . . . str. 54.
52. Prvostolna . . . str. 54.
53. Podatci . . .

Iznad i ispod grba nalazi se slijedeći tekst:
ILL(VSTRISSI)MI AC R(EVERENDI)SS(I)MI [D(OMINI) D(OMINI) IOAN(NIS)]
ERDOEDI EL(ECTI) EP(ISCO)P(I) AGRIEN(SIS) [S(ACRAE) C(AESAREAE)]
REGIAEQVE M(AIESTATIS) CONSILIARI(I)
HAEREDITARII COMITIS MONTIS
CLAVDII ET VARASDIEN QVI
OBYT DIE 13 AVGVSTI AN(N)O D(OMINI)
1626. AETATIS SVAE 37. TVMVLV(M)
HVNC MARMORE EXORNAVIT
GASPAR VERBANOVICH CVSTOS
ET CAN(ONICVS) ZAGRABIEN(SIS) OLIM
CANTOR ET CAN(ONICVS) AGRIEN(SIS)
AC PRAEP(OSITV)S STEPHANI REGIS
IBIDEM SVVS VERO IN STVDIIS
PRAEFECTVS AMORIS ERGO.

U hrvatskom jeziku:
PRESVJETLOGA I PREČASNOGA GOSPODINA GOSPODINA IVANA ERDÖDIJA IZABRANOG BISKUPA JAGERSKOG, SVETOG CARSKOG I KRALJEVSKOG VELIČANSTVA SAVJETNIK, NASLJEDNOG ŽUPANA MOSLAVINE I VARAŽDINA, KOJI JE UMRO DANA 13. KOLOVOZA GODINE GOSPODNJE 1626. S TRIDESET I SEDAM (godina) DOBI SVOJE.
OVAJ GROB MRAMOROM UKRASI IZ LJUBAVI GAŠPAR VERBANOVIĆ, ČUVAR I KANONIK ZAGREBAČKI, NEKOČ POJAC I KANONIK JAGERSKI I TAMO PREPOŠT SVETOG STJEPANA KRALJA, I NJEGOV U NAUKAMA NADSTOJNIK.
Inventarni broj: 6759

22. POLOVICA NADGROBNE PLOČE BALTAZARA NAPULIJA IZ 1624. GODINE

Laporoviti vapnenac
Vis. 165, šir. 40, deblj. 15 cm

Sačuvani dio ploče, na kojoj se nalazi polovica teksta kao i polovica grba, ne pruža nam dovoljno pouzdanih podataka o ličnosti njenog vlasnika. Međutim, zahvaljujući I. Kukuljeviću[54] uspjeli smo komparacijom djelomično sačuvanog teksta s objavljenim, čitavim, tekstom utvrditi da je ovaj fragment pripadao nadgrobnoj ploči Baltazara Napulija. Prema I. Kukuljeviću, koji je 1856. god. vidio cijelu ploču i zapisao njen natpis,

54. Prvostolna . . . str. 39; Nadpisi . . . str. 331—2.

zaključujemo da je i ona, prilikom potresa odnosno Bolleove restauracije izbačena iz prvostolne crkve. Vjerojatno su oštećenja na njoj nastala upravo 1880-ih godina. Drugi dio ove ploče nije se sačuvao.

Ploča je prema I. Kukuljeviću i I. Tkalčiću[55] stajala ispred otara sv. Franje Serafika. Mišljenje I. Kukuljevića da je oltar pomenutog sveca od bijelog mramora dao napraviti 1620 Balatazar Napuli nemože se danas smatrati tačnim ne samo obzirom na činjenicu da se radi o primjerku potpuno baroknog oltara, već i obzirom na tačno mišljenje koje je o ovom oltaru dao I. Tkalčić. Prema njemu ovaj mramorni oltar dao je napraviti prepozit zagrebačke crkve Franjo Kopović (+1792)[56]. Oltar je poslije restuaracije katedrale darovan župnoj crkvi sv. Ivana u Novoj Vesi, a danas s lijeve strane nasuprot oltara sv. Jeronima.

Doduše naš Baltazar Napuli dao je svom trošku napraviti oltar spomenutom svecu, ali taj je bio od drveta i potpuno je uništen 1646. godine.[57]

Zanimljivo je, da se i grb Baltazara Napulija sačuvao samo polovično: desna polovica štita (gledano heraldički) sa životinjom u trku, možda vuk, te polovica kacige, krune i ukrasa (raširenо orlovo krilo). Ivan Bojničić je u svoj poznati priručnik za poznavanje grbova plemstva Hrvatske i Slavonije uvrstio i Baltazara Napulija odnosno njegov grb.[58] Meni se čini da B. Napuli ipak nije bio plemić tj. nije potomak plemićke porodice; činjenicu da se na njegovoj nadgrobnoj ploči ili na kojem dokumentu pojavljuje grb, treba tumačiti pravom kanonika da nose i upotrebljavaju grb a da im ga nije podjelio vladar svojom grbovnicom. To je, obzirom na karakter feudalnog društva, rezultat nastojanja kanonika kao crkvenih dostojanstvenika da se izjednače s plemstvom. Prema tome u ovom slučaju radi se o kanoničkom grbu. Na ovakvo mišljenje navodi me pregled životopisa B. Napulija koji je na osnovi spisa njegovih suvremenika Benedikta Vinkovića i Baltazara Krčelića sastavio I. Kukuljević[59]. Prema podacima koje nam je sistematizirao I. Kukuljević može se za Baltazara Napulija reći da je bio izuzetna ličnost hrvatske povijesti na razmeđu XVI i XVII stoljeća. Posebno je snažno utjecao na rad hrvatskog sabora i njegovih organa. Međutim, uslijed nedostatka priloga za hrvatsku povijest ovog razdoblja ostala je i ova ličnost naše povijesti gotovo potpuno zaboravljena. Da bi Baltazar Napuli, neplemićkog porijekla, mogao u strukturi feudalnog društva aktivno djelovati i izvan isključivih domena crkve, poslužio se svojim staleškim pravom te je sam sebi odabrao grb i njime se služio kao i drugi plemići.

Tekst koji ćemo označiti uglatim zagradama ne nalazi se na našem fragmentu.

---

55. Prvostolna . . . str. 55.
56. Isto str. 96—7.
57. Isto str. 96.
58. Isto, tabla 93.
59. Arkiv za jugoslavensku povjesnicu X.

[HIC] PERPETVVS
[RELIGIO]SORVM ADVOCATVS
[STUDIOS]ORVM MECOENAS
[PAVPERV]M CVRATOR
[COMMV]NIS PATER PATRIAE
[REVERENDIS]SIMVS DOMINVS
[BALT]HAZAR NAPVLI
[VICARIVS]ET] PRAEPOSITVS MAIOR
[CANONICVSQV]E HVIVS ECCLESIAE
[PIIS SV]MMIS INSTITVTIS
[AB AN]NO DOMINI 1624
[DIE 29] MARTII
[R]EQVIESCIT

U hrvatskom jeziku:
OVAJ VJEČNI BRANILAC REDOVNIKA, DOBROTVOR ONIH KOJI UČE, SKRBNIK SIROMAHA, ZAJEDNIČKI OTAC DOMOVINE PREČASNI GOSPODIN BALTAZAR NAPULI NAMJESNIK I VELIKI PREPOŠT I KANONIK OVE CRKVE USTANOVIVŠI NAJVEĆE POBOŽNE ZAKLADE POČIVA OD GODINE GOSPODNJE 1624. A DANA 29. OŽUJKA.
Inventarni broj: 6744

23. BAROKNI GRB BISKUPA BENEDIKTA VINKOVIĆA 1637—42.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 76, šir. 60, deblj. 8 cm

Na portalu stare zagrebačke katedrale nalazila su se dva grba. Taj je portal u prvoj polovici XVII st. iz temelja pregradio Benedikt Vinković prema uzoru portala crkve opatije u Jaku u Ugarskoj, kojom je više godina upravljao. U vrhu zabata iznad Kristova kipa bio je grb biskupa Benedikta Vinkovića, a ispod kipa ploča s grbom i tekstom kanonika i arhiđakona Ljudevita Vukoslavića.

Grb Benedikta Vinkovića nema na sebi natpisa, te je bilo dosta teško saznati kome je on pripadao, to više jer se pelikanom, koji se kao jedini simbol nalazi u grbu, služilo više plemića i biskupa u Hrvatskoj. Jedino je mitra odavala obilježje prema kojem se dalo zaključiti da je pripadao nekom biskupu.

Vjerujem da je to bio jedan od motiva I. Kukuljevića[60] i I. Tkalčića[61] da su ovaj grb pripisali biskupu Franji Ergeljskom (1628—37). Zanimljivo je da ni jedan od ove dvojice ne navode razloge takvog mišljenja. Tek je Antun Ivandija u svojoj studiji[62] uspio pravilno riješiti pitanje pripadnosti našeg grba, koji se nalazi na ovalnoj kamenoj ploči. Ploča je

60. Prvostolna . . . str. 11.
61. Prvostolna . . . str. 48.
62. Vinkovićev portal zagrebačke stolne crkve, Zbornik . . .

ukrašena baroknim volutama. Štit grba uokviren je vijencem lovorovog lišća, a sam je vijenac ukrašen s četiri cvijeta od kojih svaki ima po četiri latice. Na štitu grba je raskriljeni pelikan okrenut na lijevo. On svojim kljunom razdire grudi i svojim tijelom hrani tri mlada pelikana. Iznad štita grba nalazi se mitra podijeljena trakom u dva polja i ukrašena

draguljima. Vrpce mitre duboko se spuštaju s obje strane štita. S lijeve strane mitre nalazi se biskupski štap zavinut prema desnoj strani, dok donji dio štapa proviruje iza donjeg desnog polja štita.

Prema A. Ivandiji ovaj grb je pripadao zagrebačkom biskupu Benediktu Vinkoviću, graditelju portala katedrale, koji se po njemu prozvao Vinkovićev portal. Međutim, postoji i tvrdnja suvremenika, jednog od osnivača naše heraldike Pavla Rittera Vitezovića da na portalu nije bio grb Vinkovića već zagrebačkog kanonika i skradinskog biskupa Ivana Josipa Babića. Na ovu svakako zanimljivu tvrdnju prvi nas je upozorio A. Ivandija u spomenutoj studiji. Prema Vitezoviću, preuzimam od Ivandije, Babić je novcima Vinkovića dovršio portal te na njega dao staviti grb Vukoslavića i svoj grb. Time je Vitezović proširio vrijeme gradnje portala do 1700. god. tj. do smrti Ivana Babića. Dapače naš je grb i po svojim stilskim karakteristikama bliži vremenu Babića nego Vinkovića. Uostalom radi se o vremenskoj razlici od oko pedeset godina. U prilog mišljenju da je naš grb mogao pripadati i Babiću, koji u svom grbu ima iste simbole (pelikana koji razdire svoje tijelo, mitru i štap obzirom da je bio imenovan skradinskim biskupom), govore podaci Vitezovića koje ne možemo sasvim odbaciti, jer je on kao suvremenik mogao taj grb vidjeti, dapače vjerovatno je i lično bio u toku svog boravka u Zagrebu upućen u ovaj slučaj. Ipak, mislim da rješavajući pitanje ovog grba možemo prihvatiti mišljenje A. Ivandije: »Preostaje jedino rješenje, da sadašnji portalni grb nije onaj prvotni, koji je na portal stavljen odlukom izvršitelja Vinkovićeve oporuke (misli se na Vukoslavića — op. MV.). Možda je onaj grb bio već trošan ili je stradao od kakve nezgode (požar g. 1645.), pa je kanonik Babić dao načiniti novi grb, koji dakako nosi na sebi stilsko obilježje svoga vremena... Dali je kod toga čina Babić imao namjeru postaviti Vinkovićev ili svoj grb, koji je sličan kao i biskupov, danas nemožemo znati.«[63]
Inventarni broj: 6735

24. BAROKNA KONZOLA, S PORTALA KATEDRALE, XVII st.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 39, dulj. 88 cm

Snažno i jednostavno oblikovana barokna konzola sa stiliziranim geometrijskim i vegetabilnim ukrasom, vjerojatno je fragment Vinkovićevog portala.

63. Zbornik ... str. 650.

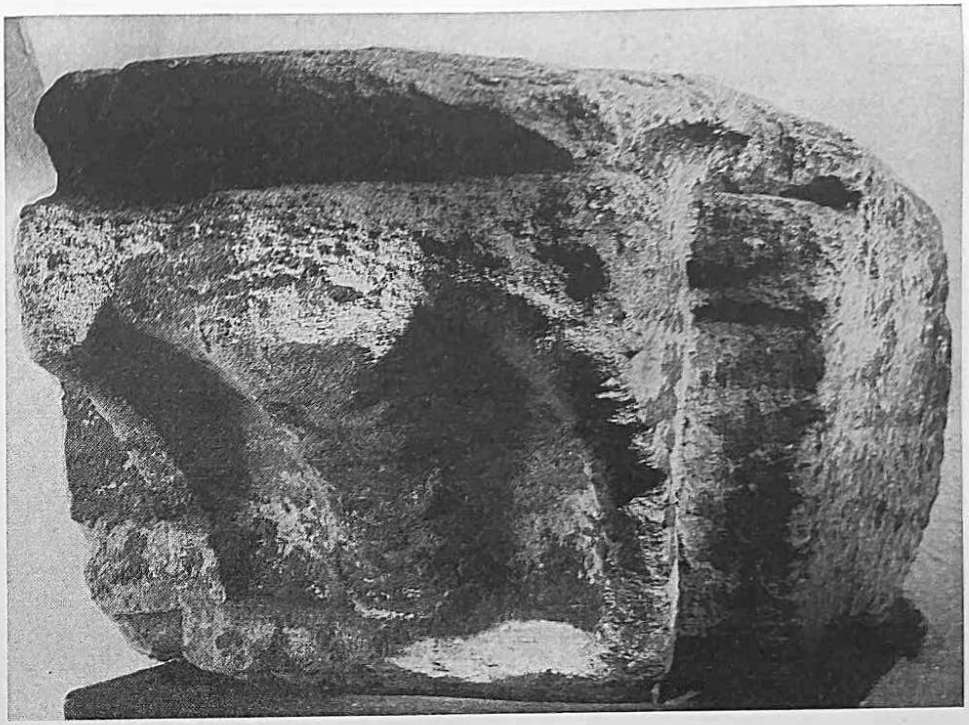

Inventarni broj: 6746

25. KAMENI KIP SV. ROKA — SREDINA XVII ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 78 cm

Zdepasti stojeći lik sv. Roka plastično je oblikovan i diagonalno ispresijecan snažno pokrenutim i nemirnim naborima hodočasničke odjeće. Predstavlja interesantno kiparsko djelo našeg ranog baroka.

Vrijeme postanka ovog kipa bez sumnje je u neposrednoj vezi s katastrofalnom pošasti kuge koja se u Zagrebu pojavila 1647. godine. Prema povijesnim izvorima ona je najteže pogodila Kaptol, osobito Novu Ves, te Podgrađe (današnja Ilica), Potok (današnja Tkalčićeva ulica), Šoštarsku ves (današnja sjeverna strana Trga Republike) te dio Duge ulice (današnja Radićeva). Već iduće godine započinje u Zagrebu gradnja kapelica posvećenih sv. Roku, zaštitniku kuge, i oltara unutar postojećih crkava. Tako je najvjerojatnije i u katedrali podignut ovaj kip sv. Roka, koji nas podsjeća na jednu od težih katastrofa našeg grada u njegovoj prošlosti. Nažalost kip je znatno oštećen. Otučen je mjestimič-

no kostim kipa i nije se sačuvala njegova glava. U prilog XVII st. kao vremena kada je kip nastao govore njegova stilska obilježja, što nas s pojavom kuge upućuje na vrijeme poslije 1647, te bi se vrijeme nastanka ovog spomenika pobliže moglo označiti vremenom oko 1650. godine.

Na spomeniku je sv. Rok prikazan kao hodočasnik. Obučen je u pelerinu s okruglim okovratnikom ispod kojeg se nalaze po tri školjke sa svake strane. Na leđima mu visi okrugli šešir, a na lijevom boku tikvica za vodu.

Inventarni broj: 6729

26. NADGROBNA PLOČA GRGURA GORJANSKOG, NASLOVNOG LEKTORA I KANONIKA ČAZMANSKOGA, PREBENDARA KAPTOLA ZAGREBAČKE CRKVE (+1648)

Pjeskuljasti vapnenac
Vis. 116, šir. 106, deblj. 9 cm

Teška kamena ploča, bez dekorativnih elemenata bila je izvađena u vrijeme restauracije prvostolne crkve iz poda južne lađe. Oštećenja na donjem desnom dijelu ploče vjerovatno su popravljena za izložbu 1925. god. kada je i ova ploča bila izložena. Na ploči se, neobično velikim slovima, nalazi slijedeći tekst, koji je publicirao I. Kukuljević[64] i I. Tkalčić[65].

SEPVLCRVM
R(EVERENDI) D(OMINI) GREGORII
GORYANZKY
LECT(ORIS) ET CAN(ONICI)
ECC(LESIAE) CHASMEN(SIS)
PRAEB(ENDARI) C(APITVLI) E(CCLESIAE) Z(AGRABIENSIS)
O(BIIT) 3. D(E)C(EMBRIS) A(NNO) 1648.

U hrvatskom jeziku:

GROB PREČASNOG GOSPODINA GRGURA GORJANSKOG, ŠTIOCA I KANONIKA ČAZMANSKE CRKVE, PREBENDARA KAPTOLA ZAGREBAČKE CRKVE. UMRO 3. PROSINCA 1648. GODINE.

Za razumjevanje stvarnog sadržaja i značenja ove ploče, na kojoj se govori o lektoru i kanoniku čazmanske crkve kao prebendaru kaptola crkve zagrebačke, potrebno je da se podsjetimo kako je čazmanski kaptol, dakako prije pada pod Turke 1552. god, bio jedan od najvećih u Hrvatskoj. Međutim, dolaskom Turaka čazmanski kaptol gubi svoje posjede, te su kanonici čazmanskog kaptola morali primiti župe kaptola zagrebačkog i drugih. Ipak najveći broj čazmanskih kanonika, kao što je bio slučaj i s Grgurom Gorjanskim, primao je prebendarska mjesta kaptola zagrebačke crkve.

64. Nadpisi . . . str. 334.
65. Prvostolna . . . str. 94.

U vezi s ličnošću Grgura Gorjanskog značajno je da je on 1644. god. počeo pisati popise prebendara kaptola zagrebačke crkve, — korisnika crkvenih posjeda — prebenda. Ovi popisi Gorjanskog važni su izvori za poznavanje ekonomskih prilika čazmanskog i zagrebačkog kaptola. Zatim, popisi omogućavaju i točan uvid u broj kanonika čazmanskog kaptola, dakako naslovnih, te prebendara kaptola zagrebačke crkve, jer je popis koji je započeo Gorjanski nastavljen i poslije njegove smrti.
Inventarni broj: 6737

27. SPOMEN PLOČA MATIJE SLOVENČIĆA (1639—1673)

Jurski bituminozni vapnenac
Vis. 34, dulj. 117, deblj. 19 cm

Kamen je tokom vremena znatno oštećen. Ipak su tekst i grb na ploči sačuvani u cijelosti. Prema sadržaju natpisa Matija Slovenčić je kao predstojnik crkve kaločke te lektor i kanonik crkve zagrebačke podigao 1673. god. u apsidnoj kapelici katedrale oltar sv. Kuzme i Damjana. Ploča je prema I. Tkalčiću[66] bila uklesana u korpus pomenutog oltara. Poslije Bolleove restauracije i ova ploča je izbačena iz stare katedrale.

U središtu ploče nalazi se u četverolistu grb kanonika M. Slovenčića. Naime svaki kanonik kao crkveni dostojanstvenik stiče pravo da sam sebi odabere grb. Kako ovi grbovi nisu poznati kao plemićki grbovi, stavljali su kanonici uz grbove, često puta, početna slova svog imena i prezimena da bi se lakše prepoznao njihov grb.

U štitu grba M. Slovenčića vidi se lađa s ljudskom figurom. U lijevom i desnom gornjem uglu štita nalazi se po jedna šesterokraka zvijezda, a nad štitom kaciga s ukrasom. S obje strane grba nalazi se slijedeći tekst:

ALTARE HOC
IN HONO(REM) MAG(NAE) MATR(IS) V(IRGINIS) MARIAE AC
S(ANCTORVM) COSMAE ET DAMIANI PIA MANVS
R(EVERENDISSI)MI OLIM D(OMINI) MATH(IAE) SZLOVENCHICH
PRAE —
PO(SITI) COLO(CENSIS) LEC(TORIS) ET CANO(NICI) A(LMAE)
E(CCLESIAE) Z(AGRABIENSIS)
PROPRIO AERE EREXIT AN(NO)
SALVTIS 1673.

U hrvatskom jeziku:

POBOŽNA RUKA PREČASNOG NEKOĆ GOSPODINA MATIJE SLOVENČIĆA PREPOŠTA KALOČKOG, ŠTIOCA I KANONIKA ČASNE ZAGRE-

66. Prvostolna . . . str. 73.

BAČKE CRKVE VLASTITIM NOVCEM JE PODIGLA GODINE SPASA 1673. OVAJ OLTAR NA ČAST VELIKE MAJKE DJEVICE MARIJE I SVETIH KUZME I DAMJANA.
Inventarni broj: 6753

28. BAROKNA SPOMEN-PLOČA ZAGREBAČKOG BISKUPA ALEKSANDRA MIKULIĆA S KAPTOLSKE KNJIŽNICE, 1692. GODINE

Okvir, jurski bitumenozni vapnenac, umetnuti dijelovi, vapnenačka breča
Vis. 165, šir. 77, deblj. 11 cm

Aleksandar Mikulić, poznati prijatelj knjige, odlučio je već na početku svoje biskupske službe da veliko knjižno blago rasuto po kurijama zagrebačkog kaptola i u biskupskom stanu sakupi na jednom mjestu. U tu svrhu sagradio je zgradu za knjižnicu uz biskupski dvor, a prema Bakačevoj kuli u koju je smjestio veliki broj knjiga. Ovom fondu pridodao je također poznatu biblioteku Valvasora s velikim brojem bakroreza, koju je kupio za 3.000 forinta. Zgrada na kojoj se nalazio ovaj grb bila je u stvari naša prva biblioteka sagrađena s unaprijed određenom namjenom. Ne može se, ipak, nastanak ove biblioteke isključivo vezati uz ime A. Mikulića imajući na umu da je upravo u to vrijeme osnovana u Zagrebu i naša prva Akademija, te mi se nameće zaključak da je to bio rezultat postojeće kulturne i političke klime u Hrvatskoj u to vrijeme. Uostalom to je vrijeme rata za oslobođenje kada je Hrvatska, koju suvremenik Vitezović naziva »Croatia rediviva«, gotovo oslobođena od Turaka. Ako na ovaj način uklopimo naš spomenik u kompleks značajnih zbivanja u Hrvatskoj u vrijeme njenog nastanka onda ona, osim svoje izvanredne umjetničke vrijednosti, postaje još značajniji spomenik hrvatske prošlosti.

Dekorativna i kvalitetna barokna kompozicija izvedena u crnom mramoru s inkrustacijama od crvena mramora. Na ploči od crnog mramora, koja je ukrašena gustim prepletom fino isklesanog akantusova lišća, umetnut je barokno oblikovani grb biskupa Mikulića od crvena mramora. S njegove desne i lijeve donje strane izranjaju iz vijuga akantusova lišća umetnuta i nježno oblikovana crvena mramorna tjelešca anđelića fino isklesanih glavica. U srednjem donjem dijelu ploče umetnuta je crvena mramorna izdužena i ovalna pločica sa natpisom.

Josip Brunšmid, koji je prvi objavio ovu ploču[67] pogrešno je ocjenio da su umetnuti dijelovi rađeni od gline. U štitu grba nalazi se, jednorog sličan konju s bradom jarca kako trči preko obraslog brda. Nad štitom je mitra ukusno ukrašena lišćem s dvije vrpce i biskupskim štapom, okrenutim heraldički na desno, koji izrasta iz mitre. Grb je pratio sa svake

67. VHAD, NS XII, str. 171.

strane po jedan anđeo s izvanredno zanimljivom kompozicijom. Nažalost jedan od ovih anđela ukraden je kao i glava drugog anđela 1968. godine. U donjem dijelu grba nalazi se posvetni natpis također na crvenom mramoru u kojem je akrostihom zabilježena godina 1692. kada je sagrađena kaptolska biblioteka.

Ploču je poklonio Muzeju zagrebački Kaptol 1907. kada je srušena kaptolska biblioteka zajedno sa Bakačevom kulom radi krivo shvaćene potrebe uređenja okoliša katedrale. Tekst na ovom spomeniku glasi:
ALEXANDER IGNATIVS
MIKVLITS PRAESVL ZAGRA
BIENSIS EREXIT
U hrvatskom jeziku:
SAGRADIO BISKUP ALEKSANDAR IGNACIJE MIKULIĆ ZAGREBAČKI
(kronogramom zbrojena godina 1692.)
Inventarni broj: 6751

29. FRAGMENT DEKORATIVNOG RELJEFA, VJEROJATNO DIO GRBA BISKUPA ŽELIŠĆEVIĆA, KRAJ XVII STOLJEĆA.

Pješčenjak
Vis. 59, šir. 70, deblj. 14 cm

Na tome fragmentu sačuvan je dekorativno-figurativni reljefno isklesani prikaz klasično oblikovane jajolike urne koju podržavaju sa svake strane po jedan stilizirani i fantastični grif. Iz poklopca urne izvija se stilizirani cvijet tulipana. Urna je ukrašena u svom gornjem dijelu antikizirajućim girlandama, te vijencem širokih i šiljatih listova u obliku čaške u svom donjem dijelu.

Ploča se nalazila na zidu kaptolske biblioteke. Kada je srušena Bakačeva kula i biblioteka, ploča je 1907. god. poklonjena Muzeju.

U nastojanju da riješim pitanje kome je mogao pripadati ovaj reljef tražio sam zagrebačkog biskupa koji je, poslije Mikulića, najzaslužniji za rad i dalji razvoj kaptolske biblioteke. Proučavajući razvitak ove ustanove došao sam do zaključka da je nasljednik Mikulića, biskup Stjepan IV Želišević 1695. god. u sporazumu s Kaptolom prvostolne crkve sastavio prve konstitucije biblioteke u kojima je raščlanjen budući rad ove značajne kulturne institucije te određeni stalni izvori prihoda potrebni za rad i razvoj biblioteke. Kako se u štitu grba ovog biskupa nalaze slični simboli (dva se lava propinju i pridržavaju vršak visoke piramide), vjerujem da je ovaj reljef dio grba biskupa Želiševića, dapače predmeti prikazani na ovom fragmentu mogu se tumačiti kao simboli sa štita grba Želiševića — dva lava pridržavaju vršak neke piramide.

Inventarni broj: 6725

30. NADGROBNAPLOČA IVANA JOSIPA BABIĆA (1667.—1700.)

Jurski bituminozni vapnenac
Vis. 79, šir. 73, deblj. 6 cm

Ova nadgrobna ploča nalazila se u kapeli sv. Ladislava, a ispred istoimenog oltara koji je podigao Ivan Babić. Od 1884. god. kada je izvađena iz poda katedrale nalazila se u depozitoriju prvostolne crkve odakle je poslije 1925. god. dospjela u Muzej. Prema tragovima na njoj ploča je bila razbijena u dva dijela i naknadno sastavljena. Unatoč oštećenja na ploči se može pročitati slijedeći tekst:
HIC EXPECTAT
RESVRRECTIONEM
IO(ANNES) IOS(EPHVS) BABITS EP(ISCO)PVS
SCAR(DONENSIS) ABAS DE GOTO
LECTOR ET SEN(IOR) CAN(ONICVS) ZAG(RABIENSIS)

S(ACRAE) C(AESAREAE) R(EGIAE)QVE MA(IESTATIS) CONSIL-(IARIVS)
EP(ISCO) P(ATVS)
ZAGR(ABIENSIS) VICARIVS G(ENERA)LIS

U hrvatskom jeziku:
OVDJE OČEKUJE USKRSNUĆE IVAN JOSIP BABIĆ, BISKUP SKRADINSKI, OPAT OD GOTA, ŠTIOC I NAJSTARIJI KANONIK ZAGREBAČKI, SAVJETNIK SVETOG CARSKOG I KRALJEVSKOG VELIČANSTVA I GENERALNI VIKAR ZAGREBAČKE BISKUPIJE.

Ovaj spomenik objavio je I. Kukuljević[68]. Međutim, kako je njegovo čitanje na više mjesta pogrešno, upozorit ćemo na ta mjesta: na početku trećeg retka čitao je skraćenicu IO(ANNES) kao DO te je krivo razriješio sa DO(OMINVS). Zatim četvrti redak kod Kukuljevića je potpuno pogrešan, — SCARDONENSIS DECR. DOCTOR. a pravilno je kao u našoj transkripciji. U šestom retku nalazi se manja pogreška u vezi sa skraćenicom za MAIESTATIS.

Ivan Babić, rođen u okolici Samobora, kao ugledna crkvena ličnost nalazio se često puta u središtu značajnih političkih i društvenih zbivanja u Hrvatskoj, osobito u vrijeme rata za oslobođenje od Turaka kao i poslije njega, u vrijeme sređivanja prilika u oslobođenoj Slavoniji. Zahvaljujući podacima LJ. Ivančana[69] može se bar u osnovnim linijama pratiti rad i djelovanje I. Babića koje je u tolikoj mjeri zanimljivo i opsežno da bi ovoj ličnosti trebalo posvetiti posebnu pažnju.

Prema sadržaju ploče Babić je bio naslovni skradinski biskup. Međutim, radi ratnih prilika u Skradinu već od početka XVI st. nisu rezidirali biskupi te ugarski kraljevi otada imenuju naslovne skradinske biskupe. Značajno je za Babića da je on od ugarskih kraljeva posljednji imenovani skradinski biskup, obzirom da je ovo pravo od 1690. god. papa prenio na Veneciju koja je kao saveznik Austrije u ratu s Turskom dobila Skradin 1694. godine.

Uspon Babića započinje stvarno 1667. god. kada je postao savjetnik carskog kraljevskog kolegija u Beču. Iste godine imenovao ga je bečki nuncij, koji prema svojoj funkciji predsjedava sjednicama kolegija, kanonikom zagrebačke prvostolne crkve. Poslije oslobođenja Slavonije imenovan je opatom Opatije b. d. Marije u Kutini (de Goto). Naime kako je oslobođena Slavonija potpala pod carsku komoru, vladar je svojim istaknutim pristašama dijelio posjede u Slavoniji. Značajno je s tim u vezi da je Babić među prvima dobio posjede u Slavoniji (1689). Opatija koju je dobio Babić nalazila se u blizini Požege gdje je nekad stajao poznati cistercitski samostan — Abbatio honestae vallis de Gotto. Cisterciti

68. Nadpisi . . . str. 344.
69. Podaci . . .

su pred turskom opasnošću napustili ovaj samostan kao i samostane u Topuskom i Zagrebu.

Zagrebački biskup A. Mikulić imenovao je Babića 1689. god. generalnim vikarom oslobođenih krajeva između Save i Drave s pravom pune jurisdikcije. Značajno je za Babića da je u cilju unapređenja prosvjete sagradio gimnaziju u Požegi i pozvao u taj kraj isusovce, a za njihovo uzdržavanje predao im svoje posjede od kojih su samo šume zapremale oko 4.000 jutara.
Inventarni broj: 6718

31. NADGROBNI SPOMENIK KANONIKA ĐURE REŠA (+ 1745. GODINE)

Bituminozni vapnenac
Vis. 57, dulj. 226, deblj. 13 cm

Na svjetlo crnom kamenu loše kvalitete nalazi se tekst ove ploče. U uklesane šupljine pojedinih slova umetnuta su metalna slova od kojih se do danas veći dio sačuvao, a manji ispao. Ovakav način pisanja slova na kamenim spomenicima vrlo je rijedak, a u našoj zbirci ovo je jedini primjerak. Ploča je na više mjesta razbijena, a da bi se ipak trajno sačuvala, napravljen je oko nje betonski okvir. Ovaj popravak ploče vjerojatno je izvršen prigodom izložbe o 1000-godišnjici hrvatskog kraljevstva 1925. godine.

Kanonik Đuro Reš poznata je ličnost u društvenom životu Zagreba sredinom XVIII stoljeća. Za historijat prvostolne crkve značajan je po krasnom baroknom oltaru sv. Križa, koji je podignut novčanim sredstvima Reša u južnoj lađi stare katedrale poslije njegove smrti 1756. godine[70], a ne 1725. godine, kako je to mislio I. Kukuljević[71]. Prilikom Bolleove restauracije prenesen je oltar sv. Križa u obnovljenu župnu crkvu u Križevcima.

Reš je sahranjen u srednjoj lađi katedrale gdje se nalazila njegova nadgrobna ploča do Bolleove restauracije. Ovu ploču, prema njenom sadržaju, podigli su Stjepan i nećak Đurin Grgur Reš.

Prema pravopisu XVIII st. slovo »S« ili »SS« čitalo se odnosno izgovaralo kao »Š«. Prema tome odlučio sam se, unatoč prakse do sada, da ovo prezime čitam kao Reš, a ne Res. Poznato je da se u XVIII st. slovo »S« pisalo »SZ« što nije slučaj na našem nadgrobnom spomeniku.
Tekst nadgrobne ploče glasi:

GEORGIO REES
ABBATI DE PODBORYE CANONICO ET CANTORI ZAGRAB(IENSI)
QVI
CANONICATVS ANNO XLII AETATIS ANNO LXXIV
PLVRIMVM DE PATRIA
ET ECCLESIA MERITVS DIE XXIII DECEMB(RIS) MDCCXLV
OBIIT
POSVERVNT STEPH(ANVS) PVCZ CVSTOS ET GEORG(IVS) REES
NEPOS

U hrvatskom jeziku:
JURJU REŠU, PODBORSKOM OPATU, KANONIKU I POJCU ZAGREBAČKOM, KOJI JE BIO KANONIK ČETRDESET I DVIJE GODINE A STAR SEDAMDESET I ČETIRI, VEOMA ZASLUŽNOM ZA DOMOVINU I CRKVU, UMRO DANA 23. PROSINCA 1745. POSTAVIŠE STJEPAN PUC, ČUVAR I JURAJ REŠ NEĆAK.
Inventarni broj: 6747

70. Prvostolna . . . str. 93.
71. Prvostolna . . . str. 34.

32. NADGROBNA PLOČA KANONIKA MATIJE VUKOVIĆA 1835—65. GODINE.

Prekristalizirani vapnenac
Vis. 114, šir. 80, deblj. 6 cm

Ova je ploča tipičan primjerak nadgrobne ploče druge polovice XIX stoljeća: ima samo tekst bez grba i drugih ukrasnih elemenata. Prema I. Tkalčiću, koji je objavio njen tekst[72], ploča se nalazila pred oltarom sv. Križa odakle je u vrijeme Bolleove restauracije izbačena. Vrijedno je istaći da je kanonik M. Vuković oporučno ostavio muzeju 1000 forinti. Njegova ploča je prvi slučaj da se na nadgrobnoj ploči zagrebačka crkva, koja je tek 1852. postala nadbiskupska, naziva metropolitanska.
Tekst ploče:

REV(ERENDI)SS(I)MUS MATTHAEUS
VUKOVIC
MET(ETROPOLITANAE) ECCL(ESIAE) ZAG(RABIENSIS) CAN(ONICUS) CUSTOS OBIIT XXI NOVEMBRIS
MDCCCLXV

U hrvatskom jeziku:
PREČASNI MATIJA VUKOVIĆ KANONIK ČUVAR ZAGREBAČKE NADBISKUPSKE CRKVE, UMRO 21. STUDENOG 1865.

72. Prvostolna . . . str. 93.

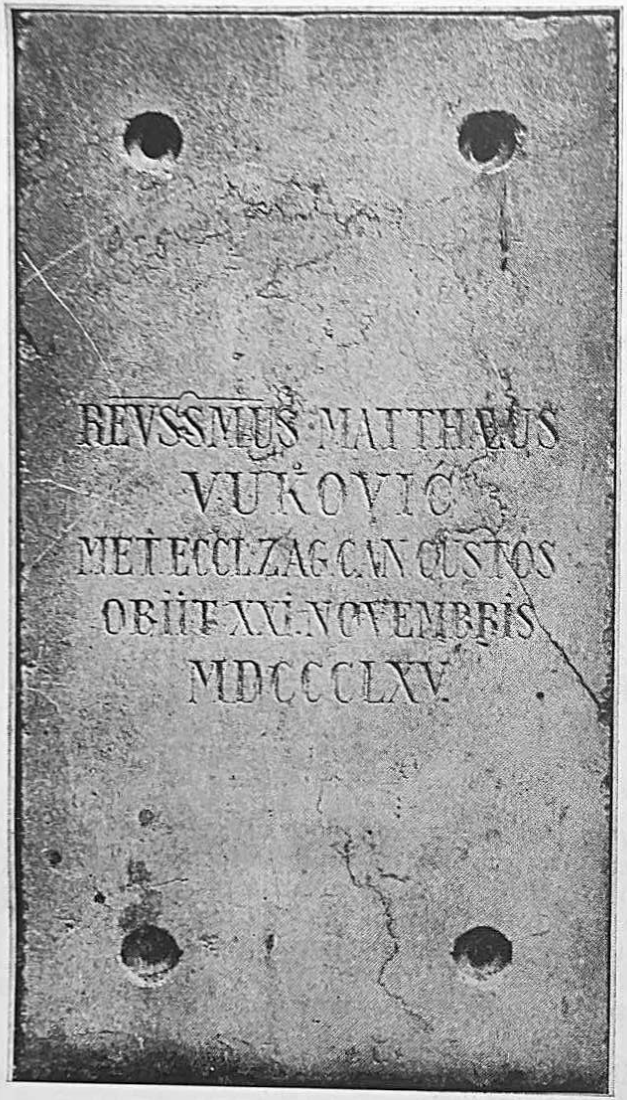

Inventarni broj: 11820

33. GRB LEOPOLDA I HABSBURŠKOG 1657—1705., KAO KRALJA UGARSKE.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 100, šir. 86, deblj. 14 cm

Na tvrdom kamenu nalazi se izvanredno klesan grb dinastije Habsburgovaca kao kraljeva Ugarske odnosno zemalja krune sv. Stjepana. Ovaj grb može se ovako opisati: okrunjen dvoglavi orao raširenih krila i otvorenih čeljusti, pandžama pridržava mač na jednoj te jabuku s križem na drugoj strani tj. simbole svjetovne i crkvene vlasti. Štit grba Ugarske okružuje zlatno runo koje su Habsburgovci stekli ženidbom Maksimilijana s vojvotkinjom burbonskom. (Ona mu je u miraz donijela najviši vladarski red — zlatno runo). Iznad krune grba nalaze se inicijali Leopolda L I tj. L(EOPOLDUS) P(RIMUS).

Grb je vjerojatno bio postavljen na jednoj od javnih ustanova Hrvatske u Zagrebu u vrijeme kralja Leopolda I. Čini se da bi to mogla biti zgrada Akademije koja je osnovana 1669. god. kao najviša obrazovna institucija u Hrvatskoj.

Međutim, historijsku vrijednost ovog grba nalazimo u njegovom heraldičkom komponiranju što je bio rezultat određene politike Habsburgovaca u vrijeme njenog istaknutog predstavnika Leopolda prvog. Naime, u središtu carskog dvoglavog orla — grba Habsburgovaca — javlja se prvi put grb ugarskih zemalja. Prema tome centralističku i apsolutističku politiku Monarhije, kojoj je istaknuti predstavnik bio Leopold I i političke snage oko njega, obilježila je i heraldika.

Na osnovi stilske analize i heraldičkih obilježja može se vrijeme postanka ovog grba ograničiti na vrijeme poslije Zrinsko-Frankopanske urote, tj. između 1670—1705. godine. Prema kvaliteti rada on daleko odskače od grbova Leopolda I kakvi su se nalazili na ustanovama u Rijeci (danas u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja). Oni su komponirani bez grba Ugarske obzirom da Rijeka tada nije bila u sklopu zemalja krune sv. Stjepana. Nadalje, sudeći prema izvanrednoj kvaliteti rada može se s razlogom predpostaviti da je ovaj grb rađen na bazi dobrog predloška, a gotovo je sigurno da je uvezen u Hrvatsku tj. da je rađen u klesarskoj radionici izvan Hrvatske.

Inventarni broj: 6749

34. ULOMAK NADGROBNE PLOČE JUDITE PETRONILE ZRINSKE, KRAJ XVII ST.

Vapnenac
Vis. 25, šir. 45, deblj. 8 cm

Na poziv Draškovića, uglednih plemića Hrvatske, doselio se u Zagreb ženski red klarisa koje su oko 1650. god. sagradile svoj samostan na prostoru oko Popovog tornja. Ovaj samostan sačuvan je do danas (Opatička ulica 20). Kako se red klarisa bavio odgojem ženske djece, hrvatsko plemstvo je bilo jako zainteresirano za ovaj samostan, koji je postao prva ženska, neke vrste, škola u Zagrebu. Tako je i Judita Petronila dospjela u ovaj samostan kao djevojčica sa deset godina. Kasnije je od oca

Petra Zrinskog, začetnika Zrinsko-Frankopanske urote, dobila dozvolu -privolu i postala sestra redovnica reda Klarisa. Sačuvalo se nekoliko njezinih pisama u kojima se ona potpisuje kao abbatisa samostana. Pokopana je u samostanskoj crkvi sv. Trojstva koja se nalazila na prostoru današnje zgrade br. 18. Crkva je nakon ukinuća reda u vrijeme Josipa II zapuštena, srušena je 1837. godine. Na prostoru crkve sagradio je grof Dragutin Drašković 1838. palaču koja je 1846. prodana za »Narodni dom«. Prilikom gradnje palače maknut je i grob Judite Petronile Zrinske, a nakon nekog vremena pronađen je i ovaj dio njezine nadgrobne ploče[73] na kojoj se može pročitati:

ZRINO NATA PATRE EX PANEM FRA [NGENTE MATRE]
ET SOROR ET MATER IACET [HIC PETRONIL]
LA SORORVM PRINCIPE [. . . . .]
RO PRVDENS FORMOSA [. . . . .]
QVE MVNDANAS [. . . . .]
OPES VT M [. . . . .]
PLAC [. . . . .]

U hrvatskom jeziku:

ROĐENA OD OCA ZRINSKOG, MAJKE KOJA LOMI KRUH, I SESTRA I MAJKA OVDJE LEŽI PETRONILA PRVAKINJA SESTARA . . . . . RAZBORITA LIJEPA . . . . . SVJETOVNA . . . . . DOBRA . . . . . .

Inventarni broj: 6731

73. Usp. J. Brunšmid, VHAD, NS XII . . . str. 187.

35. ULOMAK PLOČE IZ ZIDA BOLNICE MILOSRDNE BRAĆE KOJA JE NEKAD STAJALA NA DANAŠNJEM POČETKU ILICE, XVII — XVIII STOLJEĆE

Pješčani vapnenac
Vis. 33, šir. 32, deblj. 8 cm

Prema J. Brunšmidu ulomak s natpisom iz XVII—XVIII st. nađen je 1889. god. u zidu istočnog ugla nekadašnje bolnice milosrdne braće, koja je stajala na mjestu zgrade u Ilici 1, i tada ga je Muzeju predalo predstojništvo bolnice[74]. Od riječi pisanih pravilnim slovima može se pročitati jedino:

. . . CIRCO . . . . [N]OSTRI . . . INFERNO . . . . REDEM[TOR] . . . .
Inventarni broj: 6723

74. Isto, str. 175—6.

36. KMENI POSTAMENT ŽELJEZNOG KRIŽA, KUSTOŠIJA (PREDIO ZAGREBA) 1697. GOD.

Pješčenjak

Vis. 30, šir. 45,5 cm

Kameni kapitel vjerojatno rimske provenijencije; ukrašen sa tri strane stiliziranim lišćem, upotrebljen u XVII stoljeću kao postament za željezni križ. Na gornjem njegovom dijelu grubo isklesana rupa, a na četvrtoj strani kapitela isklesan natpis.
IOAN(ES) ZNIKA CAN(ONICVS)
CVST(OS) CAT(AEDRALIS) ECC(LESIAE) ZAG(REBIENSIS) POSVIT 1697.
REFEC(IT) FR(ANCISCVS) TUSKAN CAN(ONICVS) CVS(TOS) 1844.
U hrvatskom jeziku:
IVAN ZNIKA KANONIK, ČUVAR ZAGREBAČKE KATEDRALNE CRKVE POSTAVIO 1697, OBNOVIO FRANJO TUŠKAN 1844.

Činjenica da se ovaj spomenik nalazio u Kustošiji, kao i to da ga je podigao kustos Ivan Znika, značajan je dokumenat o topografiji današnje Kustošije. Da bi to objasnili moramo se upoznati s bar jednom vrsti opsežne djelatnosti Ivana Znike.

Znika je kao kustos zagrebačke crkve sagradio 1689. god. na Kaptolu kuriju (današnji broj 28) u kojoj je stanovao do svoje smrti. Testamentom je ovu kuriju namijenio stanom za sve buduće kustose prvostolne crkve, koji su upravo od Znike preuzeli i brigu za čuvanje i sređi-

vanje osnovane kaptolske biblioteke. Biskup J. Branjug 1723—47. god. je potvrdio Znikinu posljednju želju te je od tada njegova kurija postala stan svih kustosa do 1884. godine[75]. Za nas je u pitanju topografije Kustošije, najvažniji podatak da se od tada ova kurija prozvala »kustošija« Predpostavljam da je od tada spomenuti predio Zagreba — Kustošija dobio svoje ime što je, čini mi se, moglo biti tek poslije 1723. god. Na ovakav zaključak upućuje me i činjenica da su se na teritoriju današnje Kustošije nalazili posjedi kustosa zagrebačke crkve odnosno njihovi predijalci.

Prema nekim podacima stajala je u Kustošiji i zgrada kanonika -kustosa, i to uz glavnu cestu kod križanja gdje se nalazio ovaj spomenik. Ona se također nazivala »kustošija«.

Ovaj spomenik je, prema korespodenciji Kaptola i Muzeja, predao Muzeju kanonik Franjo Budički 1903. godine[76]. Ovaj podatak ne nalazi se kod J. Brunšmida[77], koji je publicirao ovaj spomenik.
Inventarni broj: 6728

37. SPOMEN-PLOČA S BOLNICE U VLAŠKOJ ULICI, GOD. 1746.

Vapnenačka breča
Vis. 60, šir. 80, deblj. 14 cm

Jednostavna i masivna kamena pravokutna ploča s jednostavno skošenim vanjskim rubom od 1746. god. je stajala na zidu zgrade bolnice u Vlaškoj ulici, koja se nalazila na početku južne strane ulice (broj 4). Ova se zgrada srušila u vrijeme potresa 1880. godine. Bolnicu je prema tekstu na ploči osnovao i izgradio kanonik Đuro Reš. Međutim, u to su vrijeme bolnice služile i kao uložnice, pa je tako i ova bila namijenjena bolesnicima, starcima i siromasima.

Prema Rudolfu Strohalu[78], na prostoru Kaptola spominje se bolnica već 1357. godine, a 1433. bolnica sv. Antuna. Ove bolnice kao i naša iz 1746. bile su ujedno i »Pauperum domus« (ubožnica). Bolnica u današnjem smislu počela se u Zagrebu graditi tek 1798. god. udruženim naporima nekadašnjih rivala Kaptola i Gradeca.

Obzirom na ovu činjenicu ovaj je kameni spomenik značajan dokumenat prošlosti zdravstveno-socijalne službe u Zagrebu. Tekst na ploči glasi:

PIA MVNIFICENTIA R(EVERENDI)SS(I)MI
GEORGI REES CANTORIS
E(CCLESIAE) Z(AGRABIENSIS)
ERECTVM 1746.

75. Usp. Lj. Ivančan, Stanovi zagrebačkih kanonika, VDA, V, Zagreb, 1931. str. 218—20.
76. Usp. Arhiv arheološkog muzeja u Zagrebu, fasc. Zagreb.
77. VHAD, NS XII, str. 176.
78. Vlaška ulica i župa sv. Petra, Zagreb, 1933, str. 35.

U hrvatskom jeziku:
POBOŽNOM DAREŽLJIVOŠĆU PREČASNOG ĐURE REŠA, POJCA ZAGREBAČKE CRKVE, PODIGNUTO 1746.
Inventarni broj: 6755

38. BISKUPSKI GRB OBITELJI PATAČIĆA, XVIII ST.

Pjeskuljasti vapnenac
Vis. 60, šir. 44, deblj. 11 cm

Kvalitetno isklesani i barokno oblikovani kameni grb porodice Patačić ukomponiran je u kartušu ukrašenu vegetabilnim ukrasima, na svom gornjem dijelu ukrašen je biskupskom mitrom s vrpcama i biskupskim štapom. Grb je vertikalno podijeljen u dva polja. U lijevom polju je raširenо orlovsko krilo, a u desnome reljefno izvedeni i plastično naglašeni lik Sirene, koja stoji na valovima, te u svojoj uzdignutoj desnici drži raširenо jedro, koje joj se omotalo oko bokova. Lijevom svojom rukom podržava jedan okrajak jedra.

Nije poznato kojem je od dvojice biskupa iz porodice Patačić pripadao ovaj grb. U obzir dolazi Gabrijel (1698 — 1745) koji je kao kanonik zagrebački posvećen za biskupa 1729, a 1733. postao kaločki nadbiskup gdje je i umro. Moguće je da je ovaj grb pripadao i nećaku Gabrijela -Adamu (1717 — 1784), koji je također kao kanonik zagrebački postao biskup 1759. a umro kao nadbiskup kaločki 1784. godine. Međutim, kako su jedan i drugi bili biskupi ili nadbiskupi u Mađarskoj, postavlja se pitanje porijekla ovog grba za kojeg do danas nismo mogli utvrditi odakle potječe. Činjenica da su oba Patačića služili kao biskupi u Mađarskoj ne isključuje mogućnost da su se njihovi grbovi mogli pojaviti u Hrvatskoj.

Tražeći mjesto gdje bi se mogao pojaviti u nas grb jednog od ove dvojice Patačića došao sam do zaključka da su to mogli biti, gotovo, isključivo njihovi posjedi u Hrvatskoj. Gabrijel Patačić je poslije smrti svog oca Baltazara 1722. god. dobio imanje Vidovec kod Varaždina. Prema tome grb je mogao potjecati iz Vidovca a poslije 1729. kada je Gabrijel postao biskup, dakako ako se složimo da potječe od Gabrijela Patačića. Ipak pregledom života Gabrijela posebno u Mađarskoj, gdje se osjećao i djelovao kao veći Mađar od Mađara te batinom i novcem provodio mađarizaciju Srba i Hrvata — za svaku izrečenu hrvatsku ili srpsku riječ plaća se kazna od 2 dukata ili je prekršitelj zabrane dobio 12 batina, sklon sam zaključku da je Gabrijel bio i suviše angažiran u Mađarskoj da bi nešta gradio u Vidovcu ili podizao kakav oltar u Zagrebu te pokraj takvog djela postavio svoj grb.

Adam Patačić bio je u svakom slučaju čovjek šireg obrazovanja s naglašenim interesom za rješavanje problema kulture. Osim toga iako djeluje u Mađarskoj nije se odricao svoje domovine i njenih interesa. Dapače, kada je 1735. god. štampao svoju disertaciju signirao je sebe kao »Croata Carolostadiensis«.[79] Njegovi posjedi u Hrvatskoj bili su: Kostel, Lović i Demerje. Ove posjede dobio je Adam poslije smrti oca Nikole 1733. godine. U koliko ovaj grb ne potječe iz neke od Zagrebačkih crkava, što mi se čini manje vjerojatno, onda njegovo porjeklo treba u svakom slučaju tražiti na prostoru imanja biskupa Adama, eventualno u Vrbovcu gdje je Adam bio neko vrijeme župnik.

I stilska obilježja ovog grba također odgovaraju vremenu druge polovice a najranije sredine XVIII stoljeća. J. Brunšmid je, ne vodeći dovoljno računa o heraldičkim elementima, predpostavio da bi ovaj grb mogao također biti i vlasništvo Đure Patačića (umro 1716),[80] međutim ovakvu mogućnost moramo svakako isključiti.

Prema tome možemo zaključiti da je ovaj grb vlasništvo Adama Patačića, te da je nestao između 1759. kada je Adam postao biskup i 1784. god. kada je umro.

Inventar broj: 6756

79. Usp. Josip Matasović, Prilog genealogiji Patačića, Narodna starina 24, str. 427.
80. VHAD, NS XII, str. 172.

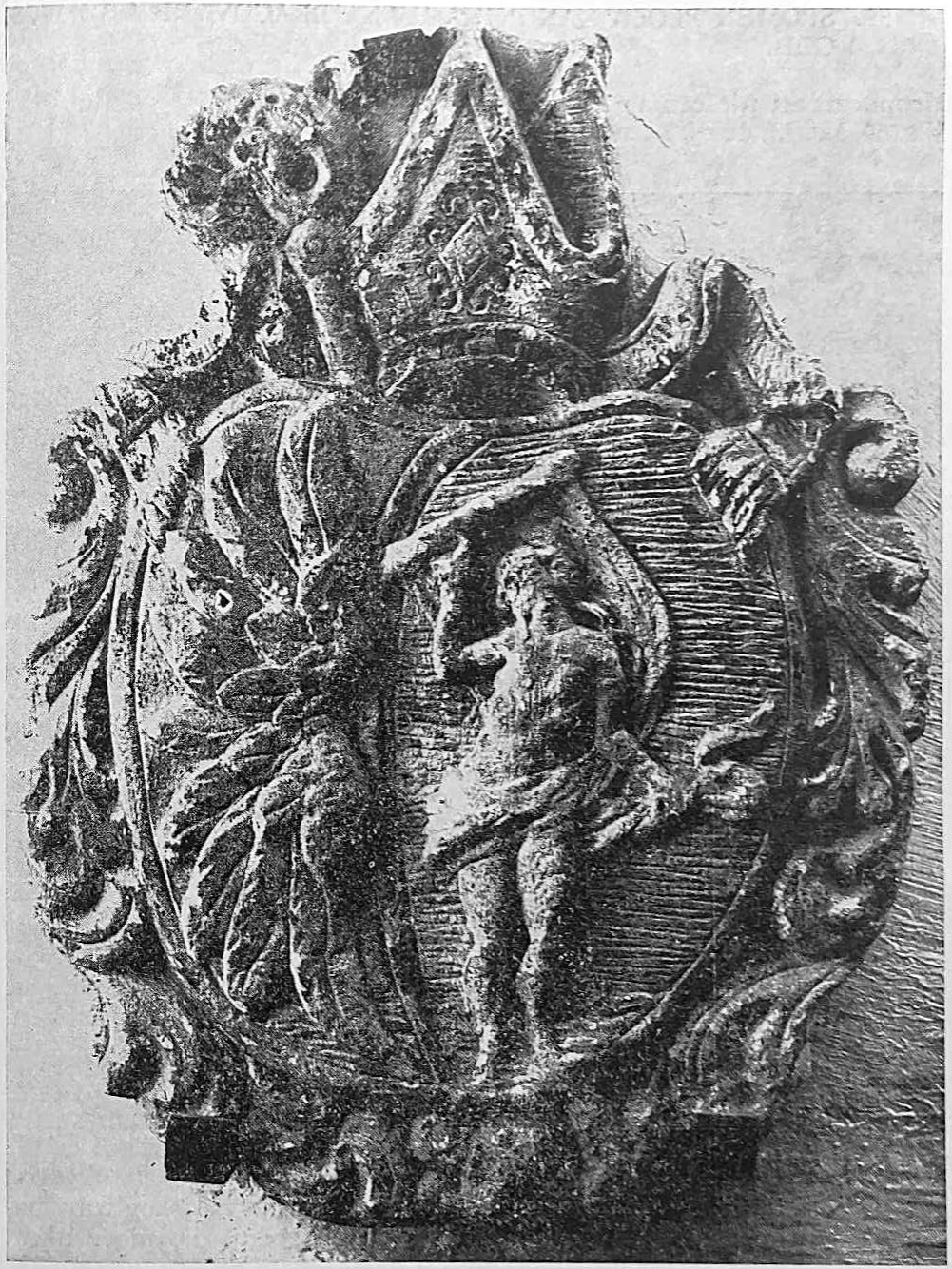

39. SPOMEN PLOČA KANONIKA IVANA DRAGOVANIĆA IZ 1778. GOD.

Krupnozrnati pješčenjak
Vis. 64, šir. 73, deblj. 8 cm

Pravokutna ploča ukrašena s desne i lijeve strane vanjskog ruba baroknim viticama isklesanim u plitkom reljefu. Srednji dio ploče ukrašen je baroknom kartušom isklesanom u naglašenom reljefu, unutar koje je smješten bogato razvedeni grb kanonika Ivana Dragovanića, ukrašen na gornjoj strani prelatskim šeširom. U štitu grba isklesan je ratnik opasan sabljom, koji u ruci drži razvijenu zastavu. Iznad grba kaciga iz koje izrasta lav prikazan u profilu s mačem u šapi. Prema podacima Lj. Ivančana[81] ploča se nalazila u podpornom zidu vrta kurije na Kaptolu br. 25 odakle ju je Ivančan izvadio i 1927. god. predao Muzeju. Ploča nam svjedoči o vremenu gradnje ove kurije[82], ona je tokom vremena znatno oštećena što otežava njeno čitanje. Pisana je kronogramom što također povećava njenu vrijednost obzirom da Muzej u svojoj zbirci posjeduje samo dvije takve ploče.

Ispod grba slijedi tekst bez skraćenica koje se u vrijeme baroka manje upotrebljavaju. Natpis ovog spomenika nije objavljen kod I. Kukuljevića, te je do danas poznat samo u spomenutom radu Lj. Ivančana.

JOANES DARGOVANICH
CANONICVS AEDIFICIO
LIGNEO CARIE CORROSO HOC
SUBSTITVIT.

U hrvatskom jeziku:

IVAN DRAGOVANOVIĆ KANONIK POSTAVIO JE OVU ZGRADU UMJESTO DRVENE PODGRIŽENE CRVOTOČINOM.

Prema sadržaju natpisa zaključujemo da je na mjestu današnje kurije br. 25 stajala do 1778. god. drvena zgrada — kurija, a kako je 1778. bila jako oštećena od crvotočine, možemo je smatrati znatno starijom. Do godine 1778. došli smo zbrajanjem kronograma — velikih slova u natpisu.

Inventarni broj: 6752

40. GLAVA BAROKNOG ANĐELA, VJEROJATNO IZ NEKE ZAGREBAČKE CRKVE, XVIII ST.

Vapnenac
Vis. 31, šir. i dublj. 25. cm

Rustično isklesana glava anđela u gotovo portretskoj individualizaciji crta lica. Kruškoliki oval s naglašenim dvostrukim podvoljkom, oštar nos, putena usta i obrve srasle nad korjenom nosa. Visoko i usko čelo s kratkom i proćelavom kosom. Stilizirana razvijena krila priljubljuju se uz obraze anđela, te se u visini njegovih uha prislanjaju uz sljepoočice u obliku voluta.

J. Brunšmid, koji je objavio ovaj spomenik, ne donosi podatak o vremenu kada je on dospio u Muzej.[83]

81. Stanovi zagrebačkih kanonika, VDA 5, Zagreb, 1931. str. 210.
82. Kanoničke kurije zagrebačkog kaptola počinju se inače graditi pod kraj XIV st. tj. poslije ukidanja »vitae Comunis« kada su kanonici sistemom prebendi dobili vlastite izvore prihoda.
83. VHAD, NS XII str. 154—5.

Inventarni broj: 6736

41. KAPITEL PILASTRA

Vapnenac
Vis. 19, šir. 34, deblj. 19 cm

Kameni kapitel pilastra ukrašen na prednjoj strani isklesanim ukrasom akantusova lišća. Nije utvrđeno od kuda potječe ovaj spomenik te se predpostavlja da možda potječe iz Zagreba. Brunšmid koji je objavio ovaj spomenik ne donosi podatak kada je dospio u Muzej.
Inventarni broj: 6754

42. KAPITEL PILASTRA

Vapnenac
Vis. 12, šir. 36 cm

Kameni kapitel pilastra, djelomično oštećen i ukrašen na četverouglatoj kamenoj ploči stiliziranim srcolikim i polumjesečastim lišćem. I za ovaj kapitel pilastra možemo samo pretpostaviti da potječe iz Zagreba. Vjerojatno ni za njega nije J. Brunšmid imao podatak kada je dospio u Muzej.

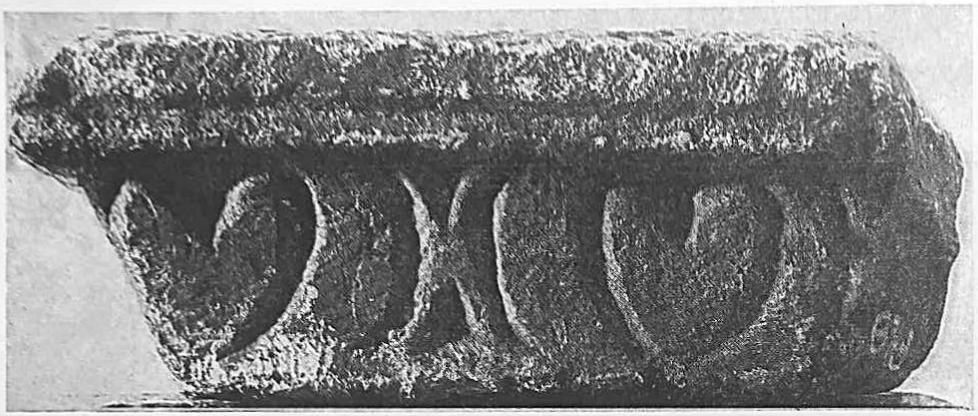

Inventarni broj: 6748

43. GRAĐEVNI KAMEN

Pješčenjak
Vis. 43, šir. 33 cm

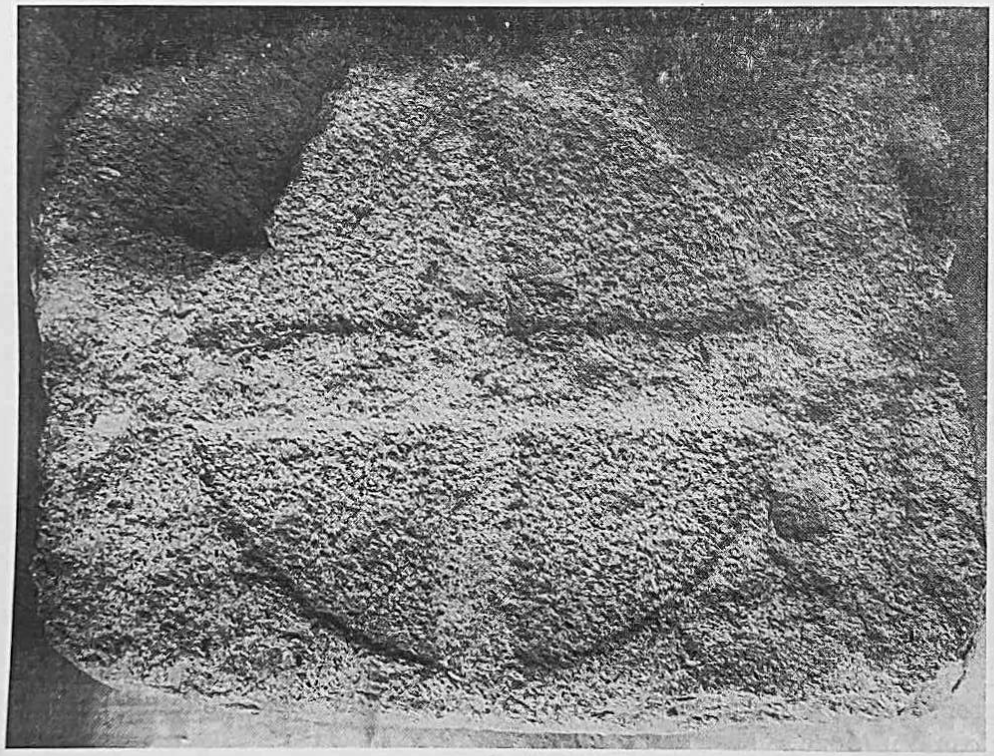

Grubo isklesana kamena ploča pravokutna oblika ukrašena u sredini uklesanim krugom u koji je upisan isklesani križ jednakih krakova. I za ovaj spomenik Brunšmid, koji ga je također publicirao, pretpostavlja da potječe iz Zagreba, a ne donosi podatak kada je dospio u Muzej.
Inventarni broj: 6730

44 i 45. BAZE POLUSTUPOVA

Organski vapnenac

Vis. 30, šir. 54 cm

Dvije kamene baze polustupova, čiji su vanjski dijelovi ukrašeni isklesanim i profiliranim rebrima. Gornji dio baza završava profiliranim vijencem.

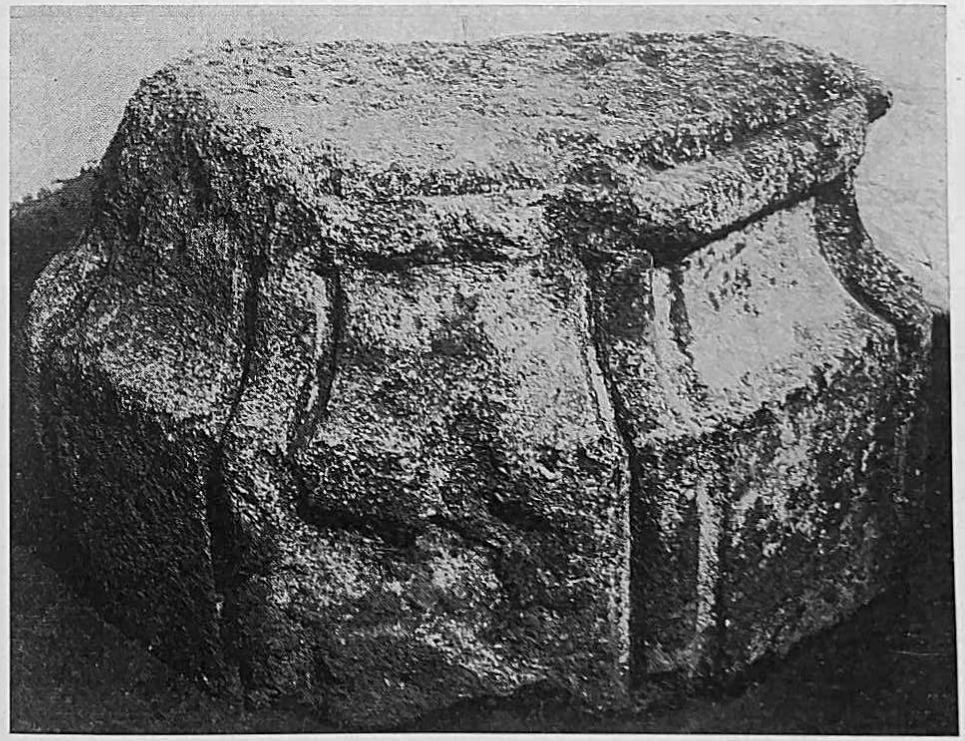

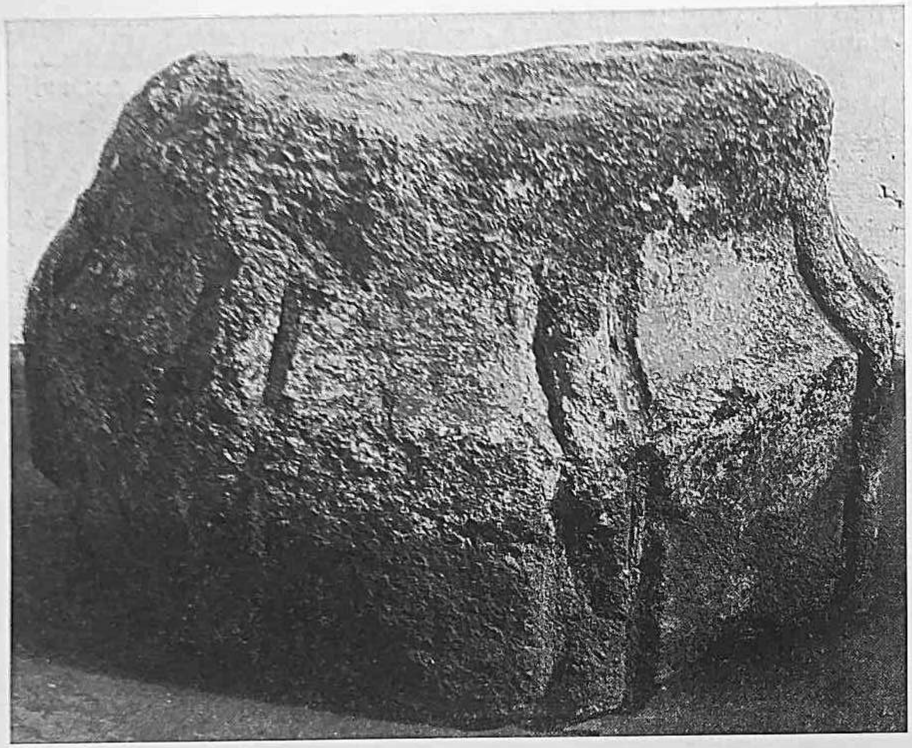

Inventarni broj: 6750 i 6751.

46. BAZA STUPA, VJEROJATNO IZ ZAGREBA

Pješčani vapnenac
Vis. 13, šir. 62 cm

Kamena baza stupa počiva na kvadratnoj ploči, te je ukrašena klasičnim stiliziranim lisnatim ornamentom.

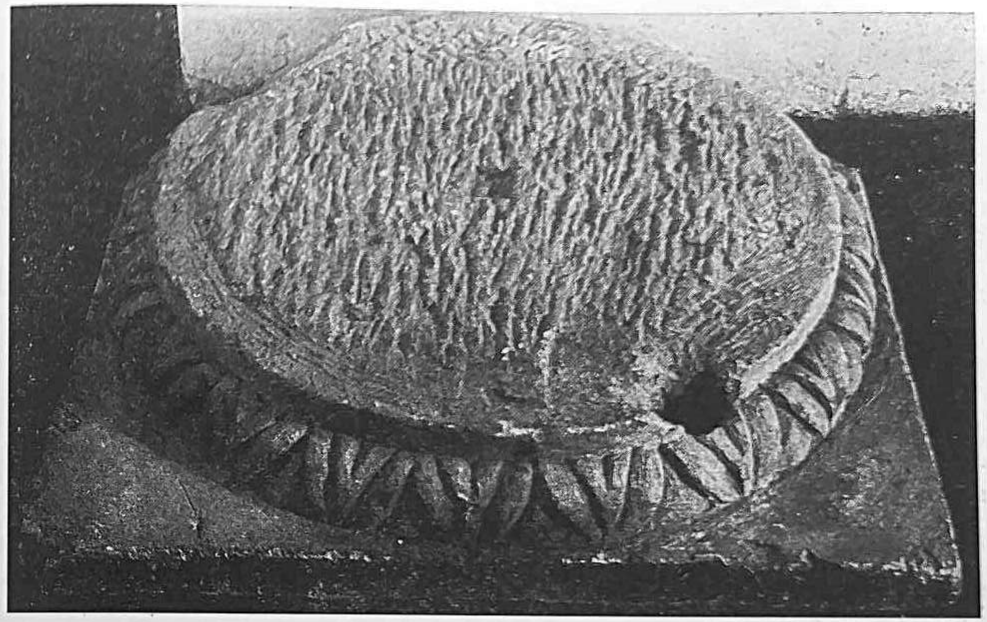

Inventarni broj: 6765

47. BAZA STUPA, VJEROJATNO IZ ZAGREBA

Pješčani vapnenac
Vis. 41, šir. 55 cm.

Jednostavna isklesana oktogonalna baza stupa sa širokim i skošenim vanjskim gornjim rubom, ukrašenim jednostavnom profilacijom.

Inventarni broj: 6774

48. GRAĐEVNI ULOMAK, VJEROJATNO IZ ZAGREBA

Pješčani vapnenac
Vis. 28, šir. 33 cm.

Na četverouglati plint nastavlja se heksagonalno oblikovani visoki nastavak skošenih stranica, koji prelazi u heksagonalni torus u kome je uklesana profilirana užljebina.

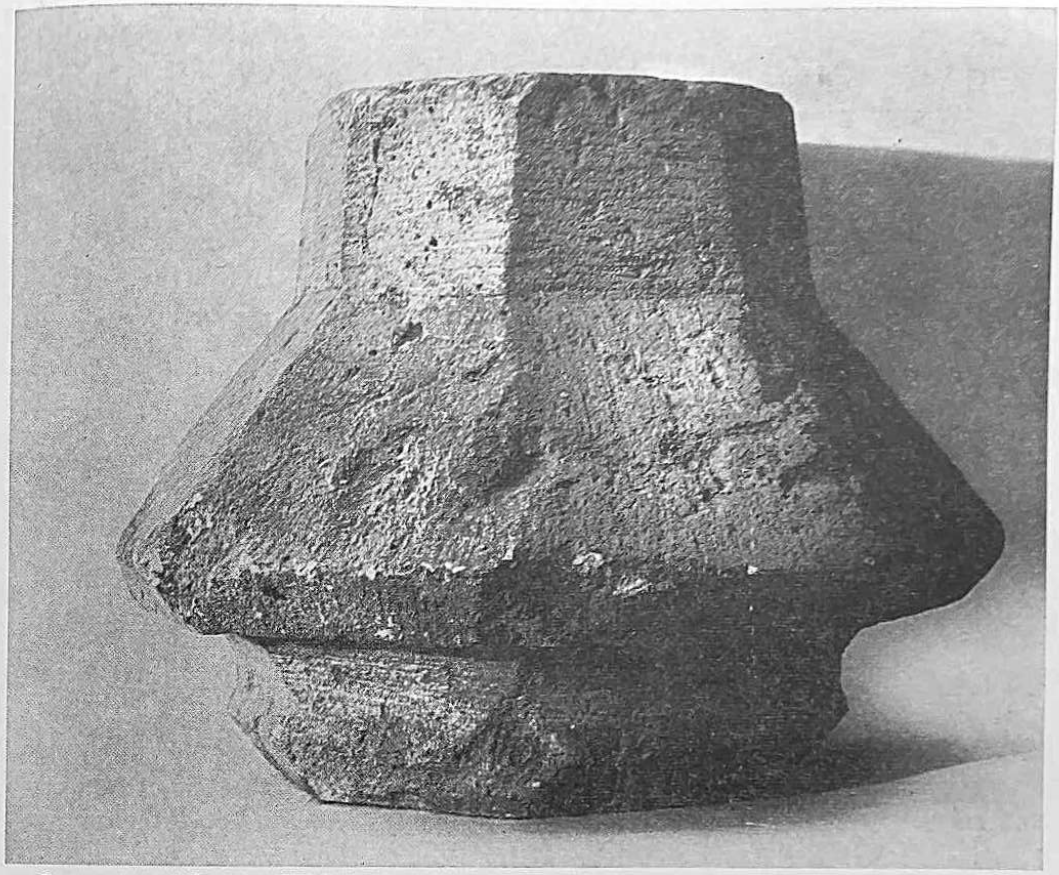

Inventarni broj: 6734

49. GRB VRANICANIJA, XIX ST.

Vapnenac
Vis. 35, šir. 26, deblj. 1, 2 cm.

Grb je rađen u drugoj polovici XIX st. i vjerojatno je bio namjenjen palači Vranicanija u Zagrebu, Berislavićeva 6. Porodica potječe navodno iz Bosne odakle su se preselili u Dol na otoku Hvaru. Početkom XIX st. preselio se jedan dio porodice u Senj gdje su trgovinom stekli znatan kapital i dakako društveni ugled te su 1837. god. dobili plemstvo. U to vrijeme oni se već nalaze na Rijeci. Od 1837. god. Vranizani mijenjaju ime u Vraniczany. Njihov grb, koji se vidi na našem spomeniku, je vodoravno podjeljen u dva polja. U prvom polju zvijezda iznad ruke ratnika koji drži savijenu sablju, a u donjem polju tri rascvjetala ljiljana na brdu.
Inventarni broj: 11821

50. RANOGOTIČKI KAPITEL, DRUGA POL. XIII ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 31, šir. 27 cm

Četverostraničan i razvedeni kapitel ukrašen stiliziranim vegetabilnim ukrasima u gornjem i donjem dijelu, koji se na svakoj stranici kapitela skupljaju u sredini u nadute čvorove. Iz tog vegetabilnog ukrasa izviruju na 3 ugla po jedan stilizirani životinjski i ptičji lik (golubica i 2 grifa).

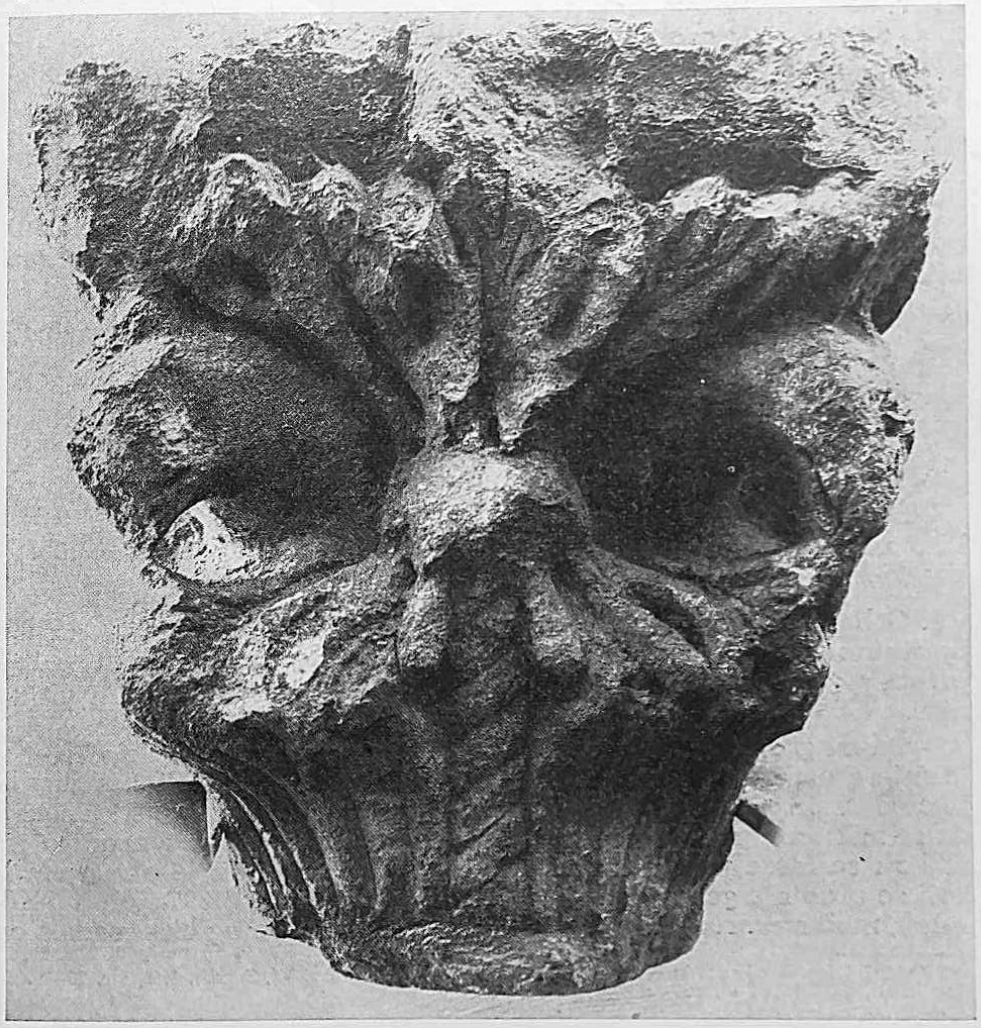

Ovaj je kapitel, prema upravo objavljenim podacima Anđele Horvat[84], još 1908. god. vidio Đ. Szabo u prostoru za stanovanje medvedgradskog grada. Szabo je, prema njegovim bilješkama, pretpostavio da ovaj kapitel potječe iz kapele sv. Filipa i Jakova u Medvedgradu. Prema tvrdnji Szabe Anđela Horvat s pravom primjećuje da bi se u Medvedgradu mogao očekivati neki prostor sa stupovima — lađama. Od 1908. god. do danas nalaze se o ovom kapitelu podaci i u materijalima izvještaja Zemaljskog povjereništva za očuvanje umjetnih i historijskih spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji za god. 1912. i 1913. Iz spomenutog izvještaja saznajemo da je vlasnik Medvedgrada grof Miroslav Kulmer darovao Muzeju »Dva građevna kamena sa ove gradine, jedan kapitel i jedan kamen sa tri grba. . .«.[85] Time smo došli i do podatka kada su spomenuti predmeti dospjeli u Muzej. Dapače u spomenutom izvještaju nalaze se i motivi koji su potakli Kulmera da pokloni Muzeju ove spomenike. Bila je to njegova želja da se sačuva jedini ukrasni predmet ovog grada, što se odnosi na kapitel.

Kako u vrijeme dok je Anđela Horvat pisala svoj članak, zbirka kamenih spomenika nije bila sređena i pristupačna javnosti, nisam joj mogao pružiti podatke o ovom kapitelu, te je ona bila primorana da kapitel opiše prema crtežu Đ. Szaba na kojem se bogata i zanimljiva dekoracija nije vidjela u cjelosti.

Inventarni broj: 6742

51. TROSTRUKI GRB, PRVA POLOVICA XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 75, šir. 90, deblj. 35 cm

Grbovi su ukomponirani u trolistu koji, prema svojim profilacijama, upućuje na izvanredan gotički rad majstora. Obzirom na kvalitetu rada, prema Anđeli Horvat,[86] vjerojatno je potjecao iz čuvene Parlerove radionice.

Od tri grba na ovom spomeniku nema ni jednog koji nije oštećen do te mjere da je teško reći šta koji od njih predstavlja, pa prema tome i kome su pripadali. Ipak je bar za onaj na donjem lijevom štitu sigurno da se na njemu nalazi lav koji se propinje. Ovaj simbol je zapravo jedini koji se može prepoznati. Kako nam je poznato da je okrunjeni lav koji se propinje grb zagrebačkog biskupa Ebeharda (1397—406 i 1410——19), možemo predpostaviti da je ovo grb spomenutog biskupa. Na ovakav zaključak upućuje me slijedeća činjenica. Ugarsko-hrvatski kralj Žigmund darovao je 1398. Medvedgrad zagrebačkom biskupu Eberhardu kao svom najuglednijem pristaši i kancelaru. Ovaj događaj zapisan je jezikom heraldike na ovom kamenom spomeniku. Otuda zaključujem da je grb u donjem lijevom štitu pripadao zagrebačkom biskupu Eberhardu.

84. O slučajnim nalazima s Medvedgrada, Iz starog i novog Zagreba, IV, Zagreb, 1968, str. 28—29.
85. VHAD, XIII 1913 i 14, str. 321.
86. Isto, str. 29—31.

Slijedeći tako stroga pravila heraldike gornji grb trolista mogao je jedino biti glavni — izvorni grb odnosno nosilac trogrba, pa se prema tome može, i unatoč oštećenja na njemu, zaključiti da je to grb kralja Žigmunda. Dapače, ako malo bolje promotrimo štit ovog grba, zapazit ćemo da se na njemu nalazi upravo onaj grb koji je uvijek u heraldici označavao zajedništvo zemalja krune sv. Stjepana što je i bila težnja Žigmunda posebno u pitanju Dalmacije. To je grb gdje okomita crta dijeli štit u dva polja. U jednom se nalaze tri rijeke i četiri vodoravne grede, a u drugom polju poznati patrijarški križ, tj. križ sa dvije vodoravne prečke od kojih je jedna nešto kraća.

Donji desni grb, ako slijedimo pravila heraldike, bio je onog velikaša koji je podigao ovaj medvedgradski spomenik. Ovaj je, služeći se

zakonima heraldike umjesto natpisa kompozicijom grbova ispričao jedan povijesni događaj. Prema tome preostaje nam da u historiji Medvedgrada, na razmeđu XIV i XV st. potražimo nosioca trećeg grba, koji kao posljednji pripada onom koji podiže ovaj trogrb. Dakako da stilska obilježja također određuju vrijeme kada se to moglo dogoditi. Budući da je, sudeći prema stilu profilacije trolista koja se vrlo dobro sačuvala, ovaj spomenik mogao nastati u vrijeme prve polovice XV st. kada je zagrebački biskup bio Ivan IV Alben (1421—33), poznat i kao graditelj zagrebačke katedrale gdje se nalaze njegovi grbovi (kosa valovita greda), pretpostavljam da je ovaj grb njemu pripadao. Na ovaj zaključak upućuje me i prijateljska naklonjenost ovog biskupa Žigmundu kao i njegov grb za koji je potrebno samo malo oštećenje rubova grede da se izbriše svaki trag grba. Prema tome ovaj grb podigao je, najvjerojatnije, zagrebački biskup Alben u prvoj polovici XV st. Osim njega mogao bi doći u obzir i neki od kaštelana ovog grada, ali mi se ova vjerojatnost čini manja.

Inventarni broj: 6743

ĐURĐEVAC

52. RENESANSNA MRAMORNA PLOČA HRVATSKOG BANA I PEČUHSKOG BISKUPA SIGISMUNDA ERNUSZTA, ĐURĐEVAC 1488. GOD.

Vapnenačka breča
Vis. 63, šir. 53, deblj. 7,5 cm

Spomenik je, zahvaljujući djelomično i strukturi materijala, izvanredno očuvan. Na njemu je oštećen samo jedan par listova vijenca u gornjem lijevom uglu.

U izdubljenom dijelu ploče nalazi se štit s grbom plemićke porodice Ernuszta: kula s jednom strijelnicom na visokom zidu; s desne i lijeve strane kule po jedna šesterokraka zvijezda. Na štit se naslanja — mitra heraldičko obilježje Sigismunda kao biskupa. Grb okružuje stilizirani vijenac ukrašen parovima lišća i jesenskih plodova (oraha, krušaka, jabuka i šljiva). Pozadina grba je također ukrašena florealnom dekoracijom.

Na donjem rubu grba nalazi se natpis u dva, crtom rastavljena retka.

ARMA SIGISMVNDI EP(ISCOP)I QVI(N)QVE
ECCLESIENSIS ANNO DO(MIN)I 1488.

U hrvatskom jeziku:
GRB SIGISMUNDA BISKUPA PET CRKAVA[87] GODINE
GOSPODNJE 1488.

Način pisanja slova odaje još uvijek neka gotička obilježja. U riječi »ANNO« drugo »N« je okrenuto napokao. Kao interpunkcija nalaze se u

87. Od XI st. Pečuh se počinje nazivati Qvinqve ecclesiae.

prvom redu različiti cvjetovi, a u drugom geometrijski oblici što povećava dekoraciju spomenika. Ovaj spomenik se prvi put spominje u našoj literaturi u XVIII st.[88] Njegov natpis objavio je I. Kukuljević,[89] a čitav spomenik je prvi obradio J. Brunšmid.[90]

Gledano sa spekta hrvatske povijesti spomenik ima višestruko značenje. On je izvrstan prilog poznavanju razvitka srednjovjekovne porodice Ernuszta, koji su se u XV st. doselili u Ugarsku i za kratko vrijeme postali najveći magnati. Otac našeg Sigismunda-Hampo imenovan je 1473. god. banom Hrvatske, a da bi to mogao postati, dobio je grad Čakovec s okolnim posjedima. Ban Hrvatske postao je i njegov sin Sigismund 1494. godine dakle nekoliko godina poslije nastanka ove ploče, koja nam u kronološkom slijedu govori da je Sigismund kao pečuhski biskup podigao u Hrvatskoj utvrđeni grad Đurđevac i time proširio svoje posjede u sjevernoj Hrvatskoj. Ploča nam također služi i kao izvor za određivanje vremena nastanka Đurđevca.

Ujedno je ova ploča i spomenik jednog od hrvatskih banova u vrijeme kada se čitava pažnja Hrvatske okreće pitanjima obrane od Turaka. Zanimljivo je također istaći da je grb Sigismunda Ernuszta, sačuvan na ovoj ploči, imao utjecaja na proširenje grba istaknute hrvatske plemićke porodice Zrinskih. Naime, kada je sredinom XVI st. izumrla posjede u sjevernoj Hrvatskoj preuzeli su Zrinski, a zajedno s posjedima i grb, te se u grbu Zrinskih od sredine XVI st. uz dva orlova krila (stari grb Šubića) nalazi grb Ernuszta: na visokom zidu kula sa strijelnicom.[91]

Ipak ovaj spomenik treba prvenstveno promatrati kao prilog povijesti umjetnosti u Hrvatskoj. Prema najnovijoj ocjeni Anđele Horvat on predstavlja primjer na kojem se već 1488. god. zapaža »prvi susret gotike i renesanse u sjevernoj Hrvatskoj«.[92]

Inventarni broj: 6771

SAMOBOR

53. ZAGLAVNI KAMEN GOTIČKOG SVODA KAPELE SV. ANE IZ STAROG SAMOBORSKOG GRADA, XIV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 26, šir. 24, cm

Zaglavni kamen u obliku glatke i plosnato oblikovane školjke ili lista, ukrašen reljefno isklesanim gotičkim pismenima (vjerojatno MAIV).

88. Notitiae praeliminaris, str. 515.
89. Nadpisi . . . str. 37.
90. VHAD XII, str. 165—6.
91. Usp. VHAD XII, str. 165.
92. Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju, Zagreb 1956, str. 27.

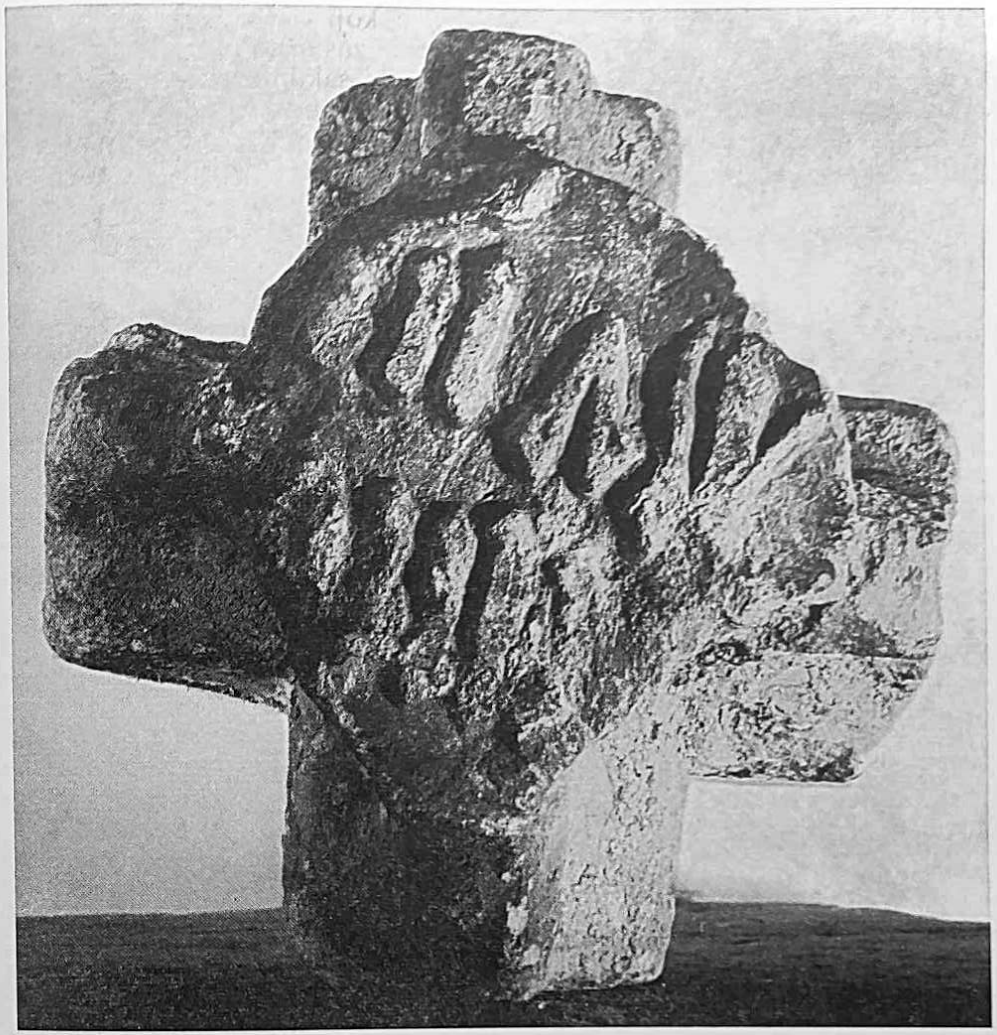

Prema tušem pisanom zapisu na kamenu ovaj predmet potječe iz Samobora, a u Muzej je dospio 1914. godine. Kako ne raspolažemo drugim podacima o ovom spomeniku pokušao sam da u ruševnim objektima Samobora potražim mjesto gdje se mogao nalaziti ovaj spomenik. Put me je vodio u stari samoborski grad odnosno u njegovu kapelicu sv. Ane, gdje pretpostavljam da se ovaj zaglavni kamen nalazio. Kapelica sv. Ane spominje se u XIV st. čemu se ne protive stilska obilježja ovog zaglavnog kamena, te sam ga tako i datirao.[92a]

92a. Vjekoslav Noršić, Samobor-grad, Samobor 1942, str. 14—15.

Bilo bi također zanimljivo saznati na koji način je sačuvan ovaj spomenik. Čini se da je za njegovo očuvanje zaslužno poznato samoborsko društvo »Šišmiš«, koje je između ostalog sakupilo veliki broj predmeta starog samoborskog grada, dapače ono je osnovalo i Muzej u Samoboru. Kako je Muzej društva »Šišmiš« ukinut 1912. god. a predmeti, jednim dijelom, razneseni, vjerojatno je ovaj spomenik predan ovom muzeju.

Inventarni broj: 6758

MOKRICE

54. NADGROBNA PLOČA STJEPANA GREGORIJANCA IZ KAPELE SV. ANE U MOKRICAMA, 1609. GODINE.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 62, šir. 50, deblj. 21 cm

Na kamenoj ploči nalazi se tekst u kojem su godine rođenja i srmti mladog Stjepana predstavljale priličnu nejasnoću. Prema I. Kukuljeviću[93] Stjepan je rođen 1696, a umro 1699. godine. Međutim, pregledom rodoslovlja posljednjih Gregorijanaca dolazimo do podataka da je Stjepan Gregorijanec, sin žumberačkog kapetana Nikole (1602—1607), rođen 1606. a umro 1609. god. u Mokricama. Pogrešno čitanje I. Kukuljevića ispravio je već E. Laszowski,[94] koji je na osnovi arhivske građe utvrdio da se pored ploče Stjepana Gregorijanca nalazila i ploča Petra drugog sina Nikole rođenog 1602. godine. Ova ploča nije se sačuvala, ali se njezina fotografija nalazi u spomenutom radu E. Laszowskog. Za historijat ove nadgrobne ploče značajan je i slijedeći podatak E. Laszowskog: »Obje ove ploče (Petra i Stjepana, op. MV) stajale su do nedavna na vanjskom sjevernom zidu kapelice do grada Mokrica, te su mjeseca studenog 1941. predane na čuvanje družbi »Braće Hrvatskog Zmaja i nalaze se u Kamenitim vratima u Zagrebu«.[95] Na osnovi ovog podatka može se sa sigurnošću zaključiti da je ploča dospjela u Muzej poslije 1945. godine.

Pažljivim promatranjem nadgrobne ploče Stjepana Gregorijanca mogu se na ploči vidjeti tragovi klesarevog preinačivanja godine rođenja 1606. u godinu 1696-u godinu, kao i godinu smrti — 1609-u u 1699. godinu. U oba slučaja klesar je brojku 0 pretvarao, kod godine rođenja kao i smrti, u brojku 9.

93. Nadpisi . . . str. 143.
94. Obitelj Greogrijanečkih 1518—1607; Hrvatsko kolo XXIII, Zagreb, 1942, str. 275—98.
95. Isto, str. 294.

Prema tome tekst ove ploče glasi:
STEFANVS FILI(VS)
SP(ECTABI)LIS AC MAG(NIFI)CI DOM(I)
NI DO(MI)NI NICOLAII DE

DE GREGORIANCZ NA
TVS EST IN MOKRICZ
DIE II IVLIJ ANNO
DOMINI 1606 IN DOMI
NO ENIM OBDORMIVIT
ET HIC SEPVLTVS EST
28. IANVAR(II) ANNO
DOMINI 1609.

U hrvatskom jeziku:

STJEPAN, SIN SVJETLOG I UZVIŠENOG GOSPODINA GOSPODINA NIKOLE PLEMENITOG GREGORIJANCA, ROĐEN U MOKRICAMA DANA 2. SRPNJA GODINE GOSPODNJE 1606; A U GOSPODINU USNUO I OVDJE POKOPAN 28. SIJEČNJA GODINE GOSPODJE 1609.

Inventarni broj: 6760

JABLANOVAC

55. ULOMAK SJEDEĆE KAMENE FIGURE, XV ST.?

Litotamnijski vapnenac
Vis. 53 cm

Prema podacima J. Brunšmida[96] spomenik je nađen kod Jablanovca, sela u današnjoj općini Gornja Stubica, u tada novoiskopanom koritu potoka Kutice. Darovao ga je Muzeju Ljudevit Ivančan 1898. godine dok je bio župnik u Stenjevcu.

Spomenik je sačuvan fragmentarno što, gotovo, onemogućava njegovo identificiranje te nam preostaje da uglavnom pretpostavljamo lik koji se na njemu nalazio. Simetrija sačuvanog dijela korpusa kao i vrlo zanimljivog kostima naglašeno je klasicistička što se može dovesti u vezu, dakako ako predpostavimo da se radi o nekom svetačkom liku, s preuzimanjem potpune stare ikonografije u slučajevima kada se radi o prezentiranju svetačkih likova. Čini se da je kod ovog spomenika posebno zanimljivo pitanje gdje se on nalazio, naime da li je bio postavljen u nekoj crkvi ili što mi se čini više vjerojatnim da je ukrašavao neki pil kojih je u Hrvatskom zagorju bilo na više mjesta. Na ovakvu pretpostavku upućuje me i način stilizacije nepoznatog lika. Naime, pred nama se nalazi u niši sjedeći muškarac s nabranom i preko koljena zategnutom haljinom na kojoj se prepoznaje pojas s jednim čvorom. Na bosim nogama mogu se prepoznati apostolske sandale. Na lijevo koljeno položena

96. VHAD XII, str. 189.

je ruka od koje su se sačuvali samo prsti u kojima nepoznati lik drži, vjerojatno, neku zdjelicu. Preko bedara lijeve i desne noge visi po jedna široka vrpca, što bi, također, mogao biti rub haljine. Gornji dio tijela naglo se i neproporcionalno sužava, čini se da je bio i neodjeven.

J. Brunšmid je vrijeme nastanka ovog spomenika odredio XVII ili XVIII st. što mi se čini manje vjerojatnim. U svakom slučaju bit će teško odrediti vrijeme njegova nastanka, ipak čini se da je ova svetačka figura nastala svakako prije XVII stoljeća.
Inventarni broj: 6768

GLOGOVNICA

56. NADGROBNA PLOČA KRBAVSKE GROFICE ANE, 1525. GOD.

Pješčenjak
Vis. 143, šir. 72, deblj. 24 cm

Ova nadgrobna ploča nalazila se u župnoj crkvi u Glogovnici kraj Križevaca. Grb grofice Ane, koji se nalazio u gornjem dijelu ploče, nije sačuvan, jer taj dio ploče nedostaje. Kako je crkva u Glogovnici bila u srednjem vijeku samostanska, pretpostavljam da je Ana, jedna od posljednjih potomaka krbavskih grofova, bila redovnica spomenutog samostana i sahranjena u toj crkvi. Na sačuvanom dijelu ploče nalazi se slijedeći natpis:

HIC IN FOS
SA SVNT GE
NEROSE AN
NE COMIT[I]
S(S)E CHORB
AVIE OSSA
A(NNO) D(OMINI) M(ORTVA) 1525.

U hrvatskom jeziku:
OVDJE SU U JAMI KOSTI PLEMENITE ANE GROFICE KRBAVSKE, UMRLA GODINE GOSPODNJE 1525.

U vezi s tekstom valja spomenuti da je on kod Kukuljevića,[97] jednim dijelom, krivo čitan. Naime, Kukuljević je kod riječi »comitisse chorbavie« krivo razriješio čitanje svršetka prve i početak druge riječi, te je ovaj dio teksta ovako čitao: COMIT [ISSE] DE CHORBAVIE. Očito je,

97. Nadpisi . . . str. 38.

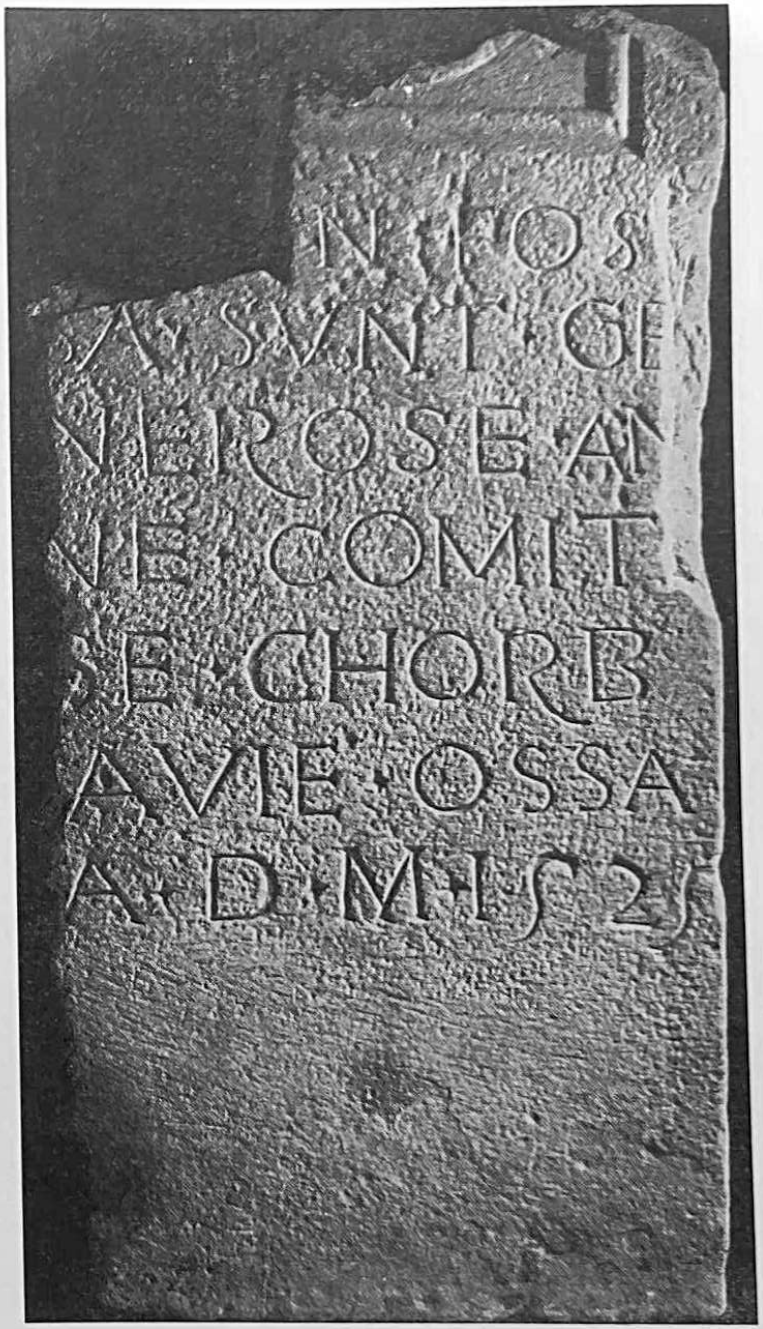

dakle, da je Kukuljević dva poljednja slova riječi COMITIS(S)E prevodio u latinski prilog DE, a svršetak riječi comitisse riješio kao skraćenicu.

Ova nadgroba ploča predana je Muzeju 1873. godine.[98]
Inventarni broj: 6786

OSEK

57. GOTIČKI TABERNAKUL, IZ CRKVE SV. MIHOVILA U OSEKU, KOTAR KRIŽEVCI

Pješčenjak
Vis. 112, šir. 64, deblj. 45 cm

Tabernakul je rađen u obliku pravokutnika, koji u gornjem dijelu prelazi u trokutasti zabat. Uglovi tabernakula su odrezani kako na donjem kvadratnom dijelu tako i na gornjem — trokutastom. Oko otvora vrata nalazi se ovalni profilirani rub, koji dijeli donji — kvadratni dio tabernakula od njegovog zabatnog dijela. Profilacija se nastavlja i na zabatu tako da imamo dva polja tabernakula: dolje pravokutni a gore trokutasti, zabatni, koji je ukrašen gotičkim trolistom sa šiljatim listovima. Na prednjoj strani nalaze se također i udubine za smještaj vrata i naprave za zatvaranje vrata.

Prema svojoj dekoraciji ovaj tabernakul ide u red »običnih« tabernakula za razliku od većeg broja do danas sačuvanih kamenih tabernakula sa bogatom dekoracijom. Vrijeme njegova nastanka nisam uspio tačno odrediti, jer mi nedostaju pouzdani podaci o vremenu gradnje crkve sv. Mihovila u Oseku gdje se nalazio ovaj tabernakul. Sudeći prema stilskim karakteristikama tabernakul je mogao nastati u XV stoljeću.

Ovaj spomenik darovao je Muzeju fizik Križevaca Fran Gundrum 1900. godine[99].
Inventarni broj: 6775

98. Usp. VHAD XII str. 186.
99. Isto, str. 146.

58. ULOMAK GOTIČKOG KRUŽIŠTA IZ BUKOVICE (DANAS NOVA BUKOVICA)

Pješčenjak
Vis. 47, deblj. 8 cm

Fragment gotičkog kružišta s isklesanom rubnom profilacijom potječe iz nestale gotičke crkve sv. Kuzme i Damjana u Bukovici vaščanski arhiđakonat[100]. Ova crkva spominje se već u popisu župa Ivana arhiđakona goričkog 1334. godine, a vjerojatno je nepoštedno likvidirana, kao i mnogi drugi spomenici arhitekture srednjovjekovne Slavonije, poslije dolaska Turaka.

Pregledom arhivskog materijala u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture Hrvatske nisam pronašao ništa o spomenutoj građevini. Međutim, materijal Zavoda o neogotičkoj crkvi iz 1907. god. upućuje na određenu gotičku tradiciju u Bukovici.

Ovaj spomenik dospio je u Muzej, prema tušem pisanom zapisu na samom spomeniku, 1914. god. iz Bukovice.
Inventarni broj: 6787

100. Usp. J. Butorac, Popis župa zagrebačke biskupije od god. 1334; Juraj Čuk, Podravina od Bednje do Voćinke, VZA XVIII; Josip Bösendorfer, Crtice iz slavoske povijesti, Osijek, 1910, str. 268—70.

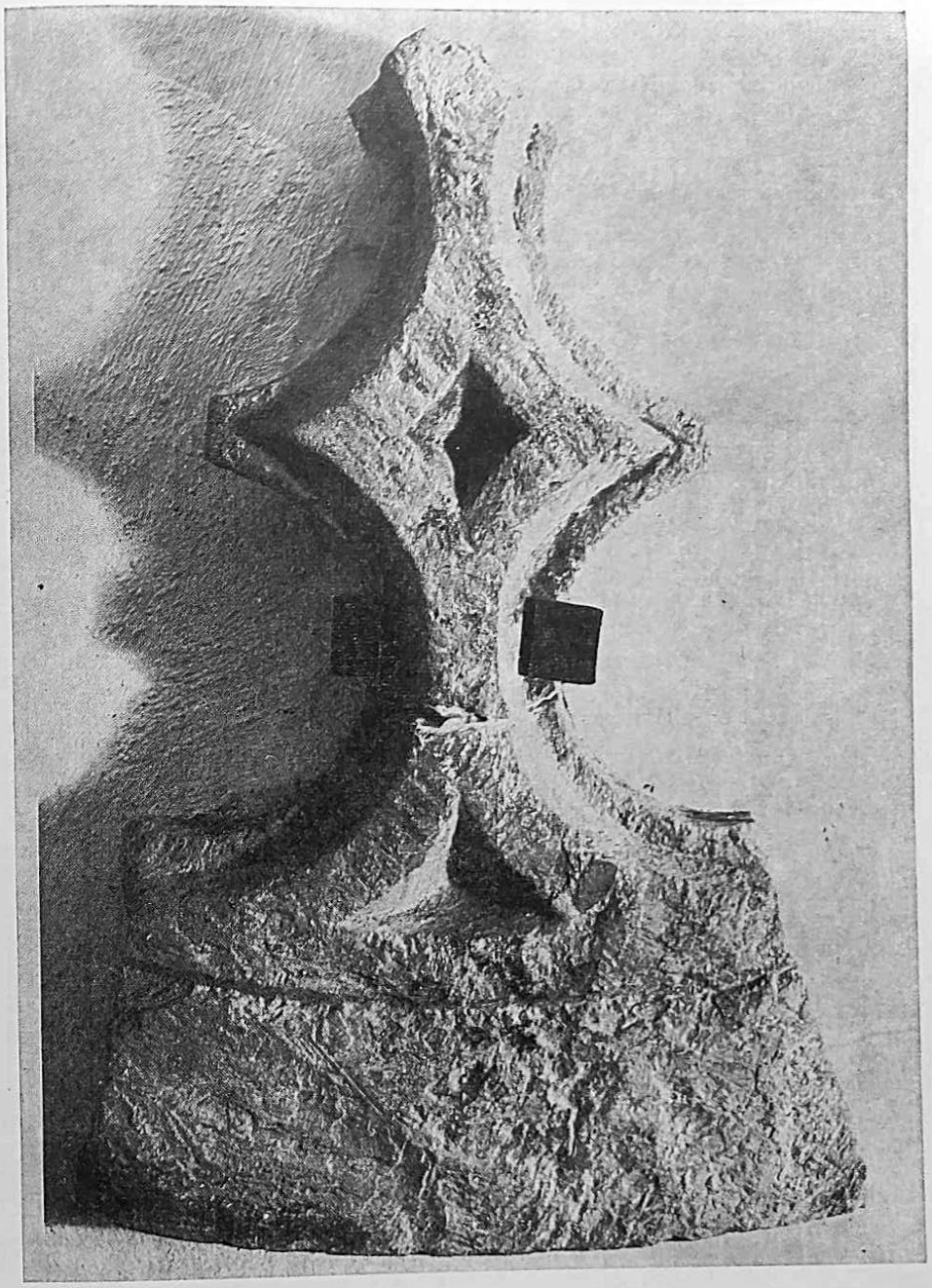

ORAHOVICA

59. NADGROBNA PLOČA SINA PETRA MIHAJLOVIĆA, ORAHOVICA, 1763. GOD.

Vapnenačka breča
Vis. 100, šir. 79, deblj. 16 cm

Unutar pravokutne kamene ploče od tvrda crvena kamena upisan je isklesani pravokutnik oblo odsječenih uglova. U tome okviru nalazi se u donjem dijelu ćirilski natpis, a iznad njega, u sredini ploče bogato ukrašeni grb porodice Mihalović u ovalnom medaljonu. Ova nadgrobna ploča je dragocjen podatak genealogiji poznate plemićke porodice Mihalovića, koji su se, bar prema ovom spomeniku, do 1763. god. nazivali Mihajlovići i bili pravoslavne vjere.

Prema I. Bojničiću[101] grb i plemstvo dobila je ova porodica 1716. god. preko Demetra Mihalovića. Štit grba iz 1716. god. gotovo u potpunosti odgovara štitu grba na našem spomeniku. Razlika se jedino javlja kod ukrasa; u grbu Mihalovića nalazi se kao ukras perjanica, a na ovom spomeniku uspravljeni lav s krivošijom. Nisam uspio utvrditi koje godine su Mihajlovići odnosno Mihalovići postali katolici. Svakako da to nije moglo biti, prema našem spomeniku, prije 1763. godine. Na ovaj korak Mihajlovići su se, gotovo sigurno, odlučili zato što su kao pravoslavni u civilnim službama[102] (za razliku od vojničkih u hrvatsko-slavonskoj Vojnoj Krajini) imali slabije šanse. Posljednji ugledni član ove loze bio je ban Hrvatske 1917—1918. godine.

Tekst na našoj ploči pisan je crkvenom ćirilicom, a jezikom crkveno-slavjanskim.

U hrvatskom jeziku:

OVDJE POČIVA SLUGA BOŽJI MLADIĆ DIMITRIJE BLAGORODNE PLEMIĆKE OBITELJI PETRA MIHAJLOVIĆA SIN, KOJI SE RODIO U POBOŽNOSTI KRŠĆANSKOG ISPOVIJEDANJA 1758. GODINE MJESECA KOLOVOZA 11 I UMRO U ISTOJ POBOŽNOSTI 1763. GODINE KOLOVOZA 16 I SAHRANJEN U ORAHOVICI.

Za ovu nadgrobnu ploču ne postoje podaci kada je dospjela u Muzej.

101. Der Adel . . . str. 119.
102. Demetrije je dobio grb kao oficir.

Inventarni broj: 6791

ĐAKOVO

60. NADGROBNI SPOMENIK BOSANSKOG BISKUPA IVANA »DE ZELA«, ĐAKOVO, KRAJ XIV ILI POČETAK XV ST.[103]

Vapnenac
Vis. 100, šir. 120, deblj. 15 cm

Vješto i kvalitetno isklesani lik ležećeg biskupa sačuvan je samo u svom donjem dijelu. Nabori biskupove halje plastično su oblikovani i isklesani u mirnim i jednostavnim linijama. Ovaj nadgrobni spomenik predstavlja interesantan rad nepoznata gotičkog majstora. Na sačuvanom dijelu nalazi se uz donji dio lika jedan cijeli grb, dio drugog grba i polovica biskupskog štapa. U lijevom grbu, a čini se da mu je desni bio potpuno identičan, nalazi se u gornjem polju štita poprsje lava koji si sa dva mača probada ralje iz kojih visi dugi jezik, u donjem dijelu štita nalaze se tri okomite grede.

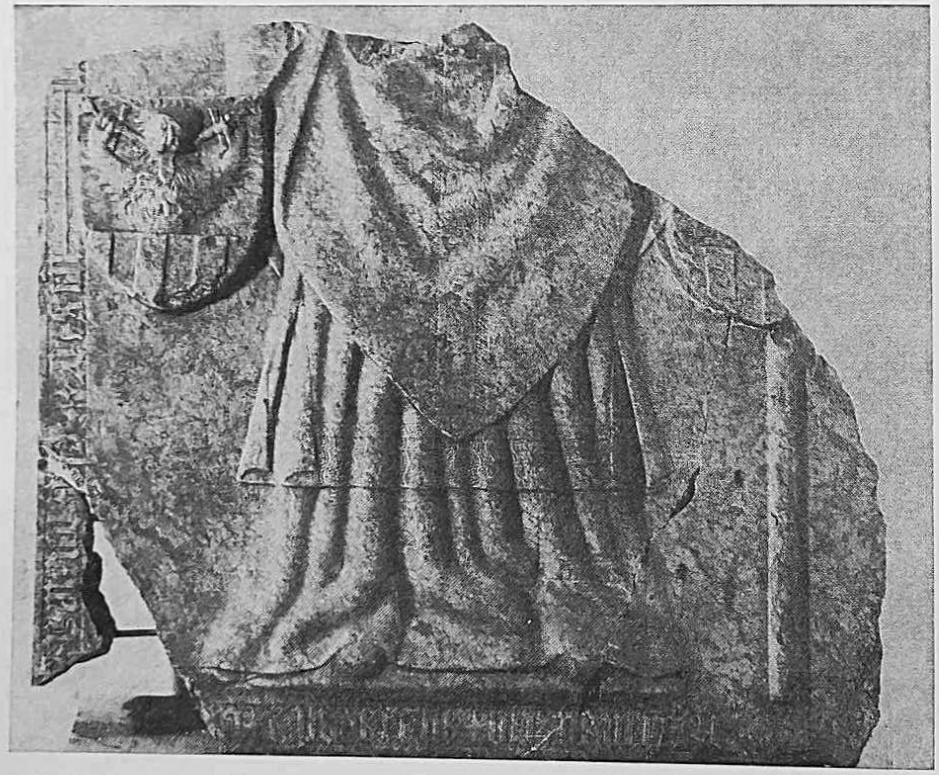

103. Vrijeme kada je Ivan mogao biti biskup bosanski preuzeli smo od J. Brunšmida, VHAD XII str. 178—9.

Prema čitanju i rekonstrukciji teksta J. Brunšmida[104] na donjem dijelu ploče pisalo je:
[MONVMENTA IOH] AN — NIS DE ZELA DIVINA [PROVIDENT]IA EPI(SCOPI) ECCL(ES)I(A)E BOZNENSIS
U hrvatskom jeziku:
SPOMENIK IVANA DE ZELE MILOŠĆU BOŽJOM BISKUPA CRKVE BOSANSKE

Spomenik je obzirom na svoje umjetničke kvalitete, koje nas ovdje prvenstveno zanimaju, umjetnički rad majstora koji je imao istančan osjećaj za dekor. Ta činjenica nameće pitanje da li ovaj primjerak zrele gotičke plastike, obzirom na svog autora, nadrasta realne mogućnosti domaće sredine, tj. da li se u ovom slučaju radi o importu iz neke druge razvijenije sredine? Poznavajući ekonomsku moć srednjovjekovne Slavonije, te sudeći prema ostacima gotičke arhitekture u ovom dijelu Hrvatske mislim da ni u kojem slučaju ne treba podcjeniti, našu domaću sredinu te istu unaprijed isključiti.

Lj. Karaman je, uslijed nepouzdanosti povijesnih izvora o vremenu života biskupa Ivana, pomoću stilske analize spomenika odredio vrijeme njegova nastanka. Prema Karamanu »plastični nabori biskupove haljine, što padaju u mirnim i jednostavnim linijama, odgovaraju stilu plastike oko 1400.«[105]
Inventarni broj: 6789

ILOK

Gotički kapiteli iz Iloka

Muzej je 1912. god. dobio iz bivše gotičke crkve u Iloku šesnaest komada ukrašenih gotičkih kapitela i konzola, koji su nakon Bolleove restauracije izbačeni iz crkve. Ovaj posebno zanimljiv materijal obradio je i publicirao u nas prvi put J. Brunšmid u već toliko put spomenutom djelu. Brunšmid je, pod sugestijom godine 1468. koja je zapisana na jednom stupu u iločkoj crkvi, odredio vrijeme postanka ove arhitektonske plastike u drugu polovicu XV st, a samu gradnju crkve povezao s Nikolom Iločkim koji je umro 1477. godine.

Međutim zahvaljujući neumornom radu, a posebno interesu za tragove Parlerove radionice na tlu Hrvatske, Anđela Horvat je došla do novih rezultata[106]. Vrijeme nastanka ovih konzola odredila je razmeđem XIV i XV stoljeća. Potvrdu svoga mišljena nalazi Anđela Horvat, između ostalog, i u ekonomsko-društvenim prilikama Hrvatske u to vrijeme (sređivanje prilika u Hrvatskoj poslije ustanka Palažine i braće Horvata), a ličnost Gorjanskog i njegovu ekonomsku moć s pravom zamjenjuje s Nikolom Iločkim. Prema rezultatima istraživanja Anđele Horvat, »Ilok bi sada bio najistureniji tačka u jugoistočnom dijelu Evrope dokle se

104. Isto, str. 178.
105. Umjetnost srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji, Historijski zbornik III, 1950, str. 146.
106. Peristil, 6—7, Zagreb, 1963—4, str. 36—39.

proširilo djelovanje čuvene praške radionice«[107]. Upravo ova najnovija činjenica određuje i historijsko-umjetničku vrijednost ovih kapitela, koji se po vrsti dekoracije mogu podijeliti u tri grupe: a. kapiteli dekorirani lišćem, 12 kom.; b. kapiteli dekorirani figurama, 3 kom.; c. kapiteli dekorirani gotičkim trolistima, 1 komad.

61. KAPITEL POLUSTUPA, RAZMEĐE XIV i XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 42, šir. 36, dubina 40 cm.

107. Isto, str. 38.

Konzola, dole ima profiliranu ploču sastavljenu od jednog članka. Dekoracija je od hrastovog lišća između kojih se nalaze plodovi žira. Listovi su postavljeni u dva horizontalna niza.
Inventarni broj: 6780.

62. KAPITEL POLUSTUPA, GOTIKA, RAZMEĐE XIV i XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 37, šir. 50, dub. 42 cm, dubina ukrašenog dijela 22 cm

Gotički kapitel polustupa ima na gornjem dijelu polovicu tanje osmerokutne ploče i nešto dublju okruglu ploču. Na donjem dijelu nalazi se deblja profilirana polukružna ploča. Glatka i zaobljena ploha kapitela ukrašena je vegetabilnim i reljefno isklesanim ornamentom akantusova lišća. Taj ornamenat stvaraju grančice s po tri akantusova lista.

Jedna takva grančica s duboko podrezanim velikim i narezanim listovima spušta se s gornje ploče kapitela, dok se isto takva grančica s tri lista izvija iz donje ploče kapitela prema gore, te se srednji list gornje grančice susreće u sredini kapitela s donjom grančicom. Kako se zbog toga srednji list donje grančice nije mogao vidjeti, jer je bio prekriven

listom gornje grančice, to ga klesar nije bio ni izveo. Na stranama kapitela bilo je gore i dolje mjesta samo za dva lista. Kapitel polustupa prelazio je u surovo istesani kvadratični kamen, koji je zahvaćao u zid crkve.
Inventarni broj: 6778

63. KAPITEL POLUSTUPA, GOTIKA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 36, šir. 44; totalna dubina 42; dubina ukrašenog dijela 22 cm.

Ovaj kapitel je veoma nalik na ranije opisani. Glatka i polukružno zaobljena ploha kapitela ukrašena je vegetabilnim ukrasom koga tvore tri velika i narezana akantusova lista. Tri velika akantusova lista spuštaju se od gornje ploče prema dolje, dok se tri identično oblikovana donja lista uspravno izvijaju prema gornjem dijelu kapitela. Razlika od ranije opisanog kapitela očituje se u tome, što gornje lišće nije podrezano, dok su donje grančice potpuno, pa se njihov jedan list prislanja na brid kvadratičnog nastavka kapitela. Međutim, i kod ovog kapitela nedostaje donjim grančicama ukrašen srednji list. Kapitel je jako oštećen i otučen na svom gornjem dijelu.
Inventarni broj: 6782

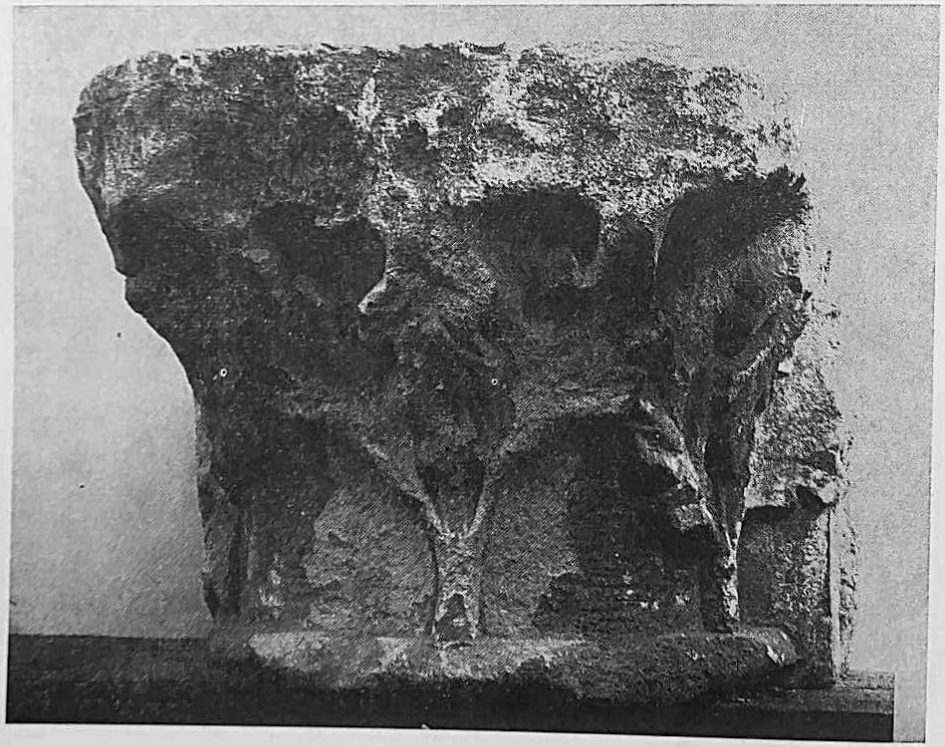

64. KAPITEL POLUSTUPA, GOTIKA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 37, šir. 38; totalna dubina 42; dubina ukrašenog dijela 22 cm

Ovaj kapitel ima u gornjem dijelu polovicu tanje osmerokutne ploče i nešto dublju okruglu ploču, dok na svom donjem dijelu ima deblju i profiliranu ploču. Kapitel je bogato ukrašen vegetabilnim ukrasom. Iz donje ploče izbijaju u pravilnim razmacima po pet debelih stabljika, koje nose po tri (na krajevima po četiri) veća narezana lista, koji sežu sve

do polovice visine kapitela. Iznad njih izbija niz sastavljen od jednakog broja listova, koji se svojim vršcima dotiču okrugle ploče abakusa. Duboko podrezano lišće dijelom je otučeno.
Inventarni broj: 6776

65. KAPITEL POLUSTUPA, GOTIKA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 27, šir. 53; totalna dubina 51 cm

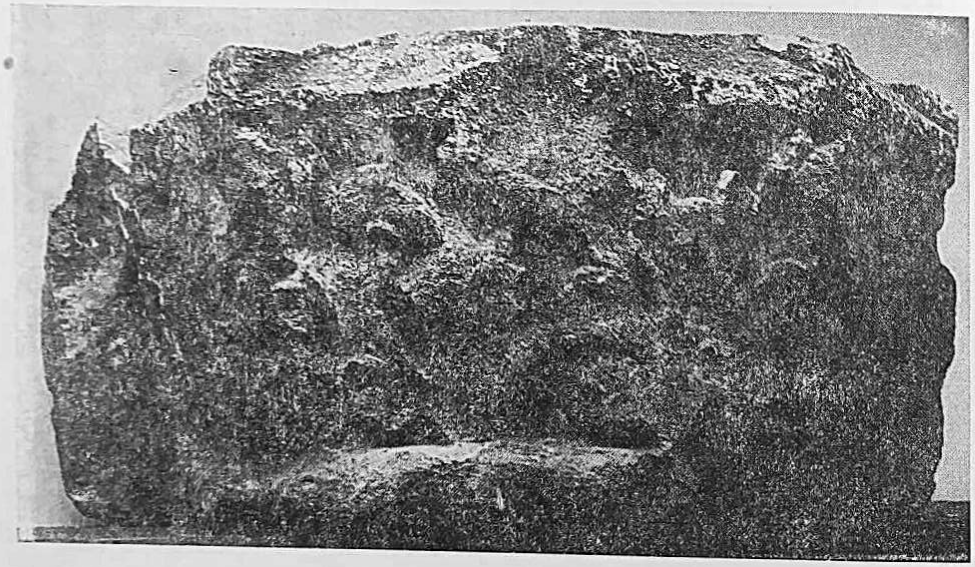

Stariji gotički građevni ulomak, koji je u XV stoljeću bio pregrađen u kapitel polustupa. Vjerojatno rana gotika, XIII stoljeće? Prerađeni dio kapitela polustupa i njegov ukras je gotika druge polovice XV stoljeća.

Ranogotički kameni građevni ulomak u obliku izdužena kamena ukrašen laganom profilacijom, koji je po svoj prilici bio upotrijebljen prilikom jedne ranogotičke gradnje. J. Brunšmid smatra da se ovaj ulomak nalazio vjerojatno na nekom triumfalnom luku, te misli da iz toga doba potječe i rupa za spajanje, koja se nalazi na njegovom desnom dijelu.[107a]

U drugoj polovici XV stoljeća prerađen je ovaj fragment u kapitel. Ornamentirani dio nastavlja se koso na kvadratično isklesani kamen s

107a. VHAD XII, str. 145.

kojim je spojen. Na ploči abakusa vide se četiri uska nastavka gdje su pristajala rebra svodova. Između tih nastavaka kamen je u partijama koso otklesan. Donja profilirana i zaobljena ploča ima u blizini zida sa svake strane po jedan maleni odijeljeni nastavak. Bogata dekoracija sastoji se od četiri velika razgranata i fino isklesana akantusova lista.
Inventarni broj: 6777

66. VELIKI KAPITEL POLUSTUPA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 34, šir. 64; totalna dubljina 89; dubina ukrašenog dijela 28 cm.

Ukrašeni dio naslanja se koso na kvadratično isklesani kamen, te ima gore i dole potpuno identično izvedene ploče kao i ranije opisani kapitel.

Vegetabilni ornamentalni ukras raspoređen je u dva paralelna reda, a sastoji se od četiri grupe od po dva izrezuckana akantusova lista srednje veličine i jednog zaperka između njih, koji se savija pod pločom abakusa.

Na donjem dijelu kamena (bazi) uklesan je veliki klesarski znak u obliku križa sv. Andrije (dužina prečki križa iznosi 12,5 cm). Na istoj bazi je osim toga urezan i polumjer kao i crta, koja je označavala dokle treba da seže donja ploča kapitela.
Inventarni broj: 6767

67. ULOMAK KAPITELA POLUSTUPA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 28, šir. 43; najveća dubina sačuvanog komada 19 cm

Gornja i donja ploča kapitela obrađena je kao kod ranije opisanog. Kvadratično isklesani kamen kao i jedan dio kapitela nedostaju.

Preko sredine širine kapitela vije se vodoravno položena široka i ispupčena stabljika velikog lista iz koje prema gore i dolje izbijaju mesnati listovi ukrašeni na krajevima s po dva ili tri šiljka. Na gornjem dijelu kamena nalazi se četverouglata rupa i žlijeb za sponu. Na bazi kapitela urezan je polumjer.
Invenetarni broj: 6779

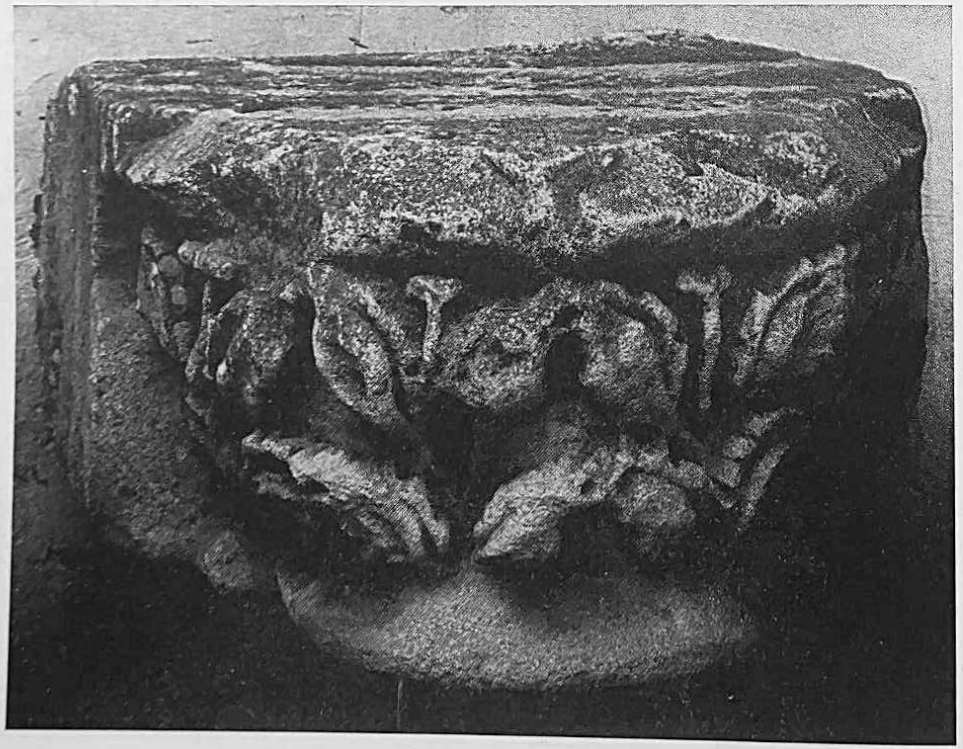

68. ULOMAK KAPITELA POLUSTUPA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 27; širina sačuvanog komada 34; dubina sačuvanog komada 13 cm

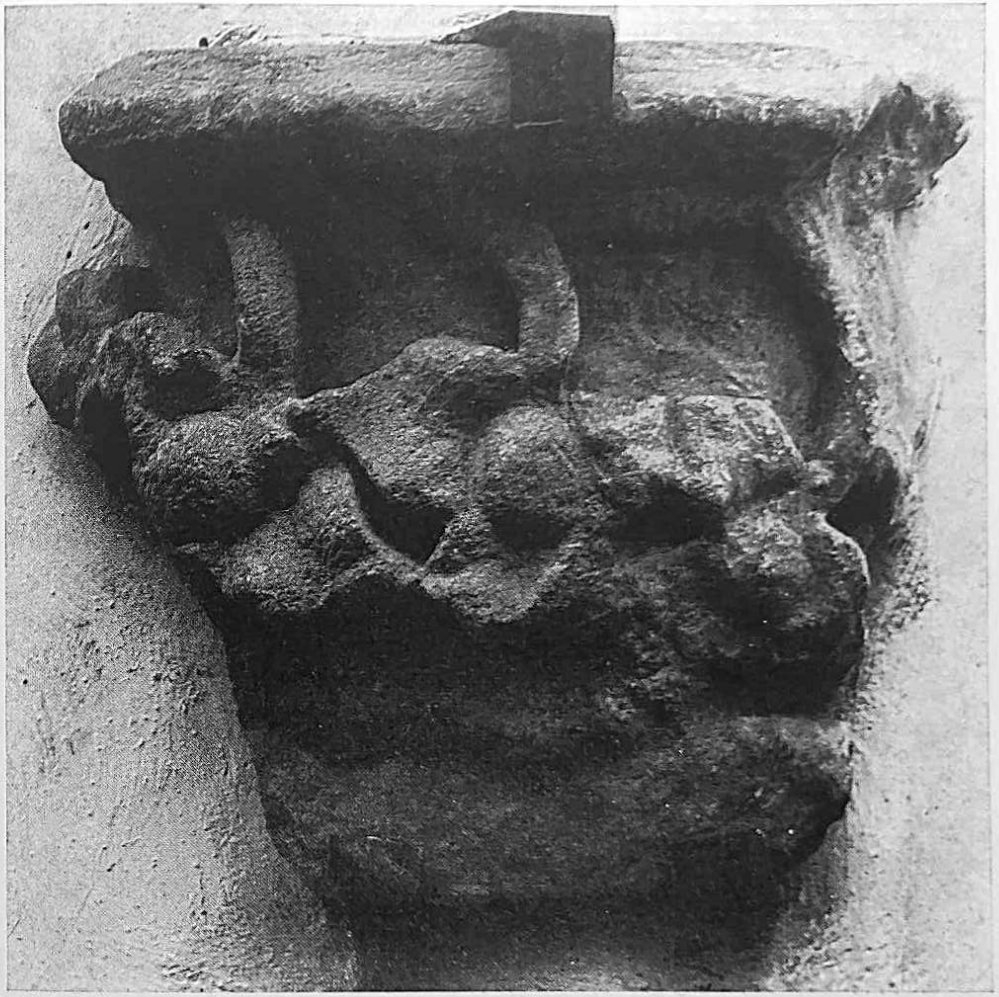

S obzirom da je gornji dio kapitela oštećen ne može se odrediti oblik ploče abakusa. Uz donju ploču privila se odeblja stabljika loze iz koje izbijaju prema gore odeblje stapke koje nose na tri dijela podijeljene velike listove. Ovi listovi imaju po sredini naglašenu izbočinu. Na ovom dosta oštećenom kapitelu ostali su sačuvani samo ostaci od četiri lista, dok ih je po svoj prilici moglo biti najviše pet. Na bazi kamena uparan je polumjer.
Inventarni broj: 6781

69. KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjesuljavi vapnenac
Vis. 42; šir. 42; totalna dubina 59; dubina ukrašenog dijela 29 cm

Ornamentirni dio konzole sastoji se od jednog većeg i jednog manjeg dijela koji se nastavlja s lijeve strane. Na konzoli je u gornjem dijelu debela i na rubovima koso istesana ploča s više uglova, dok se ispod nje nalazi tanja ploča. Dekoracija konzole raspoređena je u dva

paralelna reda u kojima su poredani veliki peterokraki listovi sastavljeni od mnogolisnatih palmetta, čije se stabljike sastaju na naglašenoj izbočini nalik na malu jabuku. U gornjem su redu izvedena dva lista, dok je na desnom dijelu konzole prikazan kraj lista veliki grozd. Na donjem su redu prikazana na lijevom nastavku konzole tri grozda. Na glavnom dijelu konzole izvedena su dva nešto manja peterokraka lista od kojih je desni prikazan s naličja, tako da ima u sredini udubljenje, umjesto izbočenja.
Inventarni broj: 6783

70. KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 44, šir. 39; totalna dubina 66; dubina ukrašenog dijela 33 cm

Ova konzola izvedena je na veoma sličan način kao i ranije opisana, samo s tom razlikom, da je kod ove pokrajnji ukrašeni nastavak smješten s lijeve zadnje strane. Gornji dio konzole sačinjava samo jedna debela poligonalna i na rubovima koso istesana pokrovna ploča. Dekora-

cija ove konzole sastoji se od u troredima raspoređenih velikih peterokrakih rebrastih listova sa stabljikama, te s jako naglašenom izbočinom u sredini. U najgornjem redu ima na glavnom dijelu četiri, a na bočnom dijelu po jedan list, dok ih u srednjem nizu ima na glavnom dijelu tri, a na bočnom po jedan. Na najdonjem nizu prikazana su još djelomično tri, odnosno jedan list.
Inventarni broj: 6785

71. KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 44, šir. 40; totalna dubina 70; dubina ukrašenog dijela 29 cm

Ukrašeni dio konzole nesimetrički se nastavlja, te ima s prednje strane jedan veći ovalni dio, uz koji se lijevo s druge strane prislanja drugi manji dio. S gornje i donje strane konzole smještene su debele uglate ploče, koje se u prednjem dijelu završavaju u presjeku trouglato.

Dekoracija ove konzole sastoji se od dva niza širokih i u sredini nešto savijenih, a prema vrhovima zašiljenih listova, koji po sredini imaju naglašena rebra. Na glavnom dijelu konzole nalazi se u svakom redu po pet i pol listova, a na bočnom dijelu dva i pol lista. Ovi listovi izvedeni su tako da obe polovice sačinjavaju jedan potpuni list. Listovi se svojim vršcima prislanjaju horizontalno na konzolu s položenim rebrima.
Inventarni broj: 6784

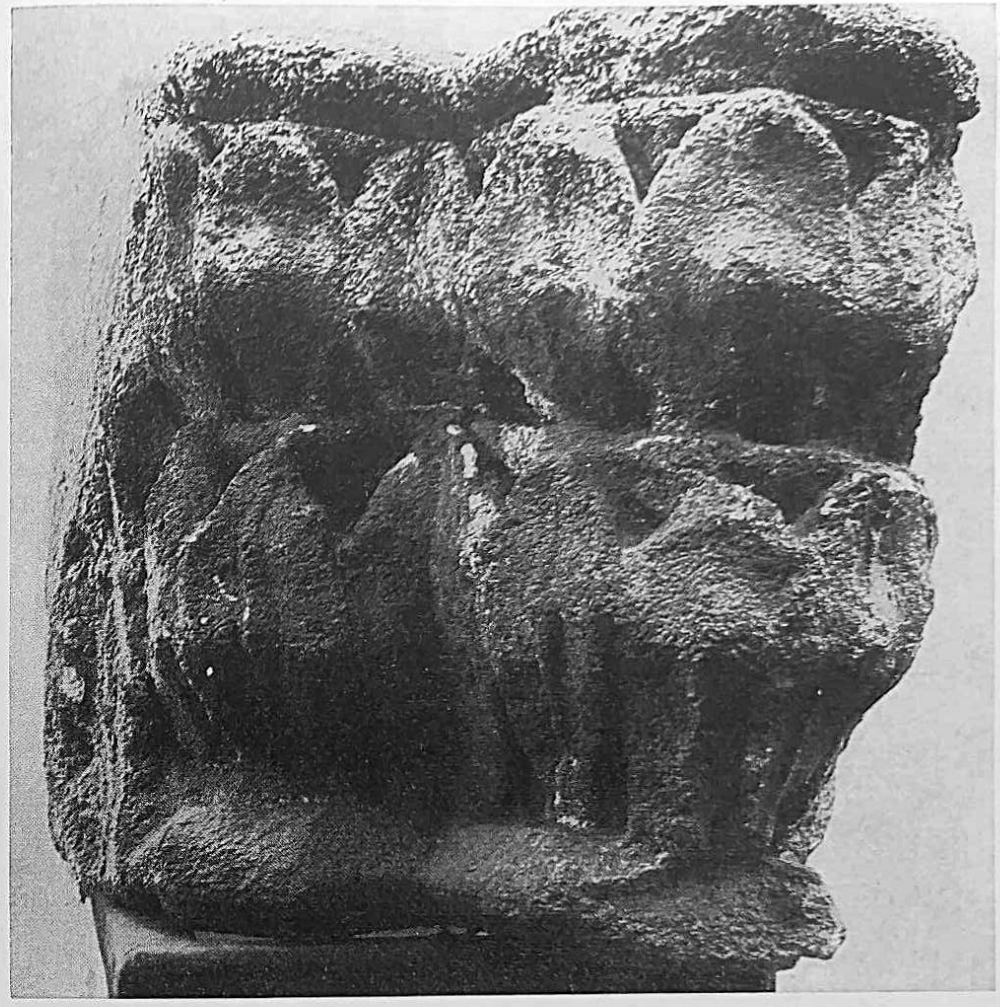

72. KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 45, šir. 38; totalna dubina sačuvanog komada 42; dubina ukrašenog komada 32 cm

Ova je konzola izvedena na način kao i ona pod rednim brojem 61 s tom razlikom da ova na svom donjem dijelu ima profiliranu ploču sastavljenu od više članaka. Dekoracija se sastoji od peterokrakog lišća

raspoređenog u dva horizontalna niza. Na glavnom je dijelu konzole, u gornjem nizu, prikazan po jedan list s prave strane između dva lista

prikazana s naličja. U donjem nizu prikazana su sva tri lista s prave strane. Vjerojatno je ovakav raspored listova zadržan i na bočnom nastavku, gdje je u svakom redu bio samo po jedan list, od kojih je veoma malo sačuvano.
Inventarni broj: 6780

73. KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 43, šir. 42, dub. 41 cm

Konzola kojoj nedostaje zadnji kvadratični nastavak izvedena je nesimetrično, tako da se s prednje strane nalazi njen veći a sa zadnje, njen manji dio. Na gornjem i donjem dijelu konzole smještena je debela i od više listova sastavljena profilirana ploča. Glavni dio konzole ukrašen je dekorativnim i kvalitetnim ukrasom, koji imitira visoke i uske gotičke prozore ukrašene u gornjim dijelovima motivom trolista unutar šiljatih gotičkih lukova. Taj ukras gotičkih prozora ukomponiran je u glavnom dijelu konzole unutar pet rebrastih dubina, a na bočnom dijelu unutar tri.

Inventarni broj: 6764

74. FIGURALNA KONZOLA RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 51; širina i dubina 38 cm

Kod ove se konzole od kvadratično isklesanog nastavka nije ništa sačuvalo. U visokom reljefu izvedena je veća i neodjevena sjedeća i nešto naprijed nagnuta ženska figura. Njena kosa ispletena je u dugačku debelu pletenicu, a glava ukrašena krunom. Žena nosi na lijevom ramenu debelu i na rubovima grubo istesanu pokrovnu ploču, koju pridržava lijevom rukom. Ispod te gornje ploče vidljive su još dvije tanje ploče. Lice žene oblikovano je vrlo plastično s izbuljenim očima i okruglim obrazima. Njene uske usne su poluotvorene i rastegnute u jedva primjetan smiješak. Plastična obrada lica kao i oblikovanje crta lica izvedeni su plastično i realistično s jako naglašenim oblinama i udubljenjima.

Desna strana konzole ukrašena je vegetabilnim ukrasom, koga tvore u tri paralelna reda poredani široki i prema vrhu zašiljeni listovi, između kojih se nalazi jedan pupoljak. Isti vegetabilni ukras sastavljen je od iste vrste listova koji prekrivaju grudi žene, njeno krilo i desno rame, dok jedan list prekriva stolicu ili klupu na kojoj sjedi ovaj ženski lik.

Inventarni broj: 6763

75. FIGURALNA KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 30, šir. 42, dub. 37 cm

Kamen ove konzole bio je istesan kao okrugli bubanj jednoga stupa, te ima na gornjem dijelu uparane pomoćne linije, kojih se klesar morao pridržavati tj. dva promjera, koji se okomito sijeku.

U trouglatoj izdubljenoj niši s prednje strane smješteno je, ispod debele ploče, naprijed nagnuto krilato poprsje arkanđela Gabrijela s dijademom na glavi. U sredini dijadema nalazi se križ jednakih prečki. Arkanđel drži u rukama vrpcu na kojoj je gotičkom minuskulom uklesano ime »MARIA«. Vjerojatno se na ovoj konzoli nalazio kip Madone.
Inventarni broj: 6761

76. FIGURALNO UKRAŠENA KONZOLA, RAZMEĐE XIV I XV ST.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 29, šir. 48; totalna dubina 48; dubina ukrašenog dijela 26 cm

Konzolu pokriva debela ploča zaobljena s prednje strane. Ploču nosi glava neke životinjske nemani s ljudskim okom. Ovoj životinji je teško dati neko određeno ime. Osim neobičnog oka s naglašenom bjelooči-

com, glavu životinje karakteriziraju i čeoni nabori s naglašenim valovitim linijama koje se spuštaju do nosa životinje.[107b]
Inventarni broj: 6768

TOPUSKO

77. NADGROBNI SPOMENIK FRIDRIHA MYNDORFFERA, IZABRANOG OPATA TOPUSKOG, TOPUSKO 1467. GOD.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 31, šir. 60, debljina 21 cm

Iznad natpisa kamen je tako otklesan da dopušta mogućnost da se iznad njega nalazio drugi dio nadgrobne ploče (lik opata ili njegov grb). U tom slučaju širina spomenika odgovarala bi približno nadgrobnom spomeniku Ane Krbavske iz samostanske crkve u Glogovnici.

Natpis je pisan reljefnim slovima gotičkog karaktera, a objavili su ga I. Kukuljević i J. Brunšmid.[107c]

107b. Usp. A. Horvat, O utjecaju Parlerovog praška kruga na arhitektonsku plastiku iz Iloka, Peristil, 6—7, str. 37.
107c. Nadpisi . . . str. 274; VHAD XII, str. 180.

1467 OBIIT D(OMI)N(V)S FRI
DERICVS MYNDORF
FER HVIVS MONAS
TERII ELECTVS. HIC
SVBTVS SEPVLTVS

u hrvatskom jeziku:

1467. UMRO JE GOSPODIN FRIDRIH MINDORFER, IZABRANIK OVOG SAMOSTANA. OVDJE DOLJE JE SAHRANJEN.

Ovaj nadgrobni spomenik nije jedini kameni spomenik iz opatije cistercita u Topuskom. Vjerojatno iz Topuskog potječu i kameni spomenici od red. br. 78 — 86.

Topusko nas ne zanima kao mjesto gdje se prema stanovištu većine autora javila prvi put gotika kao novi pravac u arhitekturi, koju su u Hrvatsku donijeli cisterciti, niti nas momentano privlači pitanje da li su cisterciti 1206. god. preuzeli za svoje potrebe već postojeću romaničku crkvu b.d. Marije koja se u Topuskom spominje već 1196, pa prema tome gotika u nas ne nastaje pojavom cistercita u Topuskom, već dosta kasnije. Cisterciti i Topusko, iz kojeg se u našem Muzeju nalazi ovih nekoliko predmeta u kamenu, za nas su interesantni u prvom redu kao dokumenti o postojanju graditeljske djelatnosti spomenutog reda u Hrvatskoj, koji su ovdje kao i drugdje izvan Francuske, gdje im se nalazila matica, širili novu gotičku arhitekturu i bili nosioci modernih oblika u privrednim djelatnostima. Oni u Topuskom na dobivenim donacijama i poslije kupljenim posjedima organiziraju privredu koja je za svoj razvoj u Senju, izvoznoj luci Hrvatske, gradila magazine, a u Topuskom je u njihovo vrijeme više puta zasijedao i hrvatski Sabor.

Međutim, nadgrobni spomenik opata Mindorfera je također dokumenat o vremenu kada je Topusko izgubilo svoje ekonomsko i političko značenje odlaskom cistercita. Prema povijesnim podacima oni napuštaju Topusko neposredno poslije turskog osvajanja Bosne 1463, a od tog vremena opatijom u Topuskom upravljaju razni crkveni dostojanstvenici. Ovo upravljanje uglavnom je pitanje časti a ne i određenih prihoda, a još manje organizacije privrede na posjedima koji su pripadali opatiji. Kako je izabrani opat F. Mindorfer umro 1467. god., pretpostavlja se da je upravo on bio prvi izabrani opat opatije Topusko od kad su cisterciti napustili opatiju. Vrijedno je radi boljeg razumijevanja teksta istaći da se za opata F. Mindorfera kaže da je bio izabran, ali se iz teksta ne vidi za što. Vjerojatno je iza riječi »electvs«, trebalo da stoji »abbas« — opat.

Inventarni broj: 6795

78. FRAGMENT LUKA GOTIČKOG PROZORA, TOPUSKO?

Pješčenjak
Vis. 36, šir. 53, deblj. 27 cm

Ulomak gornjeg dijela luka potječe vjerojatno s jednog prozora. Fragment luka obrađen je s obadvije strane na isti način. Gornji vanj-

ski dio ukrašen je kordonskim ukrasom, a polje luka stiliziranim hrastovim listovima od kojih su u potpunosti sačuvana dva lista i polovica trećeg. Iznad sredine gornjeg dijela luka nastavlja se grublje istesani kameni nastavak, a tačno u sredini ispod luka, ostatak obrađena kamena, vjerojatno dio središnjeg stupića prozora.
Inventarni broj: 6790

79. ULOMAK GOTIČKOG REBRA, TOPUSKO?

Pješčenjak
Vis. 27, šir. 18 cm

Cilindrično isklesani ulomak gotičkog rebra s nastavkom grublje isklesanog kamena na stražnjoj strani.

Inventarni broj: 6770

80. ULOMAK GOTIČKOG REBRA, TOPUSKO?

Pješčenjak
Vis. 30, šir. 17 cm

Nesimetrično oblikovani ulomak gotičkog rebra s izvučenim i trokutasto oblikovanim prednjim dijelom od konkavno udubljenih stranica koje se nastavljaju na širi, stražniji dio rebra.
Inventarni broj: 6772

81. ULOMAK GOTIČKOG REBRA, TOPUSKO?

Pješčenjak
Vis. 26, šir. 9 cm

Fragment kamenog gotičkog rebra s izduženim prednjim dijelom u obliku jako šiljatog trokuta odsječenog prednjeg kuta i konkavno oblikovanih strana.
Inventarni broj: 6772 a

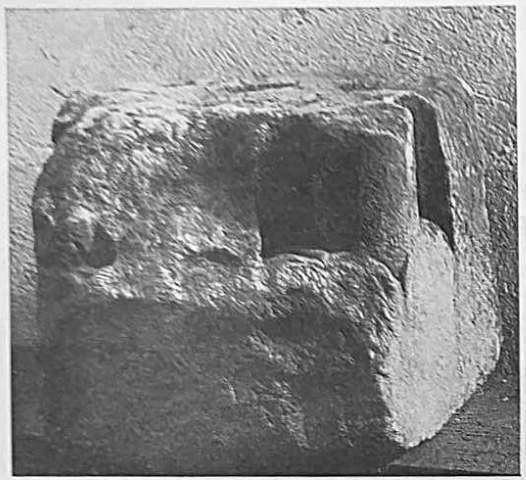

82. GRAĐEVNI GOTIČKI ULOMAK, TOPUSKO?

Pješčenjak
Vis. 30, šir. 40 cm

Građevni kameni gotički ulomak, jako oštećen. Na desnom vanjskom uglu sačuvan dio oblog stupića.
Inventarni broj: 6794

83. KAMENI GOTIČKI ULOMAK, TOPUSKO?

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 34, šir. 44 cm

Kameni gotički građevni ulomak vjerojatno predstavlja gornji ukrasni dio gotičke kamene kustodije. Ulomak je ukrašen s obje strane. Prednja strana je isklesana u obliku trokuta. Stvaraju ga tri naglašeno obla i debela profilirana članka, koji tvore s obje strane otvorenu trokutastu nišu. S lijeve vanjske strane nalazio se profilirani ukras, koji je jako oštećen, dok na desnoj strani taj ukras u potpunosti nedostaje.

Inventarni broj: 6788

84. GOTIČKI GRAĐEVNI ULOMAK, TOPUSKO?

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 26, šir. 26 cm

Gotički građevni kameni ulomak jako je oštećen i otučen. Ukrašen je na lijevoj vanjskoj strani oblim stubićem.

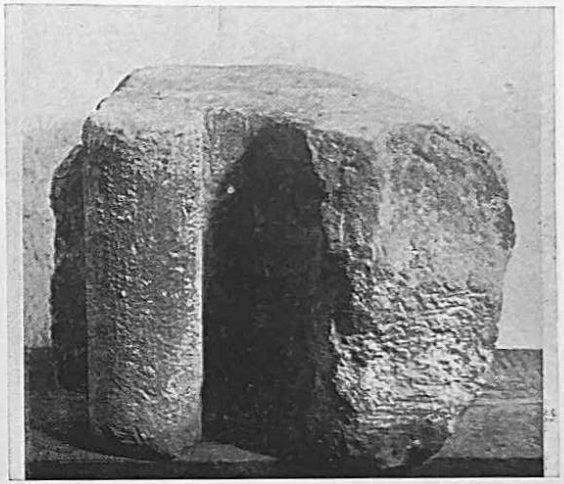

Inventarni broj: 6793

85. GOTIČKI GRAĐEVNI KAMENI ULOMAK, TOPUSKO?

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 29, šir 45 cm

Građevni gotički kameni ulomak, vjerojatno dio gotičkog pilastra, znatno je oštećen. Na desnom dijelu ostatak polukružnog pilastra.

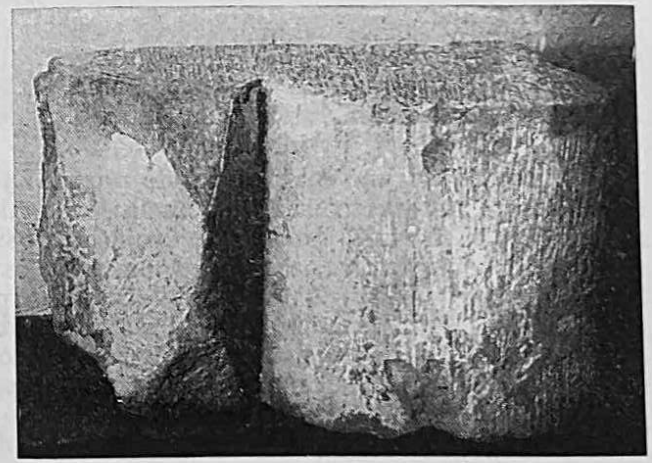

Inventarni broj: 6792

86. ROMANIČKI GRAĐEVNI ULOMAK, TOPUSKO?

Vapnenac
Vis. 30, dulj. 30 cm

Romanički građevni kameni ulomak od ružičastog mramora plosnatog oblika, koji je na prednjoj strani ukrašen brižljivo isklesanim romaničkim polustupićem sa kapitelom.

Inventarni broj: 6773

STARO ČIČE

87. KAMENA PLOČA S POSVETNOM BILJEŠKOM O MISNOJ ZAKLADI ŽUPNIKA I BRAĆE STJEPANA I ANDRIJE I KATULIĆA DATOJ CRKVI SV. JURJA U STAROM ČIČU, 1689. GOD.

Vapnenac
Vis. 84,5, šir. 79,5, deblj. 12,5 cm

U popisu župa Ivana, arhiđakona goričkog, spominje se i župa Staro Čiče kao »ecclesia beati Georgii de Chichan«. Župa je tokom XVI st. bila često puta izvrgnuta turskim provalama. Prema popisu iz 1630. god. župi su pripadala sela: Staro Čiče, Kuće, Rakitovec, Mraclin, Lazi, Bušević, Vukovina, Okuje i Podotačje.[108]

O utemeljiteljima misne zaklade poznato je da su obojica rođena u župi Staro Čiče, a vjerojatno u selu Buševec gdje je živjelo nekoliko Katulića. Stjepan Katulić umro je, vjerojatno, 1689. god. kao župnik u Martijancu, a prema zapisu na našem spomeniku ostavio je za misnu zakladu župe u kojoj je rođen 200 forinti. Istu sumu pridodao je i njegov brat Andrija, župnik u Križovljanu.[108a] Prema želji braće morao je župnik u Starom Čiču za dobivena sredstva zaklade čitati svakog mjeseca za utemeljitelje dvije mise, zatim dvije mise na kvatre, te rekvijem na godišnjicu smrti i to za Stjepana u srpnju, a za njegova oca Mateja u travnju. U dva posljednja slučaja morala su zvoniti zvona i to uoči godišnjice.

108. Usp. E. Laszowski, Povijest plemenite općine Turopolje II, str. 304.
108a. Isto, str 309.

Zaklada koju su osnovala braća Katulići nije iznimna niti posebno karakteristična pojava u Hrvatskoj. Međutim, treba ipak istaći da se radi o crkvenoj zakladi s malim kapitalom, kao i to da se ovaj kapital davao u posudbu uz određene kamate iz kojih se stalno povećavala glavnica. Sredstva ove i njoj sličnih zaklada bila su u stalnom opticaju, a njihov posuđivač bili su plemići, trgovci i obrtnici a u XIX st. sitna buržoazija. Do danas je ostala neistražena uloga kapitala domaćih zaklada, tj. onih zaklada čija su sredstva ostajala u Hrvatskoj, u razvitku

privrede u nas. Poznato je da su se sredstva velikih hrvatskih zaklada i fondova nalazila u Beču ili Pešti iz kojih su, ekonomski ionako jači, trgovci i obrtnici posuđivanjem lako dolazili do financijskog kapitala, tim više jer naše i druge zaklade nisu bile, na burzi financijskog kapitala Beča i Pešte, jedini izvori.

U Hrvatskoj se na burzi financijskog kapitala stalno osjećao njegov nedostatak, te su i ovako mala financijska sredstva kao što je naša misna zaklada bila vrlo interesantna za našu privredu. Prema tome, ovaj spomenik treba promatrati i kao prilog razvitku društveno-ekonomskih odnosa u Hrvatskoj u okviru austrijske Monarhije.

Spomenik je na gornjem rubu znatno oštećen što djelomično otežava čitanje početka natpisa. Karakteristično je za ovaj spomenik da veći dio kamena zauzima u reljefu izrađeni grb porodice Katulića. U štitu grba nalazi se heraldički na desno trčeći lav s rašljastim repom, odsječenom glavom Turčina u lijevoj šapi i turskom sabljom u desnoj. Na štit se naslanja okrunjena kaciga. Ispod krune kacige spušta se barokizirani plašt koji zaokriljuje čitav štit. Iz krune kacige izrasta kao ukras grba lav koji je potpuno identičan onome na štitu.

U gornjem desnom i lijevom uglu nalazi se po jedna četverouglasta ploča sa slijedećim natpisom:

ALTARIA DVCEN(ORVM) [CO]RONATORVM
QVAM F(ECERVNT) R(EVERENDI) D(OMINI) STEP(HANVS) ET
AND(REAS) KATVL
ICH P(AROCHI) IN E(ECCLESIA) S(ANCTI) G(EORGII) I(N)
V(ETERE) CHICE IN SVI SVOR(VM) Q(VE) PARE(NTVM)
MEMOR(IAM) AETERN(AM) IN MEN(SE) (BIS) SACR(A)
CELEBRANTVR
AN[NIVE]RSARIA: XVI JVN(II) PRO SACERD(OTI)B(VS) (ET)
PARE(NTIBVS)
XXIII (AP(RILIS) VESP(ERE) (ET) MANE VTRIVSQ(VE)
ANIVERS(ARII)
COMPVLSARE IN EV(ANGELI)VM SERVAND(VM) 1689.

U hrvatskom jeziku:

ZAKLADA OD 200 KRUNA KOJU UČINIŠE VEOMA ČASNA GOSPODA STJEPAN I ANDRIJA KATULIĆ, ŽUPNICI U CRKVI SV. JURJA U STAROM ČIČU NA USPOMENU VJEČNU SVOJU I SVOJIH RODITELJA: NA OLTARU NEKA SE SLUŽE DVIJE SV. MISE GODIŠNJE. 16. LIPNJA ZA SVEĆENIKE A 23 TRAVNJA ZA RODITELJE A NAVEČER I UJUTRO I DRUGE GODIŠNJICE NEKA SE ZVONI ZA VRIJEME EVANĐELJA.

Spomenik je, prema podacima J. Brunšmida,[109] dospio u Muzej 1895. god. darom Nikole Hribara iz Velike Gorice.
Inventarni broj: 6835

109. VHAD XII, str. 170.

88. ULOMAK NADGROBNE PLOČE NEPOZNATOG MUŠKARCA, SISAK, 1698. GOD.

Pješčenjak
Vis. 66, šir. 76, deblj. 22 cm

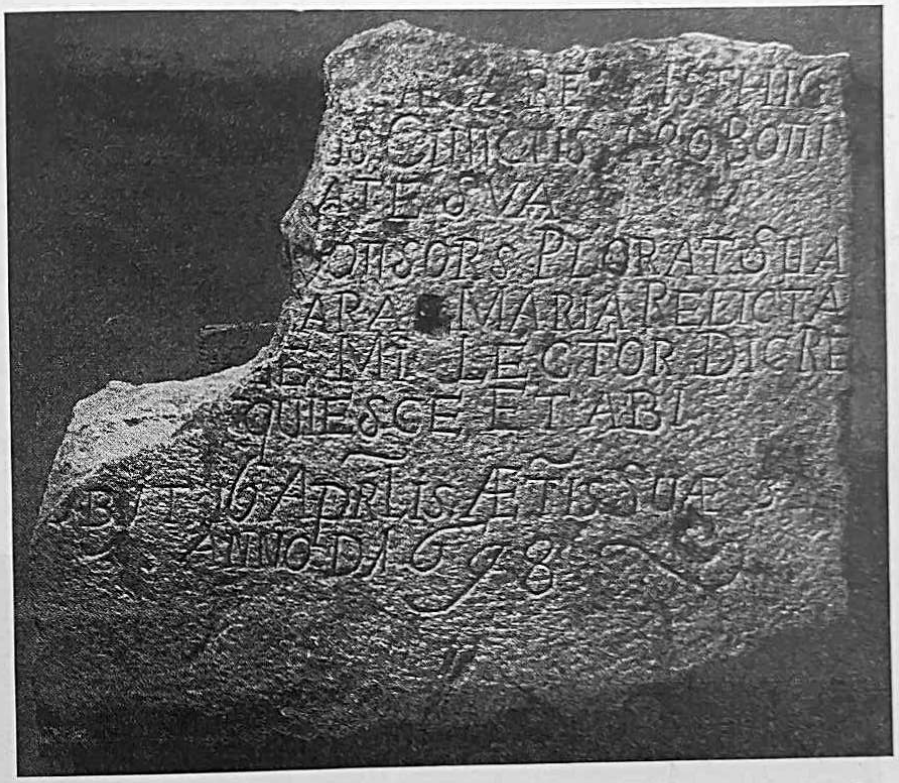

Spomenik je 1912. godine izvađen iz pročelnog zida u župnoj crkvi u Sisku. Vjerojatno je tom prilikom nastalo i njegovo oštećenje pogotovo u gornjem lijevom uglu gdje se je nalazilo ime pokojnika. Prema sačuvanom dijelu teksta može se zaključiti da se radi o muškarcu koji je umro 16. travnja 1698. god., a oplakivala ga je njegova supruga Marija. Ovo napominjemo zato jer nećemo prevoditi test koji nam se nije sačuvao u cjelini.

C] AESARE . .? ISTHIC
. . .]US CUNCTIS PRO BONI
. . .]A TE SVA
. . .]ONSORS PLORAT SUA

...]ARA MARIA RELICTA
...]E MI LECTOR DIC RE
...]QUIESCE ET ABI
...]16 APRILIS AET(AT)IS SUAE
ANNO D(OMINI) 1698.

U hrvatskom jeziku:
U VRIJEME KRALJA (LUDOVIKA I) OVDJE JE POKOPAN ... (OPLAKIVAN) OD SVIH ZBOG SVOJE DOBROTE. ZA NJIM TUGUJE UDOVICA MARIJA ... TI KOJI OVO ČITAŠ RECI: »POČIVAJ U MIRU!« PA ONDA OTIĐI.
UMRO JE 16. TRAVNJA U 35. GODINI SVOG ŽIVOTA, GODINE GOSPODNJE 1698.

Ovaj spomenik je darovao Muzeju Milan Šipuš 1912. godine.[110]
Inventarni broj: 6834

89. NATPIS NA KAMENU S VELIKOG ŽITNOG MAGAZINA, SISAK 1803. GOD.

Bituminozni vapnenac
Vis. 54, dulj. 1,5, deblj. 18 cm

Ploča je uokvirena profiliranim rubom s rozetama u uglovima koje imaju jednak broj listova. U gornjoj sredini ploče nalazi se klesani lik krilatog glasnika s trbljom, a ispod njega tekst:

110. Usp. Isto, str. 187.

QUUM
DIRA FAMES UNDIQUE PREMEBAT
MARCUS POSTICH PAULUSQUE NEPOS
MOLEM HANC DIVAE CERERI SACRAM
MENSIBUS VIX OCTO
STUPENTEIBUS LYMPHIS
RUDERIBUS IMPOSUERE LATINIS
ANNO CHRISTI MDCCCIII

U hrvatskom jeziku:
U VRIJEME KADA JE STRAŠNA GLAD POSVUDA HARALA, MARKO POSTIĆ I NEĆAK MU PAVAO GODINE KRISTOVE 1803. PODIGOŠE NA RIMSKIM RUŠEVINAMA U NEPUNIH OSAM MJESECI OVU GRAĐEVINU POSVEĆENU BOŽICI CERERI UZ SILNO ĆUĐENJE RIJEČNIH NIMFA.
Inventarni broj: 6837

90. NATPIS S VELIKOG ŽITNOG MAGAZINA U SISKU, 1803. G.

Bituminozni vapnenac
Vis. 58, dulj. 1,18, deblj. 16 cm

Okvir ove ploče profiliran je kao na prethodnoj. Razlike su u figuralnoj dekoraciji. Na ovoj ploči dekoracija, koja prikazuje riječnu lađu natovarenu žitom, smještena je ispod teksta.

ANNO CHRISTI MDCCCIII
MOLEM QUAM LYMPHAE COLAPIS VIX
MENSIBUS OCTO SUREXISSE STUPENTE FAMIS
ATRE TEMPORE POSTICH MARCUS CUM
PAULO POSUERUNT RUDERE IN ISTO

U hrvatskom jeziku:
GODINE KRISTOVE 1803. U VRIJEME CRNE GLADI MARKO POSTIĆ ZAJEDNO S PAVLOM PODIGOŠE NA OVOJ RUŠEVINI GRAĐEVINU UZ SILNO ĆUĐENJE NIMFA RIJEKE KUPE ŠTO JE PODIGNUTA U NEPUNIH OSAM MJESECI.

Ovi spomenici su značajni izvori na kamenu o ekonomskim prilikama u jednom od najrazvijenijih gradova Hrvatske na početku XIX stoljeća. Nažalost nisam uspio pronaći podatke o Marku Postiću i njegovom nećaku Pavlu koji su 1803. podigli žitni magazin u Sisku. Magazin Postića na kojem se nalazio naš spomenik stajao je na desnoj obali Kupe, dakle u vojničkom Sisku. Prema fotografiji magazina spomenici su se nalazili nad ulaznim vratima. U Sisku — važnom središtu žitne trgovine, koja se kretala Savom do Siska, a odatle Kupom do Karlovca te cestama Jozefinom do Senja ili Karolinom u Bakar ili Rijeku, nalazilo se u to vrijeme oko 44 magazina žita.

Magazin Postića srušen je neposredno pred prvi svjetski rat a ploče poklonjene Muzeju.[111]
Inventarni broj: 6832

BIHAĆ

91. NADGROBNI SPOMENIK GRGURA BLAGAJSKOG, BIHAĆ? 1502. GOD.

Pjeskuljavi vapnenac
Vis. 184, šir. 100, deblj. 19 cm

Prema knjizi Glavnog inventara Arheološkog muzeja u Zagrebu, rbr. 46, 1931. god, saznajemo da je ovaj spomenik kupljen od S. Alivojvodića iz Bihaća. U Hrvatskoj enciklopediji objavljena je fotografija spomenika s pogrešnom oznakom da se nalazi u Muzeju hrvatskih starina, Knin.[112]

Spomenik je vrijedan prilog genealogiji najpoznatije velikaške porodice srednjovjekovne Slavonije. Osim toga on je i značajan izvor za poznavanje promjena u grbu ove velikaške porodice, koja je za razliku od ostalih najviše mijenjala svoj grb. Naime, do kraja XIII st. imali su Babonići u srcolikom štitu svoga grba samo tri koso položene grede i križ jednakih prečki na štitu. Na početku XIV st. mijenjaju Babonići svoj grb unošenjem u štit grba lava koji izrasta iz prve koso položene grede. Križ koji se nalazio kao ukras grba zamjenjen je šesterokrakom zvijezdom koja se poistovjećuje sa zvijezdom iz grba Slavonije. U isto vrijeme javlja se uz zvijezdu i kaciga.

111. Isto, str. 174—5.
112. Usp. sv. II str. 668.

Na našem spomeniku nalazi se zabilježena posljednja promjena grba Babonića odnosno knezova Blagajskih. Do ove promjene dolazi sredinom XIV st. kada je istaknuti član porodice Ladislav (+1439), u nastojanju da Babonićе učini jednako uglednim kao što su u to vrijeme bili Frankopani i grofovi Celjski, a neposredno potaknut putem Nikole Frankopana u Rimu 1430. gdje je od rimskog pape dobio potvrdu o srodstvu krčkih knezova s rimskim Frangepanima, krivotvoreći dokumente doveo Babonićе u srodstvo sa starim goričkim knezovima — Orsinijima.[113] Od Orsinija Babonići preuzimaju ružu, koja će zamjeniti slavonsku zvijezdu, i zastavu. Međutim, iako se radi o samo dva nova elementa, ipak je grb, obzirom na novi način komponiranja, pretrpio znatne izmjene. Novi grb prema našem spomeniku može se ovako opisati.

Štit grba vodoravno je razdijeljen u dva polja od kojih je prvo znatno manje od drugog. U prvom, nosivom, polju nalazi se Orsinijeva ruža dok se u drugom polju nalaze ostaci starog grba Babonića, tri grede, u novoj kombinaciji okomito položene. Nad štitom grba nalazi se kaciga iz koje izrasta lav s Orsinijevim barjakom u šapama. Na ovom barjaku nalazio se grb Ugarske sve do sredine XVI st. kada su Babonići kupnjom novih posjeda Kočevja i Fridrichsteina u Kranjskoj preselili u Sloveniju.

U profiliranom rubu koji je na uglovima ukrašen Orsinijevom ružom nalazi se gotičkim pismenima pisan slijedeći tekst:

SVB LAPIDE
ISTO IN TO[M]BA LATENT COMITIS
GREGORII DE
BLAGAI OSSA [QVI] OBIIT ANNO D(OMI)NI M(ILESIMO) 502

U hrvatskom jeziku:

POD TIM KAMENOM SKRIVAJU SE KOSTI KNEZA GRGURA
BLAGAJSKOG, KOJI JE UMRO GODINE GOSPODNJE 1502.

Inventarni broj: 6839

BUŽIM

92. KAMENA GREDA S GLAGOLJSKIM POSVETNIM NATPISOM, BUŽIM, KONAC XV ST.

Pješčenjak
Vis. 24, dulj. 100, deblj. 18 cm

Ovaj glagoljski natpis nalazio se, prema Radoslavu Lopašiću,[114] na sjevernoj strani grada Bužima u zapadnoj Bosni uzidan u zid ispod jednog prozora. Našem Muzeju predao ga je jedan oficir austrijske okupacione vojske 1876. godine. Kod ovog kao i drugih glagoljskih spomenika sadržaj natpisa dat ćemo samo u transkripciji latinicom:

113. Usp. Milan Sufflay. Iz arhiva ugarskog narodnog muzeja, VZA VIII, 1906, str. 213—34.
114. Bihać i bihaćka krajina, Zagreb, 1943, str. 117.

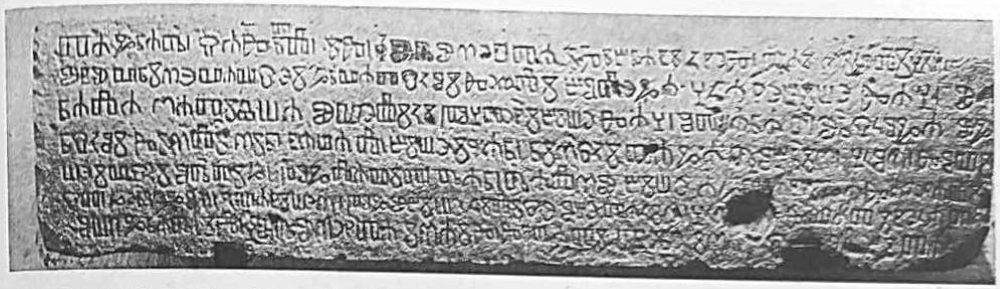

TA GRAD' SAZID'L' IZ' FUDUMEN'TA IZIBRANI KNEZ' JURAI
MIKULIČIĆ' U NU VRIEME VA VSEI HRVATSKOI ZEMLI BOLEGA
Č(OVE)KA NEBIŠE, ZAČ' U KRALA MATI' ŠA U VELIKI POČTENI
BIŠE, ZAČ' OT CARA TURSKOGA UGRSKOI ZIMLI MIR' NAŠAL'
BIŠE I CAR RIMSKI TA GA DOBRIM' Č(OVE)KOM ZOVIŠE I
VS(A)KI OD TIH' POGLAVIT' DAR' DAL MU BIŠE; A HRVATI GA ZA
NENAVIST' HERCEGOM' IVANIŠEM' POGUBIŠE' KI LI SE OĆE
TAKIM Č(OVE)K(O)M ZVATI, NEKA T[A]
KOV' GRAD' IZ' FUNDUMENTA IMA IZ' ZIDATI, TERE IMA SEBI
TAK[O]

Juraj Mikuličić koji je prema ovom spomeniku iz temelja sazidao grad Bužim nedaleko Bihaća i bio jedan od najuglednijih velikaša Hrvatske u drugoj polovici XV st. pripadao je stvarno plemićkoj porodici Gašparovića iz Šibenika. Po svom ocu Nikoli prozvao se Mikuličić kako ga bilježi i ovaj spomenik. Radi svojih ratnih zasluga dobio je od kralja Matije Korvina nekoliko gradova u okolici Bihaća, a »car rimski« Maksimilijan I darovao mu je 1490. god. grad Mutnicu. Svjestan neposredne turske opasnosti Juraj Mikuličić je već postojeći Bužim iz osnove utvrdio te sistemom obrambenih kula pretvorio ovaj grad u jedan od najutvrđenijih hrvatskih gradova. Prema sadržaju natpisa, koji je pisan iza njegove smtri, knez Juraj je poginuo u sukobu s hrvatskim hercegom Ivanišem Korvinom. Do sada je ostalo neutvrđeno radi čega je Mikuličić došao u sukob s hercegom Ivanišem. Poslije smrti kneza Jurja Bužim je došao u posjed njegova šurjaka Ivana Keglevića koji se otada počinju nazivati Bužinski.

Inventarni broj: 6830

OZALJ

93. GRB FRANKOPANA, OZALJ, 1449—56. GODINE

Litotamnijski vapnenac
Vis. 110, šir. 99, deblj. 29 cm

U veliki kameni blok uklesana je pravokutna ploha ukrašena nesimetrički oblikovanim grbom. Na štitu grba prikazana su dva uspravna i suočena lava, isklesana u visokom reliefu, sa stiliziranim grivama, koji

u prednjim šapama drže hljebac. Ovaj spomenik najpoznatije hrvatske plemičke porodice ostat će kao jedinstveni dokumenat o naporima krčkih knezova posebno bana Dalmacije i Hrvatske Mikule (Nikole) 1394—432. god. da svoj ugled, zasnovan na njihovoj ekonomskoj moći, usklade prema »modi« svoga vremena sa svojim podrijetlom koje navodno potječe od starih rimskih patricija Frangepana. S većeg broja sačuvanih

pečata poznat nam je grb krčkih knezova oko 1430. god.: štit podijeljen u dva polja, u gornjem polju nalazi se jedna zvijezda. Međutim, najugledniji član krčkih knezova Nikola, u izvorima poznat i kao Mikula, na svom putu u Rim 1430. uspio je od pape dobiti potvrdu da njegov grb potječe od rimskih Frangepana (»kruholomaca«), a time i pravo na njegov grb koji je izgledao tačno kao na našem spomeniku. Prema tome krčki knezovi od 1430. god. postaju Frankopani i mijenjaju svoj grb. Ova činjenica značajna je za određivanje vremena nastanka našeg kamenog spomenika. Nadam se da na osnovi podataka Đure Szabo, prema kojem se ovaj spomenik duže vremena nalazio u Ozlju,[115] možemo poznavajući historijat Frankopana tačnije odrediti vrijeme postanka i mjesto gdje se stvarno nalazio.

Diobom državine Frankopana 1449. god, dakle poslije smrti kneza Mikule, dobio je najstariji sin Nikola V, jedan od osam sinova, grad Ozalj. Kako je Nikola u Ozlju izdavao isprave, pretpostavljam da mu je ovaj grad bio mjesto stalnog zadržavanja, te da je u njemu podigao i ovaj spomenik s grbom koji je dobio njegov otac. Prema tome spomenik je nastao između 1449. i 1456. god. kada je Nikola V umro. Razlozi koji navode da se vrijeme postanka ovog spomenika ograniči između 1449—56. god. sadrže se u pregledu pečata Frankopana poslije 1430. godine. Među njima nisam našao ni jedan grb isključivo rimskih Frangepana što znači da se grb (koji je 1430. dobio Nikola) zadržao kratko vrijeme i to samo kod najstarijeg sina Nikole. Svi ostali sinovi Mikule upotrebljavaju kombinirani grb tj. stari (dvije vodoravne grede sa zvijezdom u prvoj gredi) zajedno s novim (dva lava drže kruh).
Inventarni broj: 6813

94. STEĆAK NEPOZNATOG RATNIKA, PLAŠKI, XIII—XIV ST.

Vapnenac
Dulj. 200, šir. 98, deblj. 39 cm

Do danas je ovaj stećak jedini primjerak koji se nalazi u muzejima sjeverne Hrvatske, iako su novija istraživanja potvrdila da se u sjevernoj Hrvatskoj nalaze stećci na nekoliko lokaliteta.[116] Doduše, naš primjerak stećka ne predstavlja reprezentativni veliki monumentalni kamen sa uklesanim reljefima, niti je ukrašen naročitim ornamentalnim motivima, ipak on je po svom obliku a posebno simbolima izraziti primjerak stećka. Prema oblicima dijelimo ovu vrstu nadgrobnih spomenika u sarkofag, sanduk, ploču, križ i stupac. Prema tome ovaj primjerak stećka je po svom obliku ploča sa slijedećim simbolima: mladi mjesec (prva četvrt), štit, zvijezde, kaciga, puni mjesec, mač i rukavice. Navedeni simboli, ovisno o mjestu na ploči i njihovim međusobnim odnosima, skrivaju određenu priču o pokojniku.

115. Usp. Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920, str. 33.
116. Usp. A. Horvat, O stećcima na području Hrvatske, Historijski zbornik IV, 1951, str. 157—63; O stećcima u Slavoniji, Buletin 1—3, 1965, str. 111—138.

Pokušat ćemo da tumačenjem simbola uđemo u sadržaj ove nadgrobne ploče odnosno stećka. Mjesec je, gotovo, u pravilu simbolizirao smrt, a različit položaj mjeseca mogao bi značiti vrijeme kada je pokojnik umro. Štit sa zvijezdom najvjerojatnije je predstavljao grb pokojnika, dok bi mač s rukavicama i kaciga upućivala na zaključak da je pokojnik pripadao vojničkom staležu. Čitanjem simbola moglo bi se reći da je na ovom stećku bilo zapisano: ovdje leži istaknuti ratnik plemićkog porijekla koji je umro u vremenu između mladog i punog mjeseca. Prema tipu mača koji se nalazi na našem stećku ovaj spomenik je mogao nastati na razmeđu XIII i XIV st.

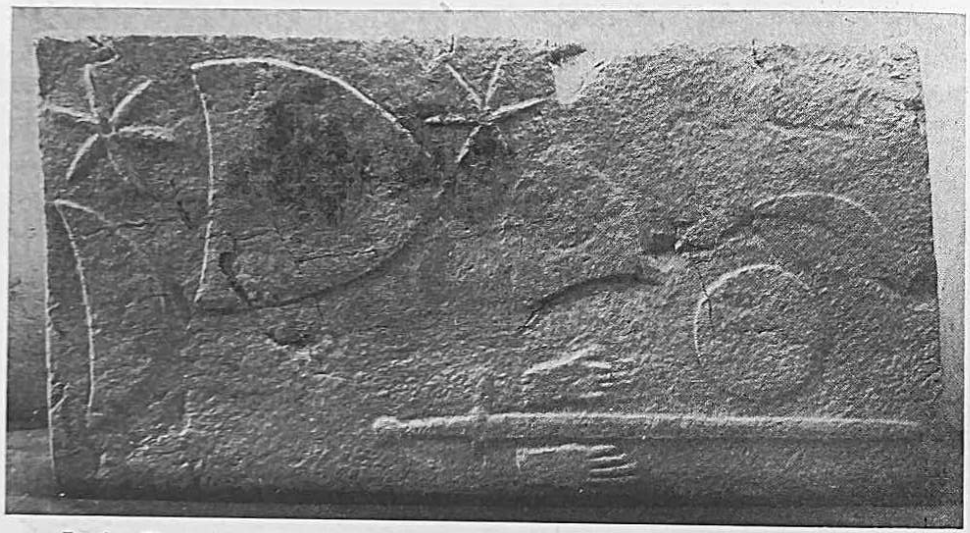

Josip Brunšmid koji je prvi publicirao ovaj stećak smatrao je da se ovdje ne radi o stećku već o nadgrobnoj ploči većih dimenzija.[117] Međutim, A. Horvat je u spomenutom radu o stećcima u Hrvatskoj s pravom zaključila da je ovaj kameni spomenik »primjerak rijetko sačuvanih stećaka s područja srednjovjekovne Hrvatske«.[118]

Stećak je pronađen prilikom regulacije rijeke Dretulje kod Plaškog 1900. godine kada je darovan Muzeju.
Inventarni broj: 6822

GRABNIK

95. KAMENA PLOČA S GRBOM I POSVETNIM NATPISOM, GROBNIK, 1580.

Vapnenac
Vis. 80, šir. 61, deblj. 17 cm

117. VHAD XII, str. 177.
118. Historijski zbornik, IV 1951, str. 160.

Ploča pravokutna oblika ima gornji dio oblikovan vanjskim dijelovima vegetabilne dekoracije kao i perjanicom kacige grba. Štit grba simetrično je oblikovan i ukrašen tamno crvenim vapnencom, kao i lik patke raširenih krila, koja stoji na grančici. Iznad štita grba smještena je kaciga sa spuštenim vizirom i ukrašena tamno crvenom perjanicom.

Ploča je znatno oštećena, a zadnji red natpisa sačuvan samo fragmentarno. Zahvaljujući tekstu koji je donio Kukuljević u svojim »Nadpisima« možemo danas rekonstruirati njen puni sadržaj. U gornjem dijelu ploče nalazi se grb koji se ne može nazvati plemićkim. Doduše prema sadržaju natpisa proizlazi da je ovaj grb s natpisom podigao Franjo Desić što bi u drugim slučajevima značilo da se radi o plemiću koji podiže svoj grb. Međutim u ovom slučaju ne može se tako zaključivati, jer Franjo Desić nije bio plemić. Zato sadržaj natpisa i heraldički simbol u štitu grba upućuju na zaključak da je ovaj grb zavjetni, te da ga je Franjo Desić postavio na svoju kuću te s molitvom napisanom ispod grba zatražio za sebe i svoju porodicu pomoć duha svetoga. Ovakav grb mogla je svaka pobožna obitelj staviti na svoju kuću. Natpis ispod grba glasi:
[D]EVS MEVS — SPES MEA.
VE(N)I SA(NC)TE SPIRI — TVS. REPLE TV(O)
RV(M) CORD[A] FIDELI(VM) ET TVI AMORIS IN [EIS]
IGNE(M) ACCENDE, QVI PER DIVERSITA(TEM)
LINGVARVM C[V]N(C)TARV(M) GENTES [IN]
VNITATE FIDE[I] CONGREGAST[I].
[F]RANCISCVS D[ESIC]H HOC OPVS
[F]ECIT FIERI [15]80.
U hrvatsko mjeziku:
BOG MOJ — NADA MOJA. DOĐI SVETI DUŠE! ISPUNI SRCA TVOJIH VJERNIH I ZAPALI U NJIMA OGANJ SVOJE LJUBAVI, KOJI SI SAKUPIO PO RAZLIČITOSTI SVIH JEZIKA NARODE U JEDINSTVU VJERE. OVO DJELO DAO JE NAPRAVITI FRANJO DESIĆ 1580.
Inventarni broj: 6814

96. KAMENA PLOČA S GLAGOLJSKIM NATPISOM, GROBNIK, 1649.

Vapnenac
Vis. 34, šir. 46, deblj. 20 cm

Ploča je u gornjem desnom uglu i u sredini znatno oštećena. Prema čitanju I. Kukuljevića,[118a] kad ovog oštećenja nije bilo, može se rekonstruirati čitav tekst koji glasi:
D(EO) 0(PTIMO) [M](AXIMO)
NA SLAVU PRESVETOGA TRO[JSTVA]
I BLAŽENE DIVICE MARIE [I NA Č-]

118a. Nadpisi. str. 51.

AST I SPOMENUTJE NAŠA[ŠČA PRE]
ČASTNOGA DRIVA SVETOG[A KRI-]
ŽA G(OSPO)D(I)NA NAŠEGA IS(U)K(RS)TA ČI(N)I
UČINITI OVU KAPELICU ZA SE I Z-
A SVOIH SADANIH I NAPRIDAK BU-
DUĆIH, PLEMENTI KNEZ FERENC
FRANKULIN, VA TO VRIME BUDU-
ĆI PORKULAB U GROBNIKU PR(E)S-
VITLOGA G(OSPO)D(I)NA G(OSPO)D(I)NA PETRA ZRIN-
SKOGA I. T. D. I DOVERŠI JU LETA [Č]HKZ (= 1649)
DAN BI (= 12) AUGUSTA MISECA, NA V-
EČNE STVARI SPOMENUTJE

Spomenik je značajan, izuzev podataka o gradnji kapelice sv. Trojstva i rasprostranjenosti glagoljice kao i njenoj upotrebi sredinom XVII st. na posjedima Zrinskih, prilog poznavanju jednog od upravitelja dobara bana Petra Zrinskog. Prema dosadašnjem poznavanju prilika na posjedima Zrinskih u vrijeme urote i neposredno prije nje Ferenc Frankulin zauzimao je istaknuto mjesto u bližem kriugu pouzdanika Zrinskih. U vrijeme urote 1670. god. bio je imenovan kapetanom Hrvat-

skog primorja gdje je vršio značajnu ulogu organizatora vojske kao jedne od osnovnih poluga urote. Središte njegovog rada prenešeno je tada u Bakar, najveću luku Zrinskih. U Bakru je Ferenc Frankulin, napušten od svoje vojske, zarobljen i odveden u tamnicu 12. IV 1670. godine.
Inventarni broj: 6809

HRELJIV

97. RENESANSNI OKVIR TABERNAKULA, HRELJIN, 1491.

Vapnenac
Vis. 79, šir. 60, deblj. 5 cm

Potječe iz crkve sv. Jurja koju je 1491. obnovio knez Bernardin Frankopan u čijem se posjedu tada nalazio Hreljin. Čini se da obnovu hreljinske crkve možemo dovesti u vezu sa doseljenjem u Hreljin jednog broja kanonika i biskupa iz Modruša koji su se otuda povukli pred Turcima. Ovaj renesansni spomenik Hrvatskog primorja nije nam se sačuvao u cjelosti. Prema podacima J. Brunšmida spomenik je nepažnjom zidara oštećen 1888. u Hreljinu.[119]

Kvalitetni quattrocenteskni i fragmentarno sačuvani kameni okvir tabernakula, ukrašen geometrijskom, te florealno-vegetabilnom i figuralnom dekoracijom. Gornji dio kamenog okvira ukrašen je nizom isklesanih zrnca iznad kojih se nalazi niz rosetta nadvišenih vijencem zubaca. Bočne stranice tvore pilastri ukrašeni kvalitetno isklesanim festonima od cvijeća i plodova. Pilastri imaju u svom gornjem dijelu kapitele ukrašene florealnom dekoracijom izvedenom u plitkom reliefu. Uz te bočne pilastre postavljeni su ženski likovi, od kojih je sačuvan samo lijevi, koji prikazuje mladu ženu odjevenu u drapiranu tuniku mirnih i jednostavno oblikovanih nabora. Baza tabernakula sastavljena je od glatkog kamenog pojasa s uklesanim natpisom ispod koga je prikazana, između grba Frankopana s lijeve strane i zaštitnika hreljinske crkve Sv. Jurja na konju s desne strane, glava angjela raširenih krila i quattrocenteskne mekane modelacije i obrade lica.

Štit s grbom Frankopana razdjeljen je vodoravno u dva nejednaka polja. U gornjem polju koje se može nazvati i greda nalazi se osmerokraka zvijezda, simbol koji su krčki knezovi upotrebljavali prije 1430. godine. Frankopanski grb na ovom spomeniku je u stvari kombinacija starog i novog grba.

Na bazi tabernakula nalazi se slijedeći tekst:
HIC EST CHORPVS DOMINI
NOSTRI YESV CRISTI 1491
U hrvatskom jeziku:
OVO JE TIJELO GOSPODINA NAŠEGA ISUSA KRISTA 1491.

119. VHAD XII, str. 151.

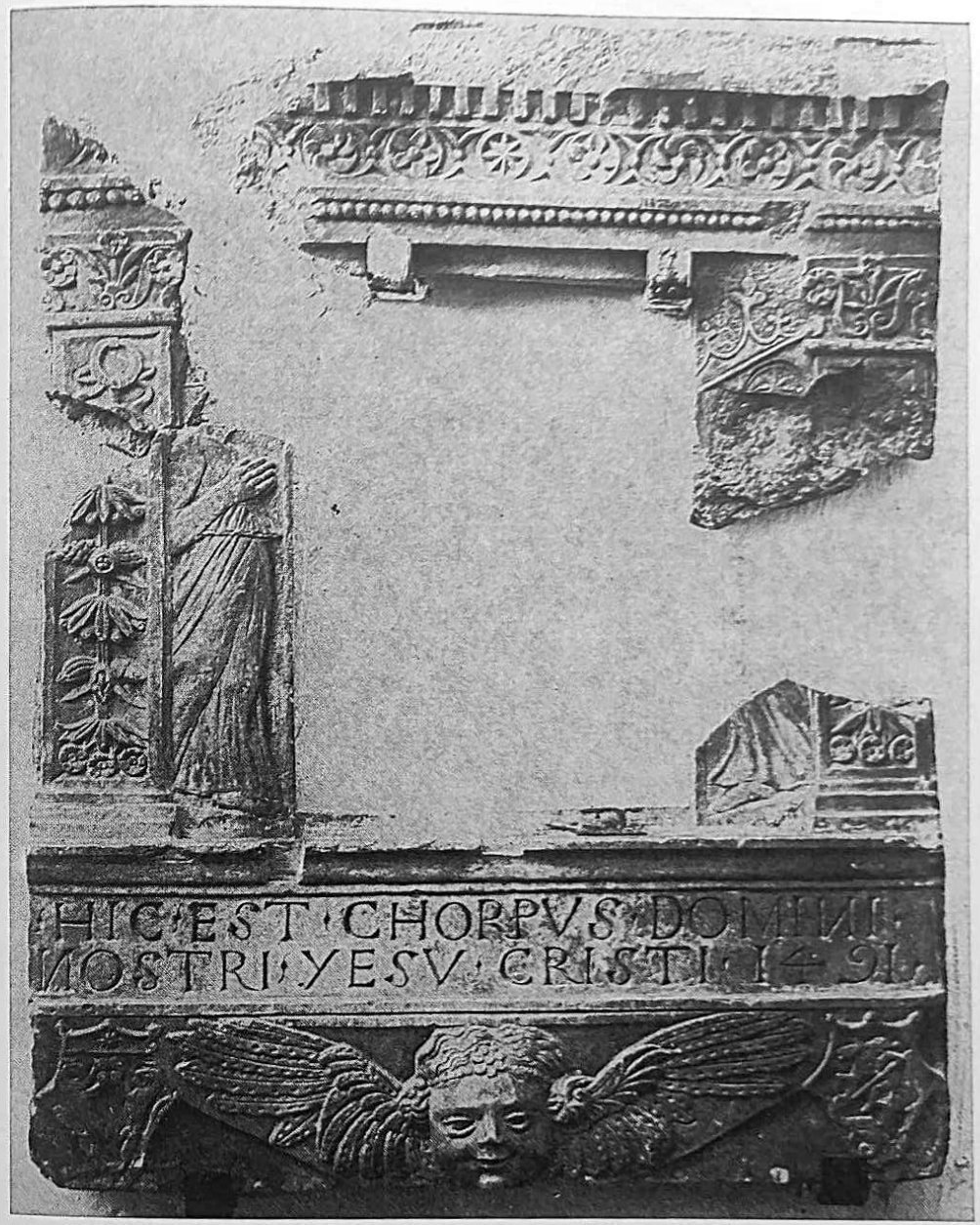

U tekstu spomenika mogu se uočiti neke karakteristike kao npr.: riječ Chorpus piše se sa H a Cristi bez H. Riječ Yesu piše se sa Y. Slovo N u ovom tekstu oba puta je napisano preokrenuto.
Inventarni broj: 6828

98. GLAGOLJSKI NATPIS IZ CRKVICE SV. FABIJANCA I SEBASTIJANA, NOVI VINODOL, 1511.

Vapnenac
Vis. 43, dulj. 84, deblj. 5 cm

Ploča je bila uzidana u crkvi sv. Fabijana i Sebastijana i tu ostala do 1909. god. kada se ova crkva srušila da bi se na njenom mjestu podigao novi zvonik proširene crkve novljanske. Crkvica spomenutih svetaca sagrađena je povodom kuge koja je krajem XV st. harala po ovom dijelu Primorja. Naš spomenik s godinom 1511. dokaz je kada je crkva bila sagrađena. Osim ove datacije iznenađuje i datiranje po papi Juliju II, gospodaru Novoga knezu Bernardinu Frankopanu te po mjesnom župniku Andriji. Na ploči se nalazi slijedeći tekst:

VA IME B(O)Ž(J)E AMEN' LET G(OSPO)DNIH
Č. F. A. I. (1511). VA VRIME PRES(VE)TOGA O(T)CA I
G(OSPO)D(I)NA G(OSPO)D(I)NA IJULIJA P(A)PE B(= II) LETO
NEGA S (= 8). I B

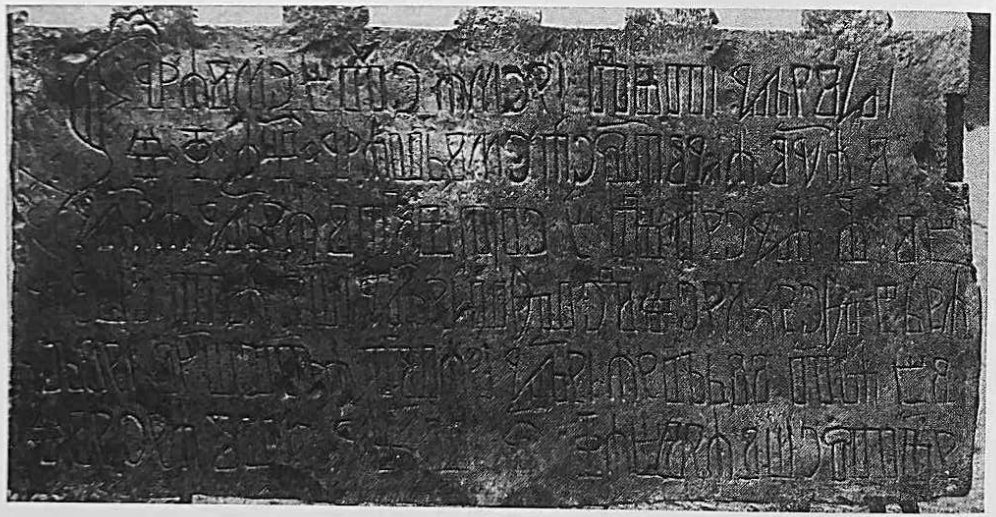

IŠE T(A)Š G(OSPO)D(I)N' VZVELIČEN KNEZ BRNA
DIN' I B(I)ŠE T(A)DA PLOVAN' G(OSPO) D(I)N' ANDRII. T(A)DA BI ČINENA OVA CR(I)KV' S(VETOGA) FABIANA I SE(BA)STIN(A)

Prema podacima J. Brunšmida ploča je dospjela u Muzej kao dar župnog ureda u Novom 1909. godine.
Inventarni broj: 6808

99. DIO NADGROBNE PLOČE S GLAGOLJSKIM NATPISOM KOJI SPOMINJE NEKOG LOVRU, NOVI VINODOL

Vapnenac
Vis. 63, šir. 37, deblj. 11 cm

Ovaj ulomak nalazio se do 1909. god. u ogradi malog trga koji se prostire ispred župne crkve u Novom Vinodolu. Prema podacima J. Brunšmida može se zaključiti da se u zidu spomenutog trga osim ove ploče nalazilo još spomeničkog materijala, ali taj je materijal poslužio za nasipavanje močvare kraj novljanskog potoka.[120]

Na spomeniku se može pročitati jedino ime nepoznatog Lovre. Ipak je on dokumenat o glagoljskom pismu i staroslavenskom jeziku.

Inventarni broj: 6810

100. GLAVA, VJEROJATNO NEKOG PAVLINSKOG REDOVNIKA, IZ PORUŠENE KAPELICE NA OSPU, NOVI VINODOL, XV ST.

Vapnenac
visina, 32 cm

U visokom reljefu u arhaično-rustičnoj izvedbi izrađena glava prikazuje čovjeka bez brkova i brade, s gustom kosom i debelim nosom. Glavu karakteriziraju jake portretne crte, ali nam do danas nije uspjelo dokazati koga je ona predstavljala. Kako potječe iz kapelice koja je pripadala samostanu pavlina, može se predpostaviti, kako je to učinio i J. Brunšmid[121], da glava predstavlja portret nekog od redovnika.

120. Isto, str. 160.
121. Isto, str. 154.

Inventarni broj: 6825

101. GLAVA VJEROJATNO NEKOG SVJETOVNOG DOSTOJANSTVENIKA IZ PORUŠENE KAPELICE NA OSPU, NOVI VINODOL, XV ST.

Vapnenac
vis. 26 cm

Arhaično-rustična portretna glava starijeg muškarca stiliziranih i gore uzvinutih brkova i polukružno oblikovane brade. Debele polumjeseča-

ste i plastično oblikovane obrve prelaze u sredini čela u širok i plosnati nos. Oči urezane sa naglašenim očnim kesama. Nisko i široko čelo.

I ova glava potječe iz kapelice na Ospu koja je pripadala samostanu pavlina. Glave je Muzeju darovao kaptol modruške biskupije 1894. godine.

Inventarni broj: 6837

102. NADGROBNA PLOČA POLI MIHOVILA, NOVI VINODOL, XIV ST.

Vapnenac
Vis. 66, dulj. 115 deblj. 11 cm

Ploča se nalazila u kapelici kraj crkve na groblju u Novom Vinodolu. Kapelica je 1891. god. srušena, a kaptol modruške biskupije darovao je ploču Muzeju 1894. godine[122]. Spomenik je znatno oštećen, a lijevi dio nije potpuno sačuvan. Na sačuvanom dijelu nalazi se lik neke životinje u trku prema lijevo. Glava i prednji dio tijela s nogama nije sačuvan. U desnom dijelu nalazi se u dva reda gotičkim slovima pisan natpis. Slova su znatno oštećena što otežava čitanje. Vjerojatno je pisalo:

H(A)EC EST S(E)P(VLTVR)A
POLI MICHAL

U hrvatskom jeziku:

OVO JE GROB POLI MIHAJLA

Prema tipu slova ovaj nadgrobni spomenik potječe vjerojatno s kraja XIV ili početka XV stoljeća.

Inventarni broj: 6820

122. Isto, str. 177.

103. PILASTAR OGRADE STUBA KOJE SU VODILE NA KOR, ŽUPNA CRKVA, NOVI VINODOL, XVI ST.

Vapnenac
Vis. 81, šir. 16. dublj. 23 cm

Ranorenesansno oblikovani pilastar ukrašen je unutar rubne profilacije isklesanom quattrocenteksnom vazom iz koje raste debela i visoka stabljika s mesnatim lišćem isprekidana velikim cvjetovima. Pilastar ukrašen kapitelom.

Pilastar je, prema podacima J. Brunšmida, dospio u Muzej 1909. godine kao dar župnog urda u Novom Vinodolu.[123]
Inventarni broj: 6827

123. Isto, str. 153.

104. NADGROBNA PLOČA S GRBOM PORODICE WAGATHEY, NOVI VINODOL, XVIII ST.

Vapnenac
Vis. 100, šir. 83, deblj. 18 cm

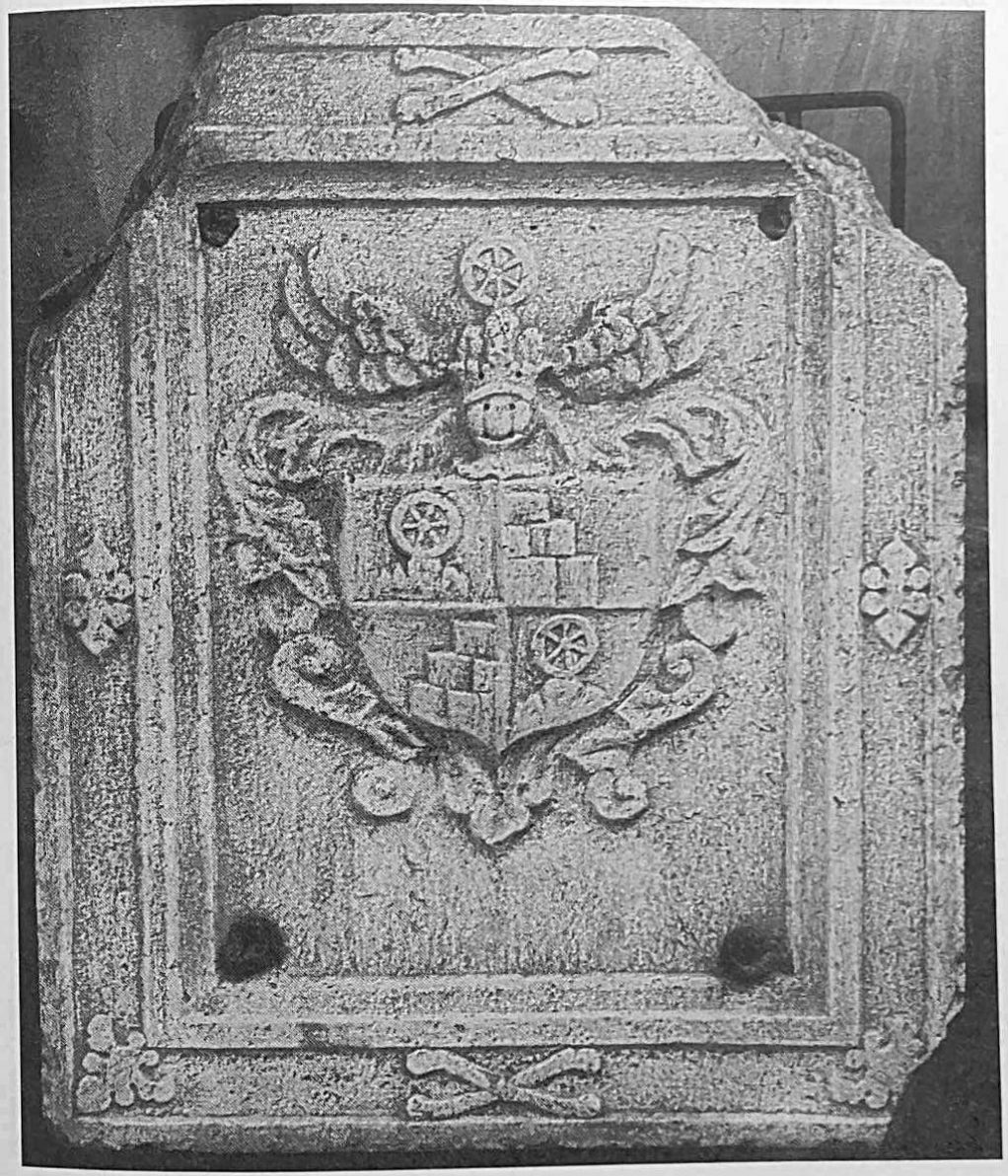

I ova nadgrobna ploča potječe iz kapelice koja se nalazila kraj crkve na groblju u Novom Vinodolu. Darovao kaptol modruške biskupije u Novom Vinodolu 1894. godine[124].

Na ploči su odbijena oba gornja ugla te donji desni. U unutrašnjim uglovima profiliranog okvira nalazi se po jedna udubina u kojoj su olovom zalivene željezne karike za podizanje i naještanje ploče na grobu pokojnika. Vanjski okvir ploče ukrašen je s lijeve i desne strane s po dva lista, a na gornjoj i donjoj strani sa simbolima smrti — mrtvačkim kostima. U širokom okviru ploče nalazi se grb obitelji. Štit grba je četverorazdijeljen. U prvom i četvrtom polju nalazi se po jedan trobrijeg s kotačem na vrhu, u drugom i trećem polju su po tri stepenice. Na štit se naslanja okrunjena kaciga koju ukrašava trobrijeg s kotačem. Iz ukrasa izrasta s obje strane po jedno raširenо orlovo krilo. Od kacige spušta se plašt koji obavija čitav štit.

Ovaj spomenik je bez dvojbe obilježavao zajedničku grobnicu plemenitih novljanskih Wagatheya, od kojih su četvorica, prema podacima J. Bojničića, bili kapetani — upravitelji Novog i Bribira u prvoj polovici XVIII stoljeća[125].

Inventarni broj: 6843

BRIBIR

105. GLAGOLJSKI NATPIS IZ NEKOG DIJELA BRIBIRSKOG GRADA, 1527. GOD.

Vapnenac
Vis. 42, šir. 45, deblj. 19 cm

Ploča je prema podacima J. Brunšmida izvađena iz gradskog zida prilikom gradnje zgrade općinskog poglavarstva u Bribiru[126]. Isto poglavarstvo darovalo je ploču Muzeju 1912. godine. Na plohi koju ograđuje nisko profilirani rub nalazi se slijedeći natpis:

V IME B(O)ŽIE AMEN' L(E)T' G(OSPO)DN(I)H
Č. F. I. Ž. (1527) VA VRIME VL
MOŽNOGA G(OSPO)D(I)NA KNEZA BRNAR
DINA F(RANKOPANA) K(RČKOGA), S(ENSKOGA), M(ODRUŠKOGA)
I PR(O)ČA'. V TO
VRIME BIŠE K(A)PILAN' V BRIB(I)RI
LOVRENS BŠTAC' I PROČA'

124. Isto, str. 187.
125. Der Adel . . . str. 196.
126. VHAD XII, str. 161.

Na početku napisa klesar je ispred slova »V« stavio kao dekoraciju jednu biljnu hvoju, a na kraju teksta luk sličan latinskom slovu »c«. Natpis potječe od nepoznatog bribirskog kapelana Lovrenca Bštaca, koji je na ovom spomeniku svoje ime stavio uz ime kneza Bernardina Frankopana. Znak kraćenja nalazi se samo u prvom redu, dok se u trećem redu za riječi Frankopan, Krčki, Senjski, Modruški nalaze samo početna slova. Iza slova, koja označavaju brojčanu vrijednost kod oznake godine 1527, nalazi se tačka kao interpunkcija.

Inventarni broj: 6812

106. KAMENA GREDA S GLAGOLJSKIM NATPISOM, 1571. GODINA, DRIVENIK

Vapnenac
Vis. 35, dulj. 83, deblj. 35 cm

Spomenik je na gornjim uglovima jako oštećen. Površina dijela grede na kojoj se nalazi natpis jako je neravna a slova su plitko urezana što otežava čitanje. Način pisanja pojedinih slova s velikim brojem skraćenica sličan je kurzivu. Čitanje natpisa preuzeli smo od J. Brunšmida, koji je također s velikom sumnjom čitao ovaj tekst[127].

Č.F.N.A. (= 1571)
LETA?
POSTAVI TA .....
... IVAN MATULIĆ

Kamen se nalazio navodno nad ulazom u stari driveničkí grad koji se nalazio u posjedu Zrinjskih. Međutim, Brunšmid ga je našao ispred jedne kuće (nekadašnje stražarnice) koja se nalazila između grada i crkve[128].

Invenetarni broj: 6842

127. Usp. Isto, str. 162.
128. Isto, str. 162.

107. GRAĐEVNI NATPIS, MODRUŠ, 1640. GOD.

Vapnenjak
Vis. 25, šir. 27, deblj. 22 cm

Ovaj modruški zapis teško je sa sigurnošću pročitati. Na njemu je vjerojatno pisalo:

[1]640 A(NNO)
[J]A RADIV
[O]J P(ISAH) U SPAS
M DOM
A MI

U trećem redu četiri slova jedno iza drugog napisana su ćirilicom iz čega bi se moglo zaključiti da pisac teksta nije bio dobar poznavalac latinskog alfabeta. Ipak, kad spominjemo Modruš, iznenađuje činjenica da nam se iz ovog najpoznatijeg središta primorske Hrvatske, prije dolaska Turaka, u kojem se nalazilo sedam velikih crkava, nije ništa sačuvalo. Međutim, to ne znači da se pod zemljom modruškog grada neće jednog dana pronaći obilje spomeničkog materijala. Ovaj spomenik Modruša darovao je župnik Ivan Pobor 1872. godine[129].

Inventarni broj: 6841

SENJ

108. KAMENA PLOČA S GRBOM PLEMIĆKE OBITELJI ŽIVKOVIĆ, SENJ, XVI ST.

Vapnenac
Vis. 50, šir. 35, deb. 8 cm

Prema podacima J. Brunšmida grb se nalazio na kući obitelji Živković u Senju, a Muzeju je darovan 90-tih godina XIX stoljeća[130].

U štitu grba nalaze se ratnički simboli: buzdovan i dvije helebarde, iako Živkovići, bar u vrijeme kada su dobili grb, nisu bili vojničke profesije. Grb je podijelio kralj Vladislav Mikši Živkoviću, sinu dubrovačkog konzula Đure Živkovića[131]. Čini se da Živkoviči dubrovački dolaze u Senj upravo devedesetih godina XV stoljeća, ali u povijesti ovog grada nisu imali neku istaknutiju ulogu.

129. Isto, str. 173.
130. Isto, str. 168.
131. Usp. Mile Magdić, Starine JA XV.

Inventarni broj: 6819

109. NADGROBNA PLOČA DOMINIKE, ŽENE SENJSKOG SUCA BERNARDINA BETRIČIĆA, SENJ, 1509. GODINE

Vapnenačka breča
Vis. 177, šir. 59, deblj. 20 cm

Ova ploča, stajala je, prema navodima J. Brunšmida, na groblju kraj crkve sv. Marije na Artu[132]. Ploču je Muzeju darovalo poglavarstvo grada Senja 1905. godine.

U visokom reljefu klesar je prikazao lik pokojnice s natpisom:

D(EO) OP(TIMO)
PIENTISSIMIS MANIBUS
BERNARDINI
BETRICICH[132a] IUD(ICIS)
CARA DOMINICA
CONIUX TUMULATUR
HIC MDVIIII

u hrvatskom jeziku:

NAJBOLJEM BOGU! NAJPOBOŽNIJIMA RUKAMA BERNARDINA BETRIČIĆA SUCA, DRAGA GOSPOĐA SUPRUGA OVDJE SE SAHRANJUJE 1509.

Ovaj je spomenik prvorazredan izvor poznavanja gradske nošnje Hrvatskog primorja u XVI stoljeću. Radmila Matejčić je u svom prilogu »Nošnje u Senju i okolici« upozorila na ovaj spomenik koji je ilustrativan i za poznavanje nekih elemenata lokalne nošnje. R. Matejčić, među ostalim, zaključuje: »Prvo što upada u oči je veliki uski dugački rubac kojim je omotana glava Dominike. Opisujući žensku nošnju kod uskoka, 180 godina kasnije, Valvasor govori o tom rupcu i kaže da njihove žene imaju upravo umjetnički umotanu glavu s »jednim dugim i uskim rupcem od šareno obojenog lanenog platna«. Na drugom mjestu, opisujući pogrebne običaje u Senju, Valvasor navodi da »tugujuće ili oplakujuće žene i djevojke nose žute, a udovice crne rupce«. Na spomeniku Dominike Betričićeve rubac je povezan na isti način kako ga povezuju žene na susjednom otoku Krku. Međutim i na ovoj ploči, a i na prikazu kod Valvasora, čini se da je postojala neka posebna ukosnica ili naprava koja je pridržavala taj rubac sa strana i preko koje se on prebacivao. Izgleda da je u stvari Dominika imala dvije marame, jednu donju koja se odozdo naprama gore presavijala poput turbana na čelu i ostavljala čelo slobodno, a preko nje se prebacivao gornji rubac. Takav isti način povezivanja, samo bez gornjeg rupca koji se prebacuje, imamo na Vecellijevom prikazu Dalmatinke, a to moramo smatrati renesansnim elementom.

132. VHAD XII, str. 182.
132a. U kamenu je prezime uklesano očigledno pogrešno: BETRICIHC.

Dominika Betričić ima zatim korset, vrlo kratak, opšiven ornamentiranom vrpcom ispod koga se vidi dio donje haljine. Korset ima duge uske rukave. Suknja je duga, bogato i ravnomjerno nabrana, vjerojatno od teže tkanine radi pada nabora. Poznavajući krčku narodnu nošnju i nošnju susjednog Novog, pada u oči velika sličnost. Sva tri elementa, dekorativno povezan rubac (na Krku i Novom se zove rub), uski korset s dugim rukavima i ravnomjerno nabrana duga suknja su sve do konca 19. stoljeća elementi tih nošnja, razumljivo sa lokalnim varijacijama.[133]
Inventarni broj: 6840

133. Riječka revija, 3—4, 1962, str. 100.

110. KAMENA PLOČA S GRBOM FRATRA GAŠPARA BOBUŠA, SENJ, 1542. GOD.

Vapnenac
Vis. 54, šir. 38, deblj. 10 cm

Prema podacima J. Brunšmida ploča se nalazila iznad vrata jedne kuće kraj nekadašnje crkve sv. Ivana u Senju[134]. Kako Gašpar Bobuš nije bio plemić, grb na ovoj ploči je tzv. neplemićki grb. Naime, istaknuti pojedinci da bi svoj ugled u društvu još više učvrstili sami sebi su uzimali grb i upotrebljavali ga kao vanjsko obilježje svog društvenog ugleda. Ipak iznenađuje činjenica da se u Senju već 1542. pojavljuje upotreba neplemićkog grba. Zato ova ploča ima posebno značenje.

Veći dio ploče zauzima štit vodoravno podijeljen u dva polja s likom vola u svakom od polja. Rustikalnost rada čini ovaj spomenik u umjetničkom pogledu posebno zanimljivim. Ispod štita grba Bobuša nalazi se natpis:

1542
FRATER GASPA(R)
A BOBVS E(RAT)
FVNDATOR

u hrvatskom jeziku:

BRAT GASPAR PLEMENITI BOBUŠ BIO JE OSNIVAČ

Što je Gašpar Bobuš utemeljio nije nam poznato. Ovo prezime nalazi se u okolici Senja a Bobuša ima i oko Kraljevice.

Inventarni broj: 6815

134. VHAD XII, str. 167.

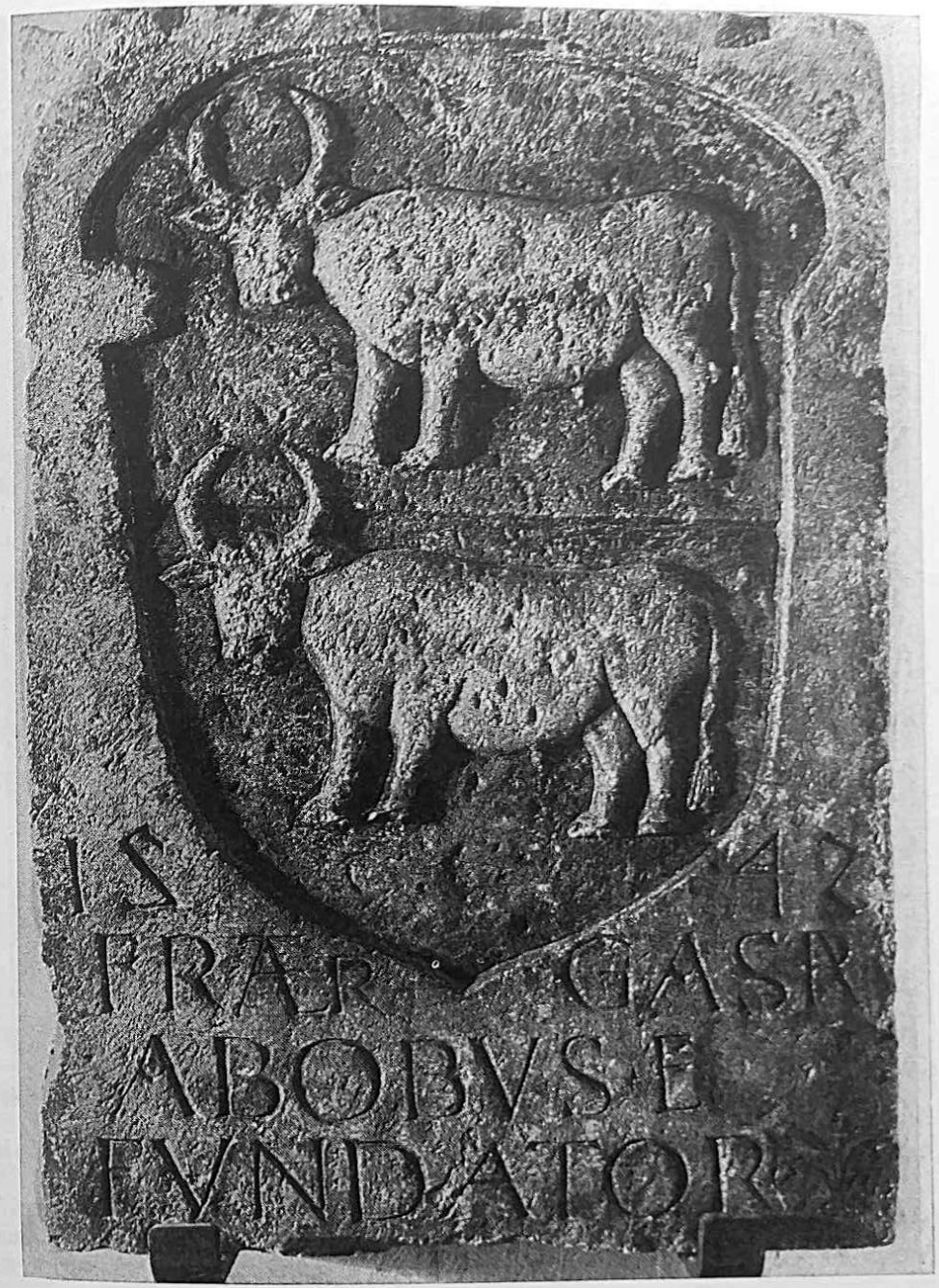

111. KAMENA PLOČA S GRBOM TALIJANSKE PLEMIĆKE PORODICE DELLA ROVERE, SENJ, XVI ST.

Vis. 68, šir. 68, deblj. 21 cm

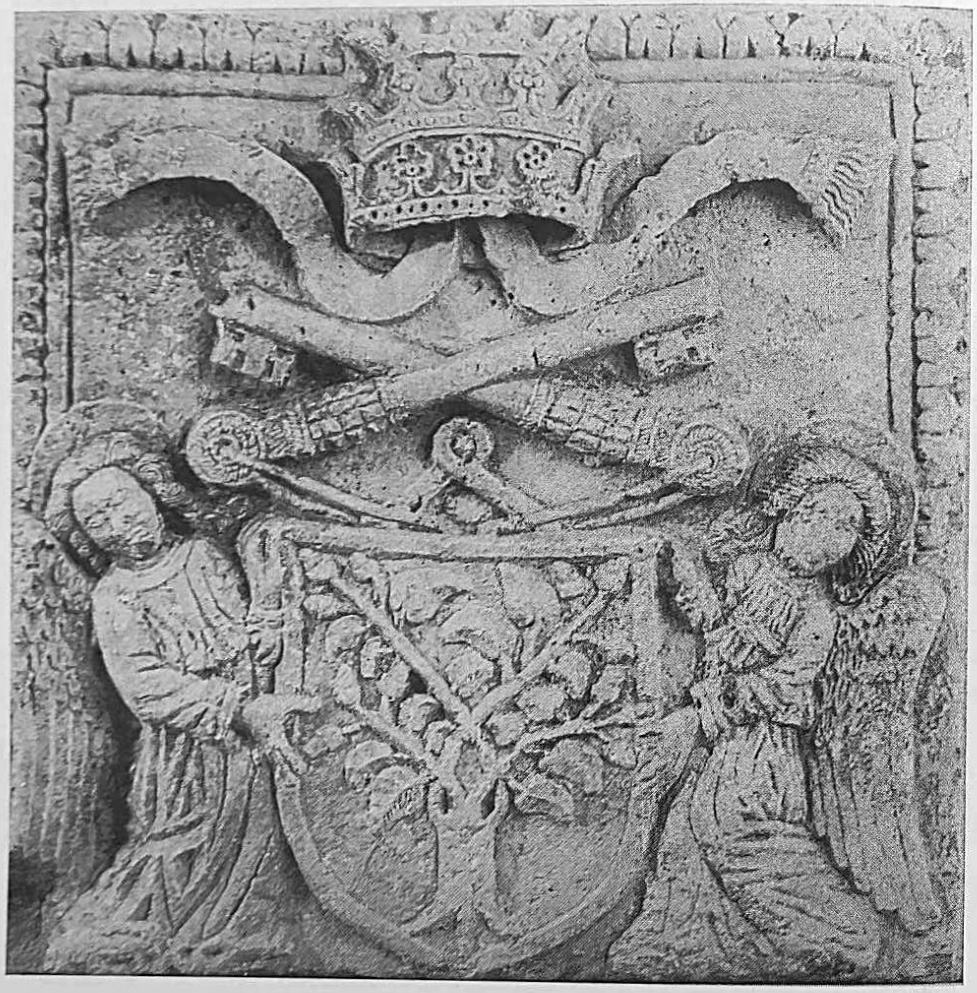

Do 1909. god. ploča se nalazila u zidu kuće Ivana Bosnića, tadašnja Uskočka ulica, br. 276[135].

Danas se sa sigurnošću zna da je grb na ovoj ploči pripadao plemićkoj porodici della Rovere od kojih je jedan njen član bio rimski papa. Ova porodica poznata je i na Rijeci gdje su Roveri bili riječki kapetani

135. Isto, str. 168.

(upravitelji grada). Čini se da je naš spomenik obilježavao kuću konzula Ancone u Senju iz porodice della Rovere u XVI stoljeću.

Štit grba ove porodice pridržavaju dva anđela. U štitu stablo, a nad štitom ključevi sv. Petra koji su vjerojatno ušli u grb kao simboli jednog od članova porodice koji je bio rimski papa (vjerojatno Julije II). Iznad spomenutih ključeva nalazi se kruna ukrašena florealnim elementima. Ispod krune spušta se po jedna vrpca s resama.
Inventarni broj: 6818

112. KAMENA PLOČA S GLAGOLJSKIM NATPISOM IZ CRKVE SV. MARTINA KRAJ SENJA, 1330. GOD.

Vapnenac
Vis. 130, šir. 35, deblj. 15 cm

Ovaj najstariji spomenik senjske glagoljske sredine pisan je pučkim jezikom i glagoljskim pismom koje je po svojoj formi oblo i time u izvjesnoj mjeri slično bugarskoj glagoljici. Do 1905. godine nalazio se ovaj spomenik u ogradi oko spomenute crkve iz koje je izbačen prilikom njene restauracije. U Muzej je dospio iste godine kao najljepši dar tadašnjeg načelnika Senja Konrada Zimpermana[136].

Na ploči se nalazi slijedeći tekst:

V IME B(O)ŽIE
AM(E)N' LETA
G(OSPOD)NA. C.T.Đ. (= 1330)
KADA ZIDA
ILIJA POP' TU
CR(I)K(A)V' RILAČ'
S(I)N' VNUK' TOL
IHI A PRAV'
NUK' STAVO
NE KNEZA NA Č
AST' B(OG)U G(OSPODI)NU
I S(VE)T(O)MU MA
R'TINU

Kraćene riječi u ovom tekstu označene su u pravilu vodoravnom crticom, a od znakova interpunkcije upotrebljavaju se tačka i dvotočje. Spomenik je, s obzirom na vrijeme nastanka, značajan prilog hrvatske glagoljske kulturne baštine. Osim toga, on služi i kao izvor za određivanje vremena gradnje crkve sv. Martina kraj Senja. Na njemu se spominju osobe iz četiri generacije jedne porodice. Najstariji član bio bi knez Stavona, koji je vjerojatno živio na kraju XII ili početkom XIII stoljeća, a njegov sin Toliha, sredinom XIII st. Unuk Rilač koji je prema sadržaju natpisa bio otac popa Ilije vjerojatno je živio potkraj XIII stoljeća.

136. Isto, str. 158.

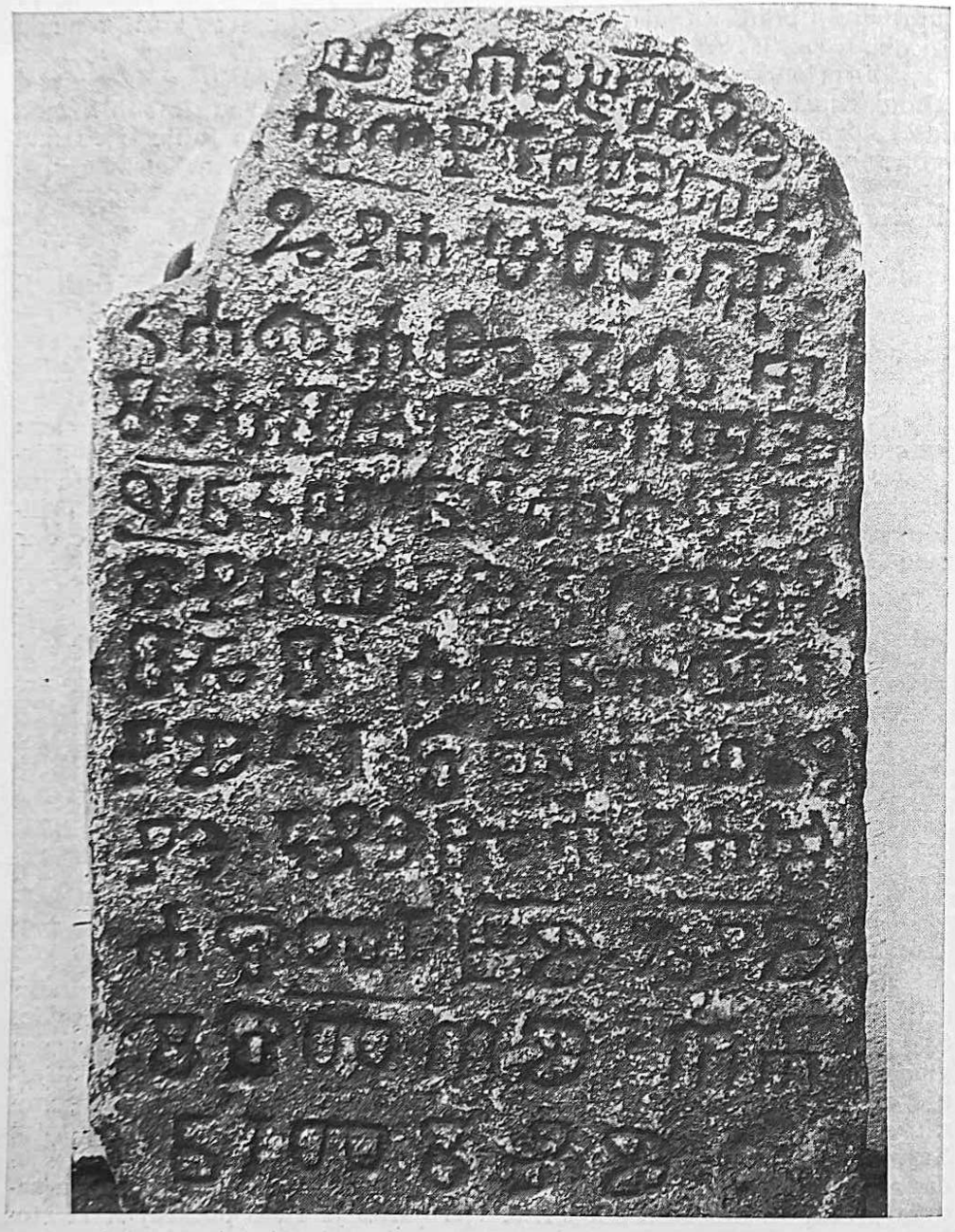

Inventarni broj: 6817

113. KAMENA GREDA S RELJEFNIM LIKOM SV. MARTINA, SENJ, 1330. GODINA

Vapnenac
Vis. 74, šir. 36,
deblj. 28 cm

I ovaj spomenik nalazio se do 1905. godine u zidu oko crkve sv. Martina iz koje je izbačen. Muzeju je darovan 1905. godine[137].

Na spoliju jednog drugog spomenika prikazan je lik sv. Martina u plaštu, nabranoj albi i kazuli sa zatvorenom knjigom na prsima i biskupskom kapom. Način rada odaje sve elemente neke rustične domaće ruke. Glagoljski natpis na ovom spomeniku označava ime sveca. Na lijevoj strani piše: SVETI, a na desnoj strani: MARTIN.

Ovaj glagoljski natpis potječe bez sumnje iz istog onog vremena iz kojeg je i građevni natpis popa Ilije sina Rilača, tj. iz 1330. godine. Vjerojatno je spomenuti Ilija bio naručilac ovog spomenika za unutrašnju dekoraciju svoje crkve koja je bila posvećena sv. Martinu biskupu.

Inventarni broj: 6821

114. GLAGOLJSKI NATPIS, SENJ, 1540. GOD.

Vapnenac
Vis. 30, šir. 46, deblj. 15 cm

Prema I. Kukuljeviću ovaj glagoljski natpis stajao je na pročelju senjske stolne crkve[138]. Kada je natpis skinut i kako je dospio u Muzej nije poznato, jer u arhivu Muzeja o tom ne postoje podaci. Spomenik nije do sada, osim kod Kukuljevića, obrađivan i publiciran. Stiče se dojam da je on bio potpuno zaboravljen.

Kukuljevićevo krivo čitanje natpisa — »1543 v to vrieme bjehu prokleti kanonika 2 vlastelina 2 pučanina 2«, stvorilo je mogućnost zaključivanja da je na ovom spomeniku zabilježena crkvena ekskomunikacija senjskih protestantskih pristaša[139]. Međutim, ponovnom obradom tog spomenika nedvojbeno je ustanovljeno da ovaj glagoljski spomenik ne može biti dokaz o postojanju reformacije u Senju i djelovanju protureformacije u njemu. Ponovnim čitanjem ustanovljeno je da se na spomeniku nalazi slijedeći tekst:

Č.F.K. (= 1540) V TO
VR(I)ME B(E)HU PR(O)K(URA)T(U)RI
K(A)NON(I)KA B(=2) VL(A)S
T(E)L(I)NA B(=2) PUČA
NINA B(=2)

Prema tome, možemo zaključiti da se pred nama nalazi povijesni izvor, zapisan glagoljskim pismom, o organizaciji vlasti u Senju 1540. godine.

137. Isto, str. 159.
138. Nadpisi . . . str. 242.
139. Usp. Monografiju, Senj, 1940, str. 25.

Inventarni broj: 6836

PULA?

115. KAMENA PLOČA S GRAĐEVNIM NATPISOM O GRADNJI NEPOZNATE MLETAČKE TVRĐAVE 1646. GOD.

Vapnenac
Vis. 62, šir. 125, deblj. 21 cm

Ploču je dosad jedini obrađivao J. Brunšmid[140]. Ona je pronađena 1901. godine na groblju sv. Jurja kraj Senja. Tom prilikom Brunšmid je saznao da je ploča donesena na to mjesto iz ruševina utvrda Sv. Jurja koje su se nalazile u blizini groblja.

Na ploči se nalazi slijedeći natpis:

HUIUS ARCIS FUNDAMENTUM PRIMUM
GABRIEL GEORGIUS GABRIELIS FILIUS ET
ALOYSII D(IVI) MARCI PROCURATORIS
FRATER PRO SER(ENISSI)MO D(OMINI)O VENETO EXT(RAORDI-
NARIUS) POLAE

140. Usp. VHAD XII, str. 173.

PROVISOR AD CIVITATEM PORTU(M)QUE
TUENDUM, AD OMNIA PARATUS ET
ANIMA(N)TES CONTRA TURCAS CRETAM
VASTANTES, ITALIAM COMMINANTES
FECIT AC POSUIT DUCE FRANCISCO DE MOLINO
ANNO D(OMI)NI MDCXXXXVI

U hrvatskom jeziku:
PRVI TEMELJ OVE TVRĐAVE UČINIO JE I POLOŽIO GABRIJEL JURAJ SIN GABRIJELA I BRAT ALOJZIJA, BOŽANSKOG MARKA ZAŠTITNIKA ZA PREBLAGO GOSPODSTVO MLETAČKO, IZVANREDNI SKRBNIK (provizor) PULE DA ČUVA GRAD I LUKU I SPREMAN NA SVE I NA TURKE, KOJI UZNEMIRAVAJU, KRETU PUSTOŠE A ITALIJI PRIJETE — ZA VRIJEME DUŽDA FRANJE PLEMENITOG MOLINO GODINE GOSPODNJE 1646.

Sadržaj natpisa ukazuje da se ploča nalazila u zidu neke tvrđave koju je za venecijanskog dužda Francèska Molina (1646—55) podigao izvanredni provizor Pule Gabrijel. Tvrđava je podignuta s namjerom da bude zaštita grada i luke protiv Turaka koji su već napadali Kretu i približavali se Italiji. Može se pretpostaviti da se spomenuta utvrda gradila u Puli, ali je teško objasniti kako je ploča došla iz Pule u Sv. Juraj kraj Senja. J. Brunšmid je uspio pronaći podatke o utvrđivanju Pule za vrijeme izvanrednog provizora Gabrijela, koji je 1646. god. dobio zadatak da utvrdi Pulu. U tu svrhu njemu je podređen i redoviti provizor Pule, te mu se daje »zapovjedništvo nad četama i radnicima, stavljaju mu se na raspolaganje dva inžinira i dvije galije. U svibnju, lipnju i srpnju više mu puta mletački senat piše u poslu utvrđivanja Pole povodom nje-

govih izvještaja, a 19. srpnja se javlja, da je vanredni puljski provizor Gabriele Zorzi odaslan na komandno brodovlje in Golfo, te ga ima zastupati redoviti provizor«[141].

Međutim, ovi, također važni podaci ne rješavaju važno pitanje kako je ploča dospjela u Sv. Juraj, odnosno da li je ona stvarno bila postavljena u Puli ili nekom drugom mjestu. Teško je prihvatljivo stanovište J. Brunšmida da je ploča prevezena iz Pule u Sv. Juraj kao građevni materijal u vrijeme francuske uprave u Hrvatskoj, kada se u Sv. Jurju gradila jedna manja tvrđava. Prema tome, ostaje za sada potpuno otvoreno pitanje kako je ploča dospjela u Sv. Juraj, odnosno, gdje je prvotno bila postavljena, jer je nemoguće da su sami Mlečani gradili tvrđavu u Sv. Jurju kraj Senja, tj. na posjedu koji se nalazio pod vlašću Habsburgovaca.

Inventarni broj: 6849

DOL — HVAR

116. KAMENA KONZOLA S LATINSKIM NATPISOM, DOL (OTOK HVAR), XV—XVI ST.

Vapnenac
Vis. 17, dulj. 125 cm

Na gornjoj strani konzole nalaze se dvije četverouglate udubine u kojima su vjerojatno bile željezne šipke ograde balkona koji je nosila i ukrašavala ova konzola. Njen dekorativni dio sačinjavaju akantusovi listovi. Na onom dijelu konzole koji se nije nalazio u zidu stajao je latin-

141. Isto, str. 174.

ski natpis u tri reda koji je jako oštećen te je njegovo čitanje gotovo nemoguće:

S S V E / / / / S / / / R. V / /
NI. VC. ORARE. M.M.TO
NOSTRI

Za ovaj kameni spomenik vezana su dva podatka važna za historijat zbirke kamenih spomenika Povijesnog muzeja Hrvatske. Prvo, ovaj kameni spomenik je najstariji i prvi primljeni spomenik ovog Muzeja, te bi se moglo reći da od tada počinje stvaranje zbirke kamenih spomenika. Međutim, godina primitka nije zabilježena, ali se predpostavlja da je to oko 1870. godine. Drugo, ovo je jedini primjerak kamenih spomenika — u Povijesnom muzeju Hrvatske — iz Dalmacije.

Inventarni broj: 6826

BAŠKA

117. ULOMAK DRUGE BAŠČANSKE PLOČE, JURANDVOR, OTOK KRK

Vapnenac
Vis. 21, šir. 24, deblj. 8 cm

Ovaj fragment je gornji lijevi ugao, odnosno početak jednog većeg glagoljskog natpisa. Zahvaljujući istraživanjima Branka Fučića u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru može se zaključiti da je ovaj ulomak dio druge Baščanske ploče za koju se do nedavno tek pretpostavljalo da je postojala[142]. Posebno je pitanje da li je tekst druge Baščanske ploče bio identičan s tekstom nama dobro poznate prve Baščanske ploče koja se danas nalazi u zgradi JAZU na Zrinjevcu u Zagrebu, ili je natpis druge Baščanske ploče, koja se nalazila na desnoj strani oltarne pregrade crkve sv. Lucije, bio kontinuirani nastavak teksta s prve odnosno, lijeve nama već poznate Baščanske ploče.

Prije 14 godina B. Fučić je u crkvi sv. Lucije otkrio žljebove i udubine u desnom zidu, na desnom stupu oltarne pregrade i u podu, koji po širini i visini potpuno odgovaraju dimenzijama već poznate Baščanske ploče s lijeve strane pregrade. I ova otkrića samo utvrđuju raniju pretpostavku o postojanju dviju Baščanskih ploča.

Tekst na našem ulomku počinje na isti način kao i pasusi na Baščanskoj ploči: »Az opat . . .« (ja opat). Osim toga, u trećem redu spominje se ime kralja Zvonimira koje nam je sačuvano i na prvoj, odnosno lijevoj Baščanskoj ploči, što također potvrđuje pretpostavku da je ovaj

142. Usp. B. Fučić, Buletin I, 1957.

ulomak dio odnosno početak druge Baščanske ploče. Osim ovog ulomka postojao je 1862. u spomenutoj crkvi još jedan, koji se nažalost nije sačuvao.

Do danas jedini sačuvani ulomak druge Baščanske ploče koji se čuva u Muzeju, jako je oštećen, te će se na njemu morati izvršiti zaštitni radovi kako bi se zaustavilo njegovo dalje propadanje, jer se može pretpostaviti da ostatak soli u njemu prijeti potpunom uništenju. J. Brunšmid je 1912. godine, kada je pisao o ovom fragmentu uspio pročitati slijedeći tekst, koji je danas teže čitiljiv, te bi bez njegovog zapisa bilo gotovo nemoguće ponovno čitanje[143].

143. Usp VHAD XII, str. 155.

+ AZ O[PAT . . .]
PROSIH' . . .
U ZVONIM R' . . .
LUC[IJA . . .]
. . . . . .

Ovaj ulomak darovao je Muzeju J. Bonifačić 1883. godine.
Inventarni broj: 6824

118. ULOMAK KAMENE PLOČE S GLAGOLJSKIM NATPISOM, SV. LUCIJA, JURANDVOR, 1465. GOD.

Vapnenac
Vis. 30, šir. 22, deblj. 8 cm

Darovao J. Bonifačić 1883. godine[144]. Kamen je na poleđini učvršćen sadrom da bi se njegovi komadi sačuvali kao cjelina. Natpis vjerojatno spominje Ivana Frankopana, posljednjeg gospodara otoka Krka, koji je u crkvi sv. Lucije gradio ili joj nešto darovao. Nemoguće je, naime, da ovaj spomenik iz 1465. god. bude njegov grob s obzirom da je on umro znatno kasnije. Na ploči se nalazi slijedeći tekst:

. . . IV]
AN FRA[NKA]
PAN KRČ
K'I MO(DRUŠ)K(I I) S(EN'SKI?)
[Ć]UMD (=1465)

144. Isto, str. 156.

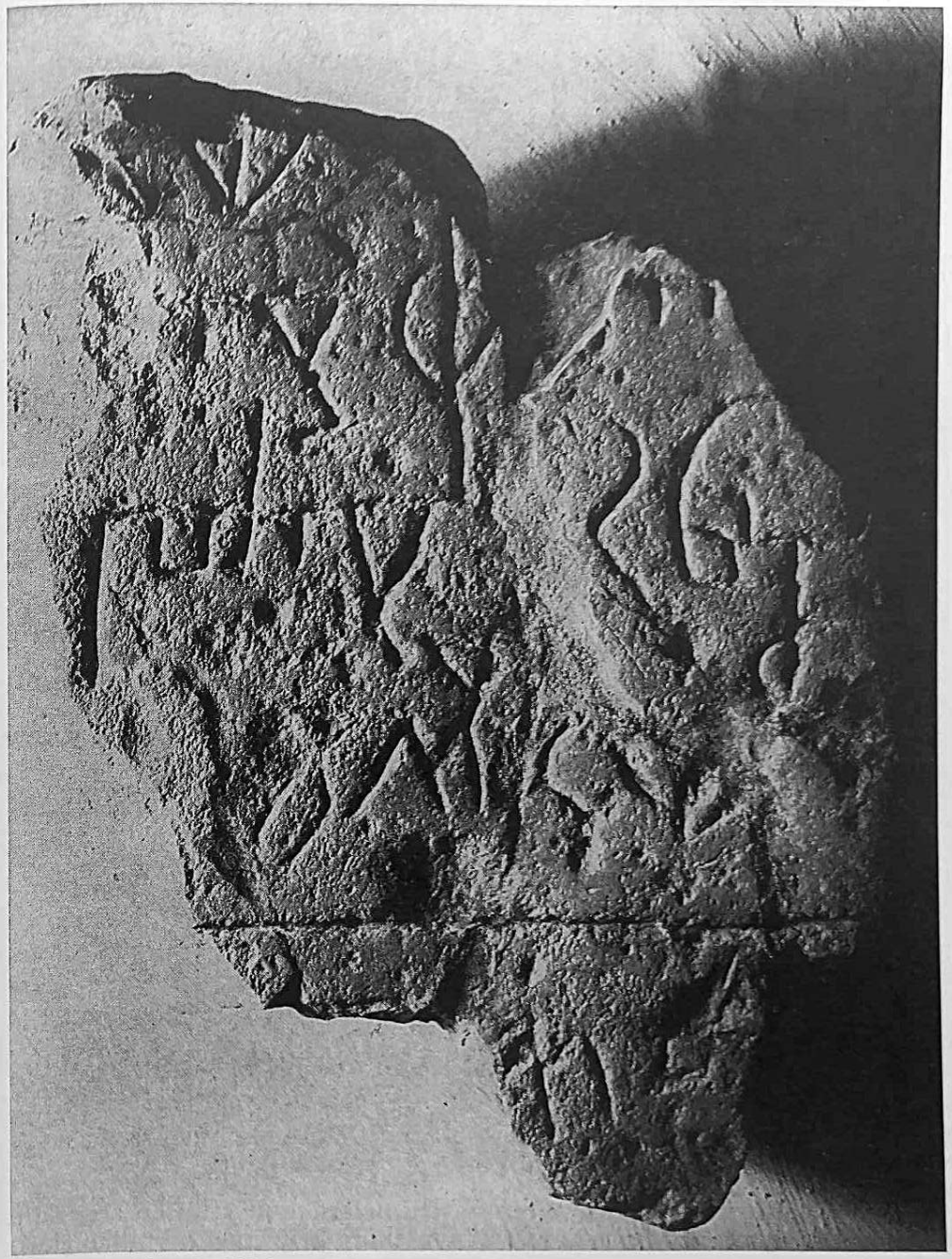

Inventarni broj: 6823

119. KAMENA GREDA S GLAGOLJSKIM NATPISOM, BAŠKA NOVA, XVI ST.

Vapnenac
Dulj. 130, šir. 35, deblj. 16 cm

Darovao Petar Dorčić, župnik u Novoj Baški na otoku Krku, 1884. god.[145]

Greda je znatno otučena s jednim žljebom po cijeloj dužini. Žljeb je vjerojatno služio za učvršćivanje vrata ili prozora. Ako izraz »Kvastald«, koji se odnosi na oba prezimena s ove ploče, shvatimo kao crkveni tutor, moglo bi se pretpostaviti da je na ovoj gredi zabilježeno kako su Ivan Sabranin i Ivan Radinić gradili neku crkvu, kapelu ili župni dvor, dok bi se prezime Kirinić moglo odnositi na župnika u to vrijeme. Čitanje godine 1525. na ovom spomeniku nesigurno je. Na spomeniku se nalazi slijedeći tekst:

[Č·?] F ? [I ?] E (= 1525 ?)
.....
KIRINIĆ I
KVASTALDI:
IVAN MA SA
BRANIN I IVAN MA RADINIĆ
Inventarni broj: 6838

CETIN

120. KAMENA PLOČA S TURSKIM GRAĐEVNIM NATPISOM, CETIN, GOD. 1152. OD HEDŽRE (1739)

Vapnenac
Vis. 32, dulj. 50, deblj. 20 cm.

U osmerokutnom profiliranom okviru nalazi se tekst pisan arapskim slovima, koji prema J. Brunšmidu u hrvatskom prijevodu od pilike glasi:

145. Isto, str. 157.

PO MILOSTI BOŽJOJ DAO JE UPRAVITELJ BOSNE ALI PAŠA POBJEDITELJ ZA VRIJEME SVOG VLADANJA G. 1152. OD HEĐŽRE (= 1739) MJESECA SVIBNJA OVO SAGRADITI. NEKA GA NIŠTA NE SMUTI U NJEGOVOJ MOLITVI. HEKIM OGLU ALI.

Prema J. Brunšmidu Hekim Oglu Ali bio je bosanski paša 1149—53. te 1158. i 1159. od Hedžre. U ova dva slučaja on se bilježi pod imenom Hekim Zade Ali.[146] Ploča se nalazila na kuli Ergarskoj.[146a]

Inventarni broj: 6844

121. KAMENA PLOČA S TURSKIM NATPISOM S KULE DRENDŽULE U CETINU, GOD. 1179. OD HEDŽRE (= 1765/66).

Vapnenac
Vis. 84, dulj. 195, deblj. 15 cm.

U profiliranom okviru ploče nalazi se arapskim pismom i turskim jezikom zapisan podatak o turskoj vizitaciji bosanskih tvrđava u drugoj polovici XVIII st. Natpis je raspoređen u dvije kolumne koje su rastavljene vertikalnim potezom. Godina koja označava vrijeme nastanka ovog

146. Isto, str. 196.
146a. O bosanskom namjesniku Ali Hekim-Oglu usp. Adem Handžić, Prilozi za orjentalnu filologiju i istoriju jugoslavenskih naroda pod turskom vladavinom, V, Sarajevo 1955. godine.
Ali Hekim-Oglu je bio istaknuti namjesnik u Bosni 1736—40, 1745. i 1746—48, te veliki vezir 1732—35, 1742—3. i 1755. Rođen u Carigradu 1689, a umro 1758.
Natpis na našoj ploči vjerojatno je u vezi s građevinskim popravcima Cetina poslije austrijskog bombandiranja grada 1737. godine.

spomenika zapisana je u sredini posljednjeg reda. Natpis je pisan u stihovima, a prvi je na njega upozorio I. Kukuljević.[147]

Prijepis i prijevod I. Kukuljevića publiciran je s pogreškama.

Hrvatski prijevod glasi:

U OBILAZAK IZAĐE MUHSIN-ZADE MEHMED PAŠA. SVE BOSANSKE TVRĐAVE PREGLEDA. UNUTRAŠNJE UREĐENJE BOSANSKE TVRĐAVE NAĐE NESVRŠENO. ISPITAVŠI USTJEDNE DA GA SVRŠI. KULI DRENĐULI POSTAVIO JE VELIKU KULU. ODAVDE OTIŠAVŠI ODMAH ZATIM POSTADE VEZIR. NA OVOM MJESTU SMATRAO JE PRIKLADNIM OTVARANJE VRATA. SVAKU NJEGOVU ŽELJU ISPUNI O BOŽE.
GODINA 1179 (= 20. VI 1765. — 8. VI 1766).

Bukvalni prijevod riječi s kojom završava tekst ovog natpisa, bio bi o mudri ljudi, ali je taj izraz stavljen alegorijski i po mišljenju prof. Sulejmana Bajraktarevića treba prevesti sa »O Bože« što i odgovara kontekstu.

Spomenuti paša poznat je u povijesti turskog carstva kao ličnost s kojom započinju nizovi ugovora nepovoljnih za tursko carstvo. Naime, on je 1774. sklopio za Turke nepovoljni mir u Kučuk Kajnardžu. Spomenik je također i izvor za poznavanje graditeljske djelatnosti Turaka u Cetinu u XVIII st. Spomenuta kula danas ne postoji. Ne zna se kada su ova dva kao i ostali turski spomenici došli u Muzej.

Inventarni broj: 6844a

147. Nadpisi . . . str. 28, zatim J. Brinšmid, VHAD XII, str. 196.

122. ULOMAK PLOČE NEPOZNATOG KASIM-AGE, S ARAPSKIM NATPISOM NA TURSKOM JEZIKU, XVII ST.(?)

Vapnenac
Vis. 15, šir. 19, deblj. 6 cm

Ulomak je znatno oštećen, a njegov tekst je u tolikoj mjeri fragmentaran, da se ne može sa sigurnošću odrediti vrijeme njegova nastanka i mjesto gdje je ploča podignuta.

Natpis u hrvatskom prijevodu glasi:

O BOŽE! KRONOGRAM SMRTI POKOJNOG KASIM-AGE.

U originalu su za izraz »pokojni« upotrebljena u stilu bogatog orjentalnog izražavanja dva različita izraza koja, međutim, na ovom mjestu imaju isto značenje. Kod J. Brunšmida je prva rečenica krivo pročitana.

Ulomak ove ploče potječe iz Selinâ, podnožje Velebita. Muzeju darovao Jure Jeličić, župnik u Selinama.
Inventarni broj: 6848

NEPOZNATA PROVENIJENCIJA

123. KAMENA PLOČA S TURSKIM NATPISOM

Vapnenac
Vis. 41, šir. 25, deblj. 5 cm

Ploča je u gornjem dijelu zaobljena, a njena površina tako klesana, da se na njoj jasno vide konture većeg križa, a ispod njega nalazi se u četiri retka zapisan arapskim pismom i turskim jezikom nečitljiv tekst.
Provenijencija nepoznata.
Inventarni broj: 6847

ADEN

124. KAMENA PLOČA S VJEROJATNO ABESINSKIM NATPISOM.

Vapnenac
Vis. 21, dulj. 44, deblj. 9 cm

Spomenik je, prema podacima J. Brunšmida, kupio u Adenu (južna Arabija) Mirko Breyer iz Križevca[148].
Inventarni broj: 6846

SUSRED

125. OKVIR RENESANSNIH VRATA GORNJIH STAMBENIH PROSTORIJA, XVI ST.

Litotamnijski vapnenac

Okvir renesansnih vratiju gornjih stambenih prostorija, XVI: st. Kvalitetan kameni portal sa porfiliranim dovratnicima i ravnim profiliranim nadvratnikom. Profilacija dovratnika prelazi u nadvratnik, te u njegovom donjem dijelu tvori tzv. motiv »ukrštenih prutova«, koji s gornje strane uokviruje polje nadvratnika u kome je isklesan natpis:

INICIVM SAPIENTIE TIMOR DOMINI

U hrvatskom jeziku:

IZVOR ZNANJA STRAH BOŽJI

148. Usp. VHAD XII, str. 197.

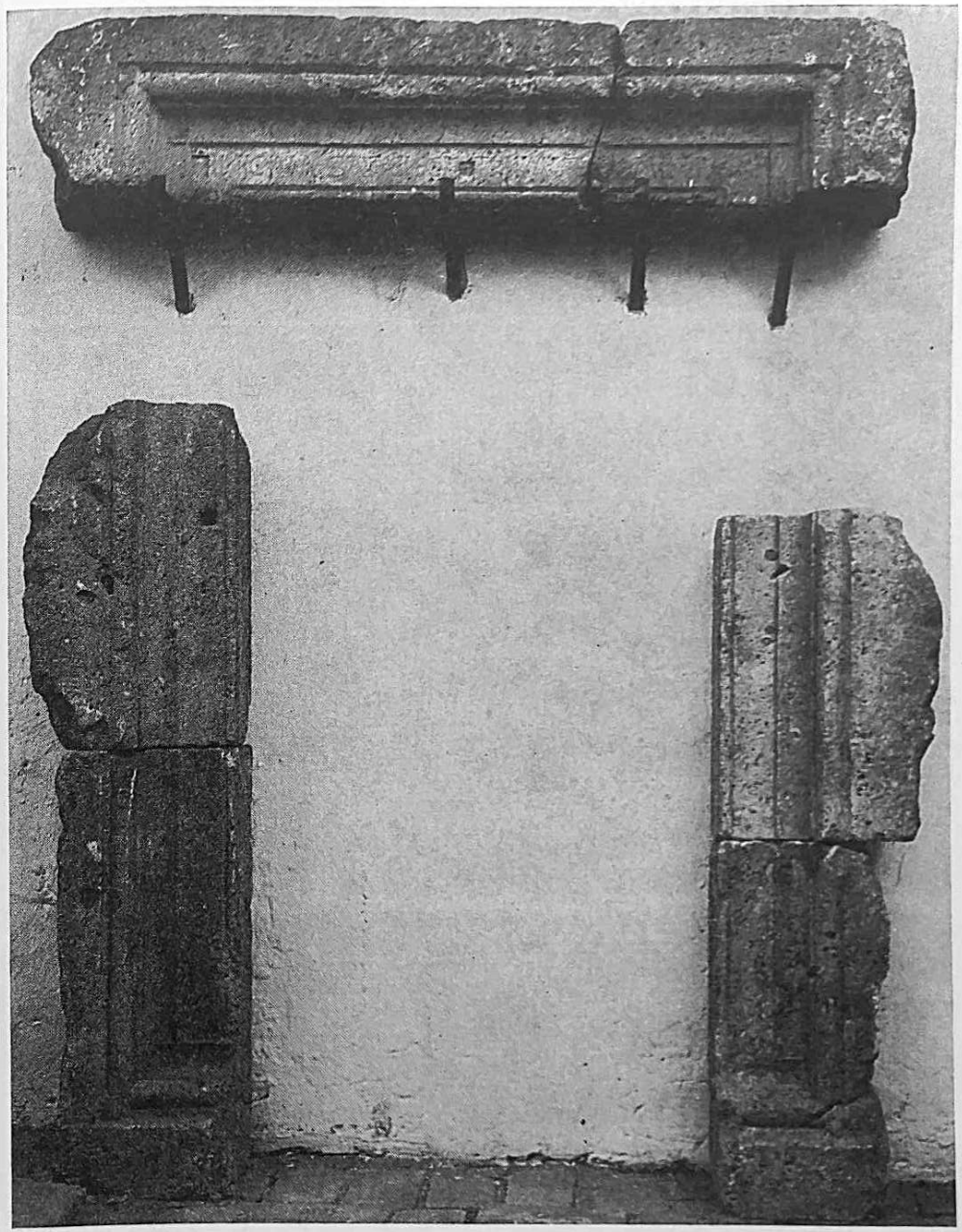

Inventurni broj: 6807

126. KAMENA KONZOLA, XVI ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 35, dulj. 63, deblj. 23 cm

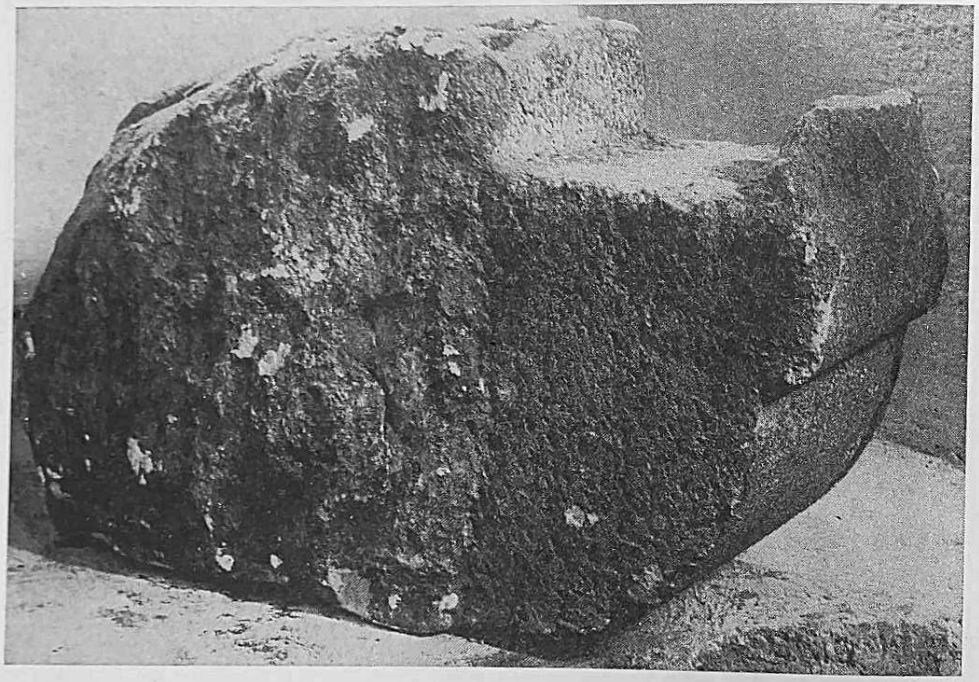

Kamena isklesana masivna konsola koja je podržavala gredu. Donja strana konsole polukružno obrađena, dok je na gornjem dijelu konsole uklesano ležište za gredu.
Inventarni broj: 7019

127. KAMENA KONZOLA, XVI ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 42, dulj. 59, deblj. 25 cm

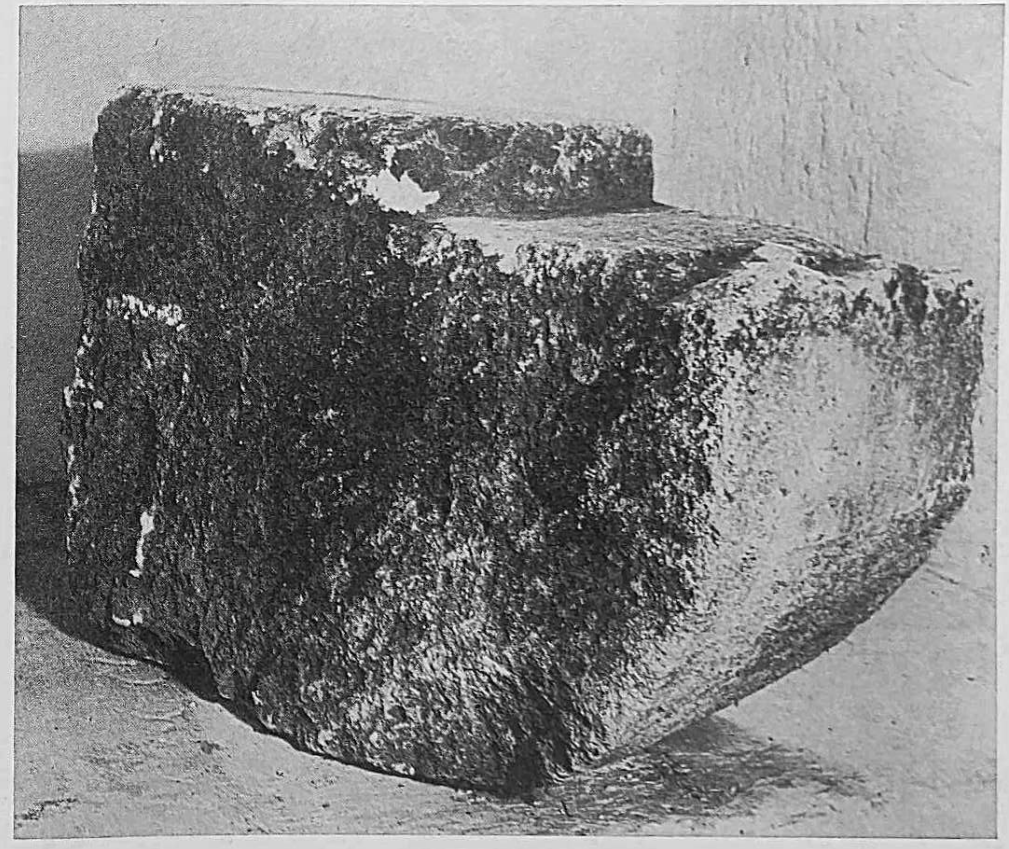

Kamena isklesana masivna konsola, koja je podržavala gredu. Donja strana joj je polukružno obrađena; dok na svome gornjem dijelu ima uklesano ležište za gredu.
Inventarni broj 7018

128. DIO SPLAVNIKA

Litotamnijski vapnenac
Vis. 16, šir. 45, dulj. 48 cm

Jednostavno isklesani žljebnjak sa pravokutno isklesanim udubljenjem za oticanje vode.
Inventarni broj: 7017

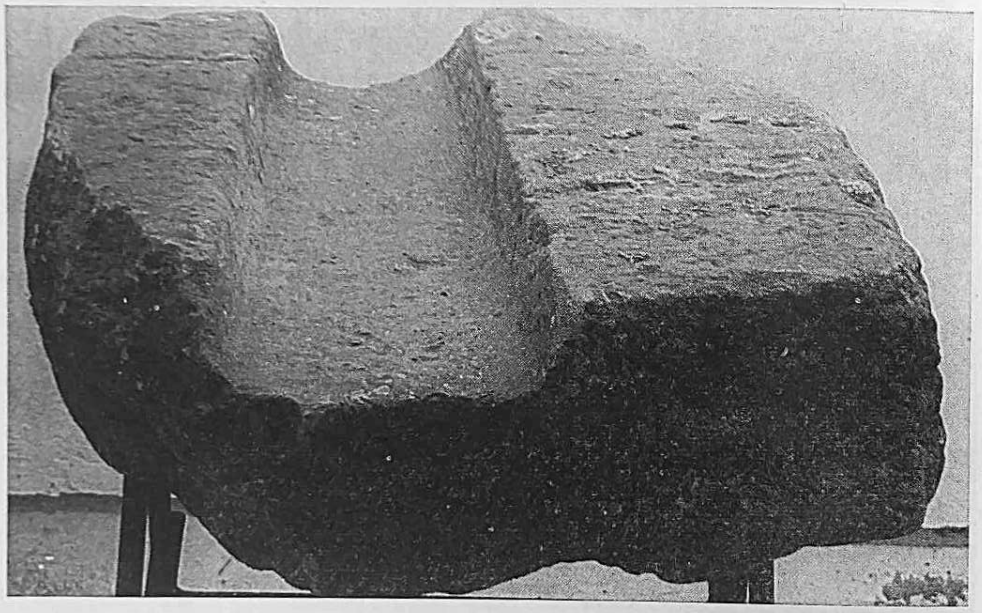

129. RENESANSNI NADPROZORNIK, XVI ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 16, dulj. 61 cm

Dio renesansnog kamenog nadprozornika ukrašena stupnjevanom profilacijom.

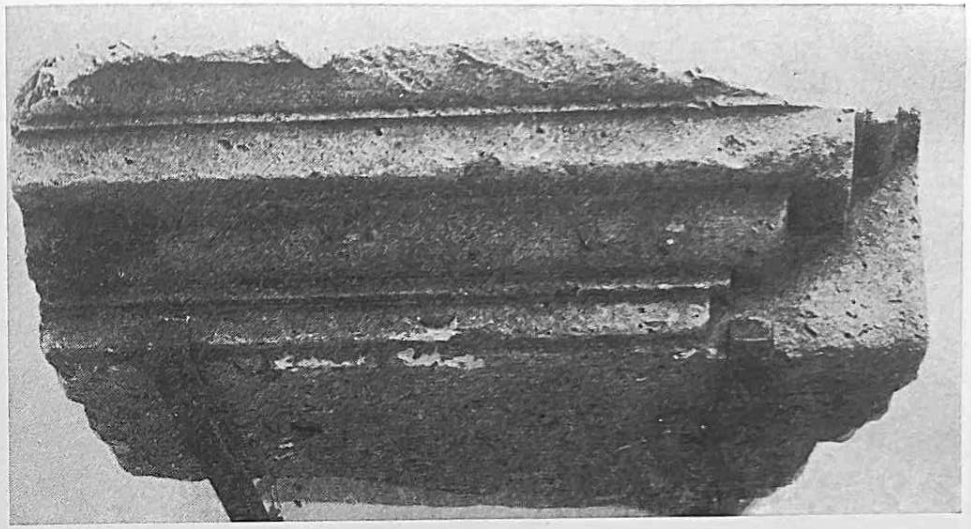

Inventarni broj: 7020

130. RENESANSNI NADPROZORNIK

Litotamnijski vapnenac
Vis. 24, dulj. 111 cm

Kvalitetni kameni renesansni nadprozornik ukrašen profilacijom i renesansnim ukrasom.
Inventarni broj: 6805

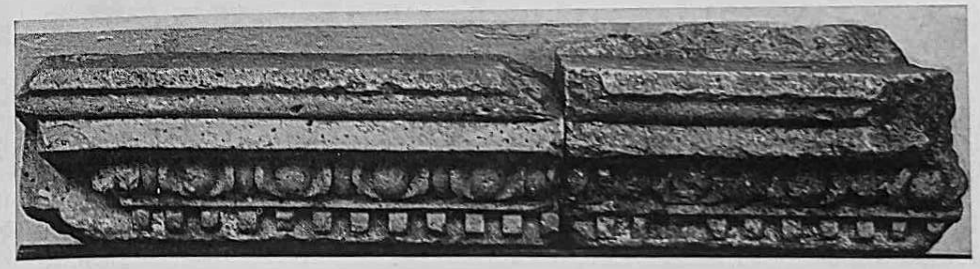

131. DIJELOVI ŽRVNJA

Litotamnijski vapnenac
Šir. 80 cm

Grubo isklesani kameni dijelovi žrvnja. Površina jako porozna i oštećena.
Inventarni broj: 6806

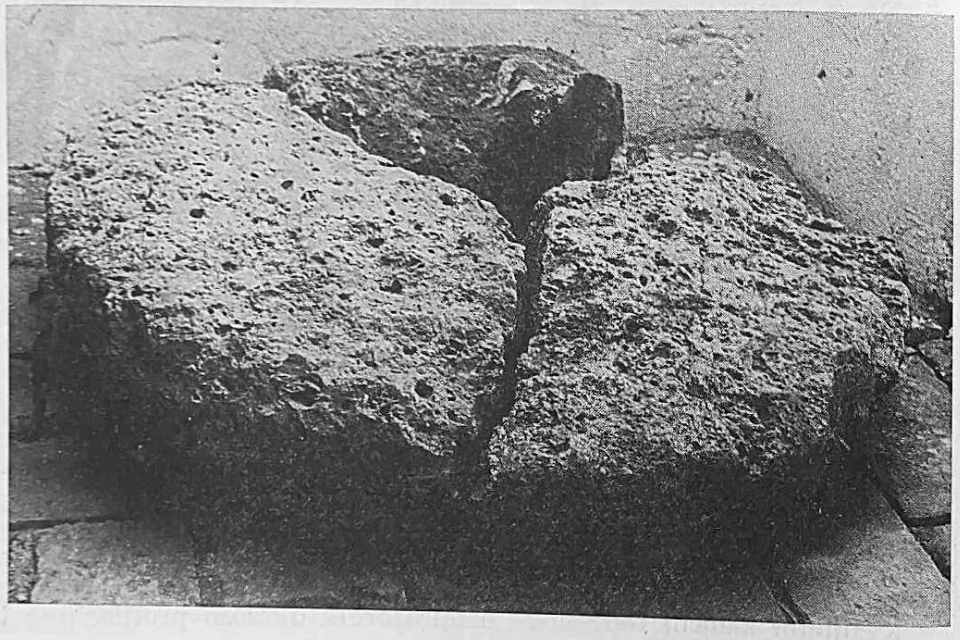

132. ZAVRŠNI RUB KRUNE BUNARA, XVI ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 38 cm

Jednostavno i grubo polukružno istesani komadi kamena, koji su pripadali okrugloj kamenoj kruni bunara. Gornji rub krune ima plosnato izvučeni i svedeni vanjski rub.

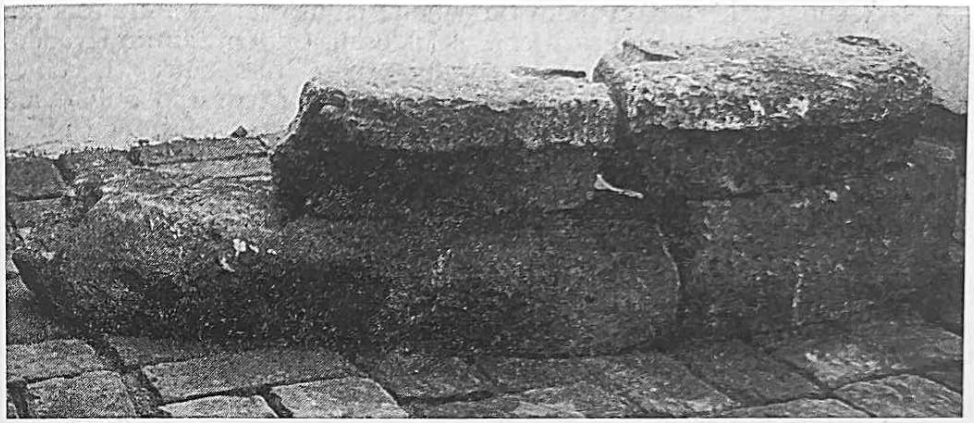

Inventarni broj: 6804

133. TIMPANON S ULAZNIH VRATA KAPELE, XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 70, šir. 92, deblj. 20 cm

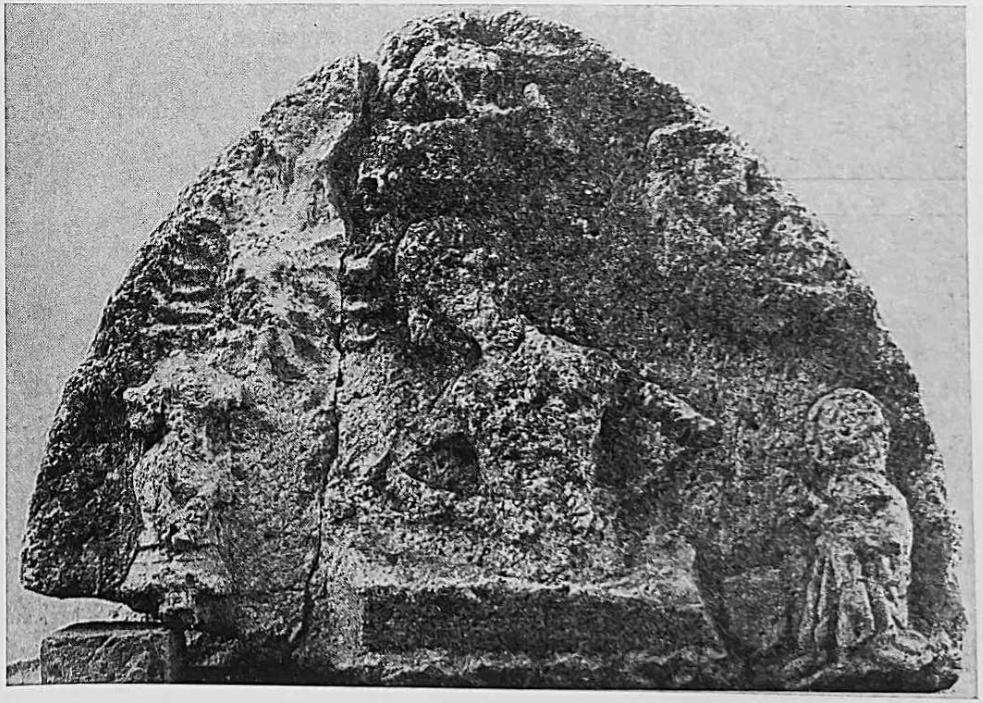

U kasnogotički oblikovanom timpanonu sa utjecajima rane renesanse, oblikovanom kao blago zašiljeni luk uklesan je interesantno izvedeni, ali nažalost veoma jako oštećeni figuralni prikaz »Uskrsnuća«. U centru je prikazan lik Krista do bokova, kako izlazi iz kvadratno oblikovane grobnice (sarkofaga). S njegove lijeve strane prikazan je mnogo manji muški lik sa velikim šeširom na glavi, koji vjerojatno prikazuje pastira. S Kristove desne strane prikazan je naivno stilizirani i maleni ženski lik u dugačkoj i drapiranoj halji. Iznad Kristove glave lebdi poprsje anđela, koji u rukama drži razvijeni svitak pergamene.
Inventarni broj: 6803

134. GOTIČKI NADPROZORNIK, XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 63, šir. 30 cm

Kameni gotički nadprozornik ukrašen profilacijom.
Inventarni broj: 6802

135. GOTIČKI NADPROZORNIK, XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 43, šir. 24 cm

Kameni gotički nadprozornik ukrašen profilacijom.
Inventarni broj: 6801

136. GOTIČKI DOVRATNIK, KONAC XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 64, šir. 26 cm

Donji dio kasno gotičkog kamenog dovratnika sa isklesanom profilacijom ukrašenom u donjem uglu tzv. motivom »ukrštenih prutova«.
Inventarni broj: 6800

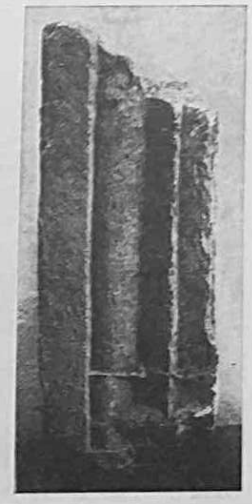

137. GOTIČKI DOVRATNIK, KONAC XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 38, šir. 25 cm

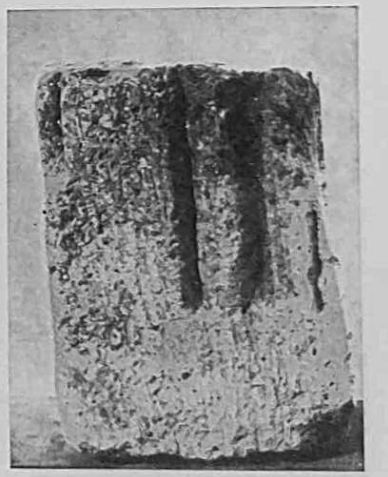

Kasnogotički kameni dovratnik ukras vanjske strane profilacijom, dok je s unutarnje strane okvira ukrašen tzv. motivom »ukrštenih prutova«.

Inventarni broj: 6799

138. GOTIČKI DOVRATNIK, KONAC XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 47, šir. 30 cm

Kasnogotički kameni dovratnik ukrašen na prednjoj strani tzv. motivom »ukrštenih prutova«.

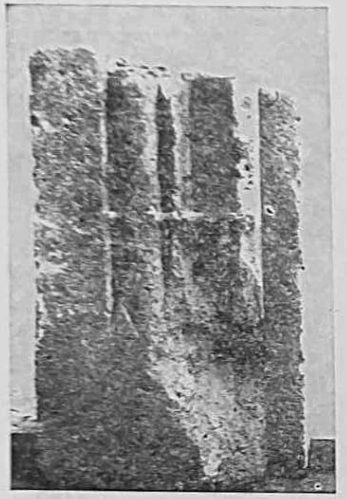

Inventarni broj 6798

139. GOTIČKI DOVRATNIK, KONAC XV ST.

Litotamnijski vapnenac
Vis. 22, šir. 28 cm

Kasnogotički kameni dovratnik ukrašen isklesanom profilacijom.

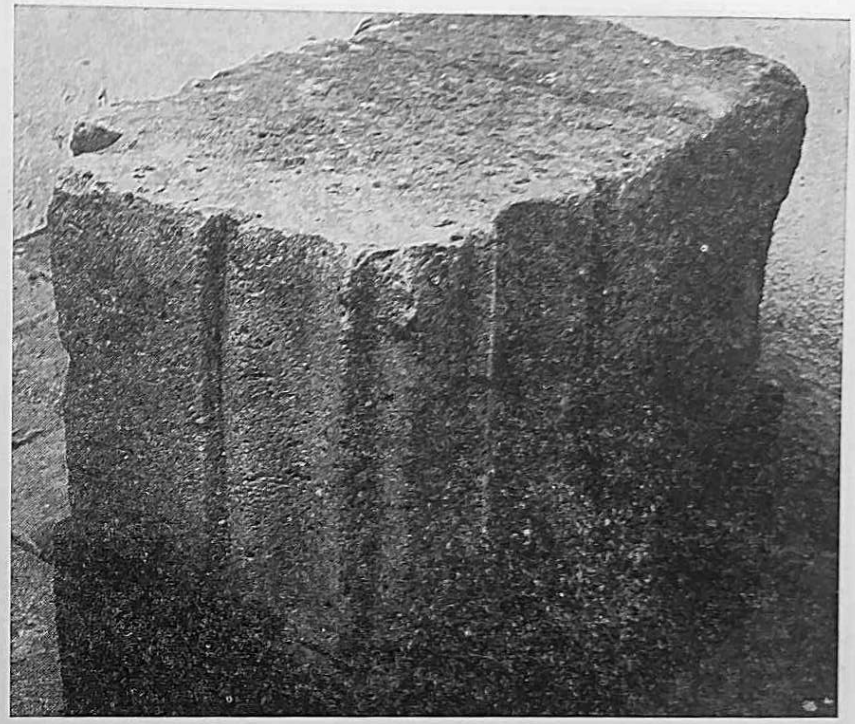

Inventarni broj: 6797

140. DIJELOVI RENESANSNOG PORTALA, ITALIJA

Vapnenac

Dijelovi kasnogotičkog portala od bijelog mramora ukrašena geometrijski oblikovanom inkrustacijom od raznobojnog mramora. Dovratnici portala sastoje se od heksagonalnih pilastara koji su u donjem katu širi, a u gornjem uži. Luk portala blago zašiljen u gornjem dijelu. Po svoj prilici talijanske provenijencije.

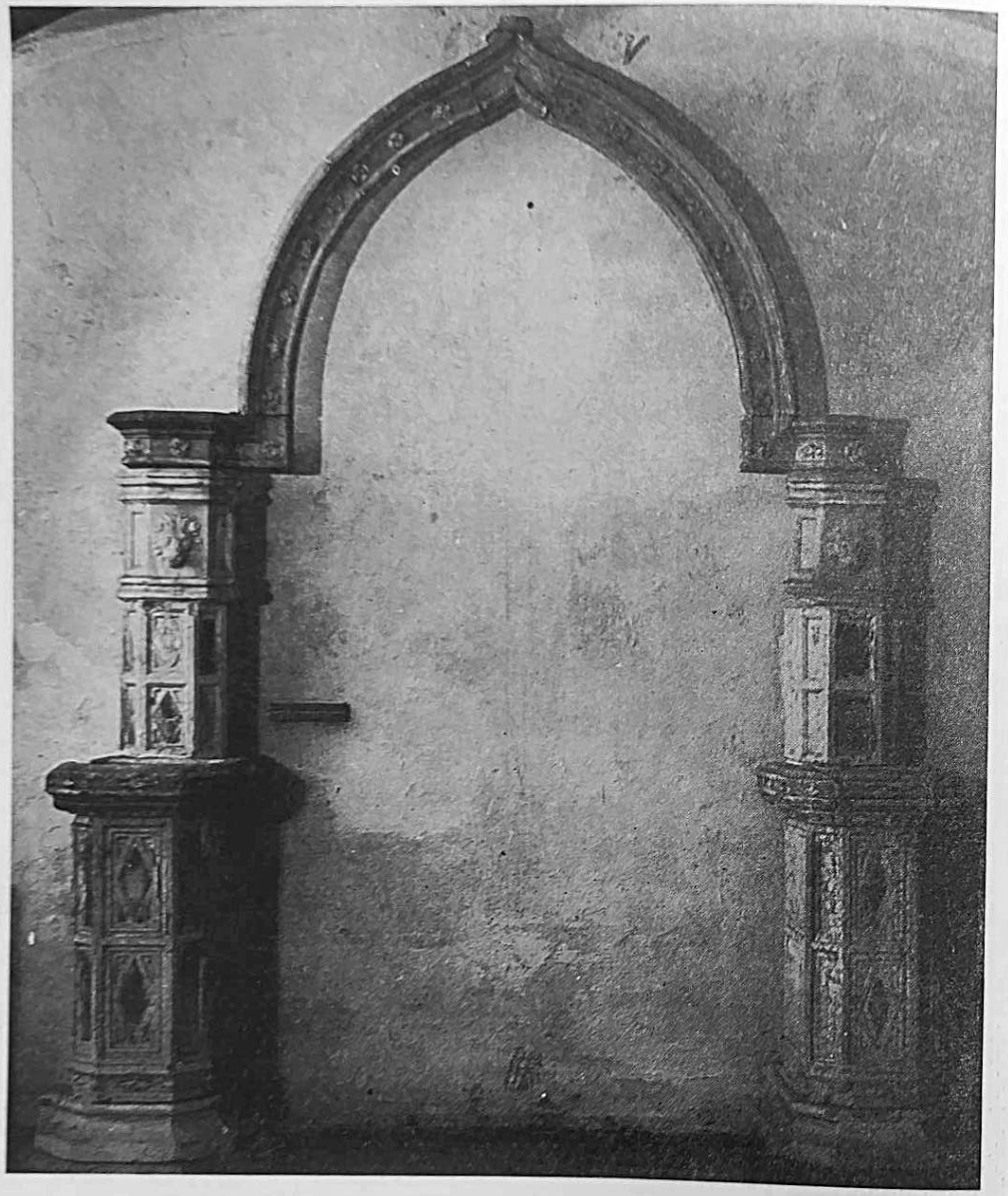

Inventarni broj: 6829

141. ULOMAK SPOMEN-PLOČE S NEPOZNATE ZGRADE, VJEROJATNO ZAGREB, XVIII ST.

Vis. 50, šir. 40, deblj. 4 cm

Na ploči je sačuvan samo dio teksta:
QVI DEDIT...
DOMVM SVA...
IN HAC DOMIN...
QVI INVOCANT...
...TIVM SE FACIE...
...AVDIET ET...
Inventarni broj: 11900

U Muzeju grada Zagreba nalaze se:

142. KAMENA FIGURA LAVA, XVII ST.?

Vis. 83, dulj. 102, dublj. 35 cm

Na debelom podnožju prikazan je lav u ležećem položaju. Glava lava jako je oštećena. Josip Brunšmid pretpostavlja da je ova figura nastala u XVII st. te da je bila postavljena na jednom dijelu Vinkovićeva portala prvostolne crkve. Također prema njegovim podacim aspomenik je darovao Muzeju Kaptol prvostolne crkve 1907. godine.[149]

143. GRAĐEVNI KAMEN IZ PORTALA KATEDRALE?

Vis. 47, šir. gornjeg dijela 54, donjeg 45, dublj. 31 cm

Ovaj spomenik je po svojoj formi, gotovo, kockastog oblika. Prednja strana ukrašena je dvostruko profiliranim okvirom, koji u gornjem dijelu završava s dvostrukim lukom. Prema J. Brunšmidu potječe, vjerojatno, iz Zagreba.[150]

144. KAMENA PLOČA S GRBOM ZAGREBAČKOG BISKUPA EBERHARDA, POČETAK XV ST.

Vis. 41, šir. 38, deblj. 15 cm

Na debeloj kamenoj ploči nalazi se grb spomenutog biskupa: okrunjen lav stoji u štitu koji je obrubljen šiljcima. Prema podacima J. Brun-

149. Usp. Isto, str. 153
150. Isto, str. 155

šmida spomenik je darovao Muzeju Kaptol prvostolne crkve 1907. godine.[151]

145. KAMENA PLOČA S GRBOM GRADA ZAGREBA, 1499. GODINA

Vis. 52, dulj. 97, deblj. 15 cm

Na sredini debele kamene ploče sa širokim rubnim letvicama nalazi se štit s grbom grada Zagreba: tri kule s kruništima i gotičkim prozorima. Lijeva i desna kula koje prate srednju višu kulu, smještene su na krševitim brežuljcima oko kojih se vidi dio ogradnog zida s kruništem. Srednja, viša, kula smještena je između brežuljaka, a u njenom donjem dijelu nalaze se otvorena vrata. U gornjem dijelu štita nalazi se na (hreldički) desnoj strani polumjesec, a na lijevoj strani šesterokraka zvijezda. Štit grba pridržava uspravljen dvorepi lav, a na drugoj strani gotički pisane arapske brojke u dva reda: 1·4 9·9. Na ploči je otkrhan gornji lijevi ugao, dok su oštećenja na desnom gornjem i donjem uglu znatno manja.

Ovaj građevni kamen nalazio se nekad na vanjskom zidu kapele sv. Fabijana i Sebastijana koja je stajala na sjeverozapadnom uglu crkve sv. Marka, neposredno uz sakristiju. Godina 1499. uz grb grada Zagreba vjerojatno se odnosi na godinu gradnje spomenute kapelice.

146. NADGROBNA PLOČA MATIJE, ŽUPNIKA U KRANESINOPOLJU (GRANEŠINA), 1472. GODINE IZ PORUŠENE KAPELICE SV. FABIJANA I SEBASTIJANA UZ ŽUPNU CRKVU SV. MARKA U ZAGREBU.

Vis. 198, šir. 95, deblj. 19 cm

U izdubljenom dijelu ploče isklesan je lik pokojnika, koji počiva na jastuku. Pokojnik je odjeven u dugu nabranu kazulu. Dva veća čuperka kose pokrivaju uha. Ruke pokojnika složene su unakrst jedna preko druge, poviše njih nalazi se kalež s hostijom, a na nogama knjiga. Na širokom okviru nalazi se gotičkim pismenima pisan slijedeći tekst:

+ 1472 HUNC
LAPIDEM FE(CIT) FI(ERI) D(OMI)N(U)S MATHIAS PLEBAN(US)
EC(LES)I(A)E B(EATA)E MARI(A)E V(IRGINIS)
KRANESINOPOLYE

U hrvatskom jeziku:
1472. OVAJ JE KAMEN DAO NAČINITI GOSPODIN MATIJA, ŽUPNIK CRKVE BLAŽENE DJEVICE MARIJE U GRANEŠINI.

151. Isto, str. 164

Izvedba ove ploče je primitivna, rustična, te upravo s te strane predstavlja poseban primjerak rada nepoznatog majstora provincijske sredine[152]. Ploča je do 1876. god. stajala u kapelici sv. Fabijana i Sebastijana. Kako je ova kapelica sagrađena 1499. god. može se zaključiti da je spomenik nastao još za života granešinskog župnika kojemu je ova ploča u spomenutoj kapelici podignuta 1499. ili 1500. godine. Josip Brunšmid ne navodi podatak kada je ona predana Muzeju[152a], pa se može pretpostaviti da je to bilo 1876. kada je srušena kapelica sv. Fabijana i Sebastijana.

147. BIJEG U EGIPAT, KAMENI RELJEF IZ NEKE CRKVE U ZAGREBU

Vis. 59, šir. 94, deblj. 23 do 27 cm

Na spomeniku je prikazan sv. Josip sa štapom koji za ular vodi magaricu na kojoj sjedi majka Božja s djetetom, u pozadini stablo smokve i šumoviti predio. Spomenik je nastao u XVII ili XVIII stoljeću.

148. KRŠTENJE ISUSOVO, KAMENI RELJEF IZ NEKE CRKVE CRKVE U ZAGREBU

Vis. 60, šir. 92 ,deblj. 20 do 27 cm

Na ploči je prikazan lik Isusa u vodi do koljena, a ispred njega sv. Ivan koji ga polijeva s vodom iz jedne (otučene) zdjelice. Na desnoj strani nalazi se jagnje, a lijevo, koza a u pozadini gorovit kraj s kućama nepoznatog grada na strmom vrhu.

149. SPOMEN PLOČA O DOLASKU AUSTRIJSKOG KRALJA FRANJE I U ZAGREB, 1818. GOD.

Vis. 96, šir. 79, deblj. 11 cm

Unutar dvostrukog okvira nalazi se slijedeći tekst:
D(EO) O(PTIMO) M(AXIMO)
FRANCISCO AUSTR(IAE) IMPER(ATORI) AUG(USTO),
PACE TERRA MARIQUE PARTA,
TUTELARI
BONARUM ARTIUM NUMINI,

152. Lj. Karaman, Umjetnost srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji. Historijski zbornik 1950. str. 146
152a Isto, str. 180

QUOD
TER FAUSTO ADVENTU SUO
MUSARUM HOC SACRARIUM
CUNCTIS
PATERE IUSSERIT CIVIBUS.
VIRTUTI
MAIESTATIQ(UE) PRINCIPIS OPTIM(I)
DEVOTUM
ATHENAEUM ZAGRABIENSE
POSUIT
VIII KALEND(AS) JUL(IAS) MDCCCXVIII

U hrvatskom jeziku:

BOGU NAJBOLJEM I NAJVEĆEM, FRANJI AUSTRIJSKOM CARU UZVIŠENOM, POŠTO JE NASTAO MIR NA KOPNU I MORU BOŽANSKOM SKRBNIKU DOBRIH VJEŠTINA KOJI JE ZAPOVJEDIO PRIGODOM SVOG VEOMA SRETNOG DOLASKA DA SE OVO SVETIŠTE MUZA OTVORI SVIMA GRAĐANIMA. KREPOSTI I VELIČANSTVU NAJBOLJEG POGLAVARA POSTAVIO JE ODANI ZAGREBAČKI ATENEUM (AKADEMIJA) OSMIH KALENDA JULIJA 1818.

Ploča je stajala na zgradi zagrebačke akademije, osnovane 1669. god., danas zgrada VI gimnazije na Katarinskom trgu. Sveučilišni profesor Franjo Marković darovao je ovu ploču Muzeju 1898. godine.[153]

150. NADGROBNA PLOČA NEPOZNATE PLEMIĆKE OSOBE, ZAGREB

Vis. 100, šir. 63, deblj. 7 cm

Ploča je znatno oštećena, a njen preostali dio ne daje dovoljno podataka da bi se moglo zaključiti kome je pripadala. Od njene dekoracije sačuvala se u gornjem desnom uglu glava i krila anđela u donjem desnom uglu mrtvačka glava s ukrštenim kostima. Na sačuvanom dijelu polukružnog vijenca nalazila su se dva grba od kojih se sačuvala samo, heraldički, lijeva polovica prvog. Ovaj grb ukrašava okrunjena kaciga iz koje izrasta ruka sa zamahnutim mačem i ptičje krilo. Od drugog grba sačuvao se samo dio ukrasa kacige za koji je teško reći kakav je heraldički simbol predstavljao.

Na ostatku polukružnog vijenca nalazi se i dio natpisa:

HEREDVM ERECTV(M) AN . . .

153. Isto, str. 175

151. NADGROBNA PLOČA LUCIJE ZEMČE (1460—1500? GOD.)

Na ovoj ploči nalazi se slijedeći natpis:

SEPULCRVM
MATRONAE LVCIAE RELICTAE
LADISL(AVI) ZEMCHE HVIVS
CAPELAE INSIGNIS BENEFACT(RICIS)

U hrvatskom jeziku:

GROB GOSPOĐE LUCIJE, UDOVICE LADISLAVA ZEMČE, SLAVNE DOBROTVORKE OVE KAPELE.

Spomenuta Lucija Zemče darovala je zagrebačkoj prvostolnoj crkvi svoje posjede u okolici varaždinskih Toplica: Jakopovec, Kelemen, Čeperlinec, Imbrihovec i Svinušu[154].

152. NADGROBNA PLOČA IVANA MATKOVIĆA, 1610. GOD., ZAGREB

Na ploči se nalazi slijedeći tekst:

IOANNES MATHKOVICH
CANTOR ET CANONICVS ZAGRABIENSIS
1610.

U hrvatskom jeziku:

IVAN MATKOVIĆ, POJAC I KANONIK ZAGREBAČKI, 1610.

153. NADGROBNA PLOČA IVANA ZNIKE, 1706. GODINE

U prvostolnoj crkvi nalazio se i nadgrobn ispomenik poznatog kanonika Ivana Znike sa slijedećim natpisom:

EPITAPHIVM
R(EVERE)NDISSIMI D(OMI)NI IOANIS ZNIKA ELE
CTI EP(ISCO)PI SIBENICENSIS, ABBATIS ECCL(ES)IAE S(ANCTI)S(IMAE) TRINITATIS DE PETROVARADINO, CVSTODIS ET
CANONICI SENIOR(IS) ECCL(ESIAE)
ZAGRAB(IENSIS) SACRAE CESAREAE REGIAEQ(VE)
MA(IES)TTIS CONSILIARII QVI
SENIO CVRIS LABORE GRAVIS,
HONORES INVENIT NON QVESIVIT.
ET PLVRES QVAM HABVIT MERVIT.

154. Usp. I. Kukuljević, Prvostolna . . . , str. 24

CVIVS MORIBVS ET LIBERALITATE
TEMPLA, FORA, VIAEQ [VE]
IMO ET HAEC BASILICA RESPLENDVERE
VT QVI
SVAS IN PVBLICVM IMPENDIT OLIM
NVNC INTER COELESTIS QVIESCIT OPES
OBIIT
PIE IN ANNO 1706. DIE
20 XBR(IS) AETATIS SVAE
ANNOR 78.

U hrvatskom jeziku:
NADGROBNI NATPIS PREČASNOG GOSPODINA IVANA ZNIKE, IZABRANOG SIBENSKOG BISKUPA, OPATA CRKVE PRESVETOG TROJSTVA U PETROVARADINU, ČUVARA I STARIJEG KANONIKA ZAGREBAČKE CRKVE, SAVJETNIKA SVETOG CARSKOG I KRALJEVSKOG VELIČANSTVA, KOJI U STAROSTI IZNEMOGAO OD BRIGA I RADA, ČASTI JE DOBIO A DA IH NIJE TRAŽIO, A ZASLUŽIO JE VIŠE NEGO ŠTO JE PRIMIO. NJEGOVIM VRLINAMA I DAREŽLJIVOŠĆU ZASJALI SU HRAMOVI, TRGOVI I CESTE DAPAČE I OVA BAZILIKA; KOJI JE NEKOĆ SVOJA BOGATSTVA TROŠIO ZA OPĆE DOBRO SADA POČIVA MEĐU BLAŽENIMA. POBOŽNO JE UMRO U GODINI 1706. DANA 20. DECEMBRA U DOBI SVOJOJ OD 78 GODINA.

154. MASKERON SA ZAGREBAČKE, KATEDRALE, TRI KOMADA

155. DVA MRAMORNA LAVA SA ZAGREBAČKE KATEDRALE

156. NADVRATNIK S KAPELE SV. KUZME I DAMJANA, ZAGREB, KATEDRALA

ISPRAVAK

Str.	Red		Stoji	Treba
19.	14.	odg.	nazalio	nalazio
22.	3.	odd.	RELIKVIT	RELIQVIT
22.	3.	odd.	ECCLE(SIAE)	ECC(L)E(SIAE)
38.	12.	odd.	ARHIDIACONVS	ARCH(IDIACONVS)
38.	13.	odd.	GRANI	GRANIA
40.	18.	odg.	pominje	spominje
47.	4.	odg.	ERDOEDI	ERDEODI
55.	21.	odg.	SEPULCRVM	SEPULCHRVM
57.	6.	odd.	AN(NO)	AN(N)O
57.	12.	odd.	MARIAE	M(A)RIAE
65.	4.	odg.	OBIIT	[OBIIT]
72.	7.	odd.	REES	REESS
72.	17.	odd.	uložnice	ubožnice
98.	15.	odd.	HIC	[HIC]
178.	2.	odd.	[Č]UMD	[ČU]MD